

DE
EMPTIONE
VXORVM DOTE

ET
MORGENGABA

EX IVRE GERMANICO

PRAESIDE

NICOLAO HIERONYMO
GVNDLINGIO Ict.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO BORVSSIAE
REGI A CONSILIIS INTIMIS ET ECCLESIASTICIS
IVRIVM PROFESSORE ORDINARIO

PRO LICENTIA
AC SVMMIS IN VTROQUE IVRE HONORIBVS
CONSEQVENDIS

X. KALENDAS APRILIS clō Id cc xxii.

H. L. Q. C.

DISPVTABIT
DAVID WILHELMVS *Fenerabend*
HEILBRONNENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

EMPTIO
VXORVM DOTE

ET
MORGENGABA

EX VIT GERMANICO
PRAESIDE

NICOLAUS HIERONYMO
GANDLINGIUS

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO BORUSSIAE
REGIAE CONSISTENTIS ET ECCLESIASTICAE
COURTIS PROFESSOR ORDINARIO

PRO LICENTIA
AC SUMMIS IN PRAEPOSTERIS HONORIBUS
CONGRUENTIS

X. LXXXIIII. 1684. KXIIII.

DISPVATBIT

DAVID WILHELMVS GUMPERTVS

HAEC LIBERORVM
THEOPHILUS HANSENVS

ILLVSTRI AC GENEROSISSI-
MO DOMINO,

DOMINO

HEINRICO
ABVNNAV,

POTENTISS. REG. POLON.
ET ELECT. SAXON. SERENISS.
AVLAE ET IVSTITIAE CONSILIARIO, ET
SANCTIORIS CONCILII REFERENDARIO, CV-
RIAE PROVINCIALIS, QVAE LIPSIAE FLO-
RET, ASSESSORI SPLENDIDISSIMO,
RELIQVA,

DOMINO SVO SVBMISSE COLENDO

S. P. D.

CLIENS PERPETVVM DEVOTISSIMVS

IOANNES DANIEL SCHADE.

Uanquam mores Germano-
rum ab antiquorum Roma-
norum moribus in multis
fuerint diuersissimi; in eo
tamen, quod Viros de re-
publica bene merentes debito honoris
cultu nunquam non fuerint prolecuti, u-
trinque conspirant, amicissime. Ego pro-
inde, morum antiquorum tenacissimus,
me non erraturum putavi, si Dissertationi
huic Inaugurali, qua differentiae iuris
Romani a Germanorum legibus, quoad
dotem mariti, exponuntur, splendidissi-
mum nomen tuum, ILLVSTRIS AC GENEROSI-
ME DOMINE, praefigerem, hoc ipso autem &
deuotissimum mentis meae affectum, quo
præclarissima tua in rempublicam merita
prolequi soleo, exponerem, morumque
tam Romanorum, quam Germanorum,
in colendis uiris illustribus usitatorum,
suauissimam docerem consonantiam. Me-
mini praeterea Academiam fuisse, quae
mihi occasionem dedit TIBI primum inno-
tescendi, animique tui dotes, nae diuinas!

interna quadam mentis deueneratione ad-
mirandi. Quid igitur mirum, si id ipsum,
quod haëtenus alta mente repositum man-
sit, nunc publice & in speciminis academi-
ci frontispicio profiteri satago? Equidem
bene noui, quod uirtus tua me non opus
habeat praecone, quippe cuius laudes uni-
uersa *REGIS POLONIARVM POTENTISSIMI*
curia, cum tota nostra patria abunde de-
cantat, *TEQVE PERILLVSTRIS PARENTIS* tui,
cuius singularem in exaudiendo patien-
tiam, circumspectam in consultando sa-
pientiam, & exquisitam in decernendo
prudentiam, omnes admirantur & col-
laudant, uestigia diligenter premere, &
ita sobolem tanto parente dignissimam exhibere, in-
tuetur & approbat, indeque *TIBI illustrique*
Familiae tuae eximia prouentura incremen-
ta ominatur; Patieris tamen, *GENEROSISSI-*
ME DOMINE, ut ipse ego, cui per aliquot
annos causas apud Dresdenses orare, & uir-
tutum tuarum, quibus *PERILLVSTREM PA-*
RENTEM, de Patria nostra immortaliter me-
rentem, studiose aemularis, spectatorem

agere concessum, eximia plane humanita-
tis tuae, nec non exactissimae prudentiae,
& indefessae industriae, qua commodis pa-
triae promovendis diligenter inuigilas, te-
stem ocularem me exhibeam; nec graue
TIBI fuerit, hic typis expressum legere,
quod multis abhinc annis de praeclaris
animi tui donis quilibet aequus rerum ae-
stimator praesagire potuit, iamque euen-
tum uoto respondisse publicum laetatur
& applaudit. Accipe igitur hanc dedicati-
onem in certissimam animi TIBI deuotissi-
mi tesseram, & conatum meum aequi bo-
nique consulae, clientumque tuorum fide-
lissimum patrocinio tuo posthac perpetu-
um perfrui gratiose concede. Sic futurum
est, ut & hac ratione iucundissimam mo-
rum Germanorum & Romanorum har-
moniam, in fouendis clientibus receptam,
tuo exemplo, magis confirmes, illustrisque
nominis tui fulgidissimum Sydus, gratiosae
humanitatis exercitio, adhuc indies lucu-
lentiori splendore mirabiliter adaugeas.
Vale. Scrib. Halae Magdeb. d. vii. Nou.

CONSPECTVS CAP. I. DE EMPTIONE VXORVM.

§. I. Nuptialis societas ordine perfici solet; nec actu uno. §. II. Consensus symbolis clarior redditur. Ratio generalis, quare uxores emptæ varias inter gentes. §. III. Exempla illustria in Hebræis. Maimonidis lapsus ante legem Hebræos sine mora ad nuptias proruisse existimantis. Parentes benigni etiam filias sine hæreditatis parte non dimittebant e domo. §. IV. Græcis emtitia matrimonia heroico æuo exprobrata ab Aristotele. ἔδνα. §. V. Variæ de huius vocis origine sententiæ. Verior in Hebræo idiomate. Etymologiarum in iure antiquo necessitas. §. VI. Quare hæ emptiones a nonnullis donationes appellentur? ἔδνα an Euripidis ætate in usu? Gisbertus Cuperus notatur. §. VII. VIII. Solon non omnia sponсорum dona, sed eorum solum luxuriam abrogauit: multo minus omnes femineas dotes sustulit. Quod probatur contra Hugonem Grotium. §. IX. πρὸ γάμου etiam post Solonem in usu. Origo sententiæ contrariæ. Atheniensium in legibus ferendis inconstantia. §. X. Spartanorum filie dotes habebant magnas: quod vulgo vix creditur. §. XI. Quare Solon non plures, quam tres vestes permiserit inferri ab uxore? §. XII. Romanis emptiones vxorum non incognitæ. §. XIII. Nuptiæ eorum coemptionales. §. XIV. Modus. Quid sit compitum vicinale apud Varronem? Noua eius rei explicatio. Laudatur Perrenonius Ictus Gallus. §. XV. Emptio mutua Quiritium. Inscriptio Patruina, unde emptio vxoris elucet. De facibus nuptialibus nonnulla. §. XVI. Donationes ante nuptias etiam veteribus Iureconsultis Romanis minime ignotæ. Perizonius laudatus. Noua & verior expositio. l. 2. C. de donat. a. nuptias. Attalus Pergamenus Prætor. Pergameni Phryges: horum idioma Teutonico conueniens. Pergamum, quid significet? §. XVII. Armenii, Thraces, Assyrii, Babylonii suas emerunt uxores. §. XVIII. Thraces Phryges: eorum similes Germanicis mores. Abbas Pezron commendatur. §. XIX. Getæ ac Gothi eiusdem originis, Scythæ & Thracibus iuncti; Germani. §. XX. Eorum præterea Visigothi, qui præterea Germani uxores. Quid placitum sit

CONSPECTVS

hostes? Pecora solidorum vicem sustinentia. ἀλφεσιβοία. §. XXI. Francorum coniugia emittita. Quid solidus? Opinio Blanci. (leBlanc) §. XXII. REIPVS quid? Vox Ee, eua. §. XXIII. Non est morgengaba. Nuptiae secundae Germanis inuisae. Viduae feminae carius emendae. & he = Gelds = Güning. Malbergicorum verborum hac parte verior expositio. A cl. Eccardo dissentitur. Tacito lux. H. Grotii interpretatio. Verisimilis origo vocabuli REIPVS. §. XXIV. Placitum Francorum inter arma. §. XXV. Saxonum virgines carius vendebantur, quam Francorum. Eorum solidi. In viduas feminas maius pretium vniuerse vix statutum. §. XXVI. Transitus ad aliarum Gentium Germanicarum leges. §. XXVII. Langobardorum Metha. Vnde? Hebraeorum Mathan. Danis, Gothis fere idem nomen cognitum. C. Vitringae de linguarum mutatione observatio haud spernenda. μνησῆς, μνησῆς. Glossae graecae Saaronis. §. XXVIII. Messium, Missium quid? Summa Methae Langobardicae. §. XXIX. Burgundi Vandali. An ad Gothicam gentem referendi? Locus Procopii. Pretium puellarum. In Delphinatu viduae mulieres tributum soluebant; nec nuptiae subiectorum sine Comitibus consensu contrahabantur. §. XXX. Boioariis mores neutiquam diuersi. Quid sit soluere dotem secundum genealogiam suam? Eccardi coniectura. §. XXXI. Allemannorum dos legitima. Schilterus notatur. Mingreliorum nuptiae emptionales e Chardini itinere Persico descriptae.

CAP. II.

COMPARATIO DONATIONVM SPONSALITIARVM SEV EMPTIONVM, DOTIVM, DOTALITIORVMQVE.

§. I. Difficultas propositae questionis. §. II. inque primis, an donationes illae, aut emptionis pretia dotem constituerint? §. III. Rationes dotes & donationes miscentium ex historia Iudaeorum sacra. §. IV. Illis respondetur; ac inter radicem dotis, quae emptionis pretium legale, ac dotem conuentionalem distinguitur. Summa dotis Hebraeae. Sicli. Relandus & Eifenschmid in subsidium vocati. §. V. Graecorum consuetudo diuersa. Feminarum dotes. Etiam filii tutores matris. Κύριοι. Viri sponsis praeter ἑδνα, historica aetate, parum largiebantur, uxori-

CONSPECTVS.

tis ac Catonis iunioris facta. §. VI. Tacitus dotem Germanorum a mu-
seribus non distinguit. Salmasius confutatus. Dona sponsæ non e-
rant dos. §. VII. Germani habebant dotem legalem sponsæ, & pactam u-
xoris. Quare Tacitus hæc nequiverit distinguere? §. VIII. Metha Lan-
gobardorum dos legalis. §. IX. Allemannis eadem differentia. §. X. Ro-
mani nesciunt dotem maritorum conuentionalem. §. XI. Dotalitium
hodiernum ens est compositum ac nouum; nec donatio propter nupti-
as, nec dos Germanorum antiqua, nec morgengaba. §. XII. Faderphi-
um unde? Erbe, Erpbe? Be, Bieh. §. XIII. Res aliis quoque gentibus
Teutonicis innotuit: ut nomen Faderphii solos apud Langobardos
occurrit. Feminarum adlata munera pro dotibus haberi demum cœ-
pta. §. XIV. Observatio Danielis Iesuitæ de dotibus in regno Franco-
rum: ad quas tandem respiciebant in dote maritali. Wittum, Lito-
laib, cetera. §. XV. Feminarum Germanarum exigua olim munuscu-
la. §. XVI. Galli ditiores Germanis. An femina earum adtulerint vi-
ris dotem? Cæsaris locus expensus. Vlpiani l. 9 §. 3. ff. de iure dotium
ei collata. Peculium Gallorum. Aliorum coniecturæ & correctiones. §.
XVII. Germani opulentiores facti cumulati filias suas instruebant;
earumque illata mariti pensabant. Vnde ex errore eiusmodi pensatio
donatio propter nuptias appellata: etiam dotalitium. §. XVIII. Vox
dotalitii iam Pipini ætate in Gallia & Italia innotuit: nec tamen in
Germania statim adhibita; ubi dotis nomen retentum. §. XIX. Quæ
plerumque dabatur fructuario iure: varius in proprium speciali pa-
cto. §. XX. Dotalitii nomen in Germanorum libellis Hohenstauffiorum
Imperatorum æuo. §. XXI. Non est illud a vidualitio diuersum. Abso-
na differentia a nonnullis excogitata. Douariere. Wittib unde? §.
XXII. Mixtio dotalitii & donationis propter nuptias. §. XXIII. A
qua sibi cauere nonnulli, alii non. Libellus dotalis Henrici Rasponis.
§. XXIV. Vnde duplum, seu quadruplum reddituum in dotalitio ortum?
Cuius, Friderico Barbarossa regnante, iam in Italia mentio fit. Libel-
lus dotalis Azonis VI. Marchionis Atestini hanc in rem singularis. §.
XXV. Langobardi & Itali Romanas leges domesticis quodam modo ac-
commodarunt, & permiscuerunt primum. §. XXVI. Vnde sæpius do-
natio propter nuptias appellata, Biderlage. Remedium nuptiale. l. f.

CONSPECTVS.

Definita quantitas, quam haberent mulieres nobiles, si a maritis nulla statuta dotalitia. Portiones statuariae in oppidis.

CAP. III.

DE MORGENGABA.

§. I. Morgengaba sonat donum matutinum. §. II. Varie pronunciatum id verbi & scriptum. Finis huius doni detegit eius naturam. §. III. Nuptiale negotium plures actus & symbola continet. Morgengaba rudi penicillo descripta. §. IV. Simile quid apud Hebræos. Armille mulieribus propriae. Thomæ Bartolini laus. §. V. Græcorum ἀνακαλυπτῆρια. ὀπτῆρια. Ezechielis Spanhemii singularia observata. §. VI. ἐπάυλια. Salmasius castigatus. §. VII. δωρητηριον. Salmasius perperam id donationi propter nuptias simile dicit. §. VIII. Græcorum Comico-
rum διαπαιθήσια. §. IX. Scipio Gentilis defenditur. Romanorum noctis primæ pretium. §. X. Eorum repotia. Repentalia. Brissonii expositio reiecta. §. XI. Variæ & inanes de ὑποβόλῃ Græcorum disputationes. §. XII. Finis Morgengabæ eiusque natura curatius expensa. Est enim symbolum cæpti consortii ac matrimonii consummati. §. XIII. Morgenaticum a morgengaba neutiquam discrepat. Observata multorum vulgaria & falsa. §. XIV. Consensione thalami apud Germanos nuptiæ demum consummabantur. Nobile Friderici III. Imperatoris testimonium atque exemplum. Decke beschlagen. Conteclalis. §. XV. Tempus præstandæ Morgengabæ. Differentia dotis legalis, conventionalis & Morgengabæ & dotalitii denique. §. XVI. Clare ostenditur dissentientibus, dotem & morgengabam discrepasse e Gregorio Turonensi & pactis Guntrami & Childeberti Andelaensibus. Petrus de Marca Turonensem optime illustrat. §. XVII. Dies votorum quid? dies felicissimus. G. I. Vossius & Carpzovius defensi. §. XVIII. Leges Ripuariæ dotem & Morgengabam distinguunt. §. XIX. Distinguunt quoque Langobardi. Instrumentum Iustonis & Gundæ a Baluzio in notis ad Agobardum vulgatum. Quomodo quartam putauerint Langobardi. An etiam tertiam aliquando appellauerint? Iani a Costa sententiæ comprobata & illustrata. §. XX. Lex Luitprandi. §. XXI. Cur Langobardi modum Morgengabæ dixerint? §. XXII. An ab hac quarta aliquando recessum? Iusti Fontanini hanc in rem observatio. §. XXIII. Tertia collaborationis. Ianus a Costa emendatur. §. XXIV. Iura quarundam ciuitatium singularia. §. XXV. Allemanni dotem, seu dotalitium & Morgengabam distinxere. §. XXVI. Inter quæ notabilis differentia animaduertitur.

CONSPECTVS.

XXVII. *Nasta id quid?* §. XXVIII. *Dos fructuario iure dabatur: morgengaba proprio.* §. XXIX. *Stiernbæckii Sueci hallucinatio.* §. XXX. *Luculemia huius differentie exempla.* §. XXXI. *Falsum est, ius Bauaricum confundere dotem & morgengabam.* §. XXXII. *Separat itidem ius Saxonicum.* §. XXXIII. *Saxonorum Interpretum ridiculus in veteri lege interpretanda error, qui tamen more & lege stabilitus.* *Marculphi formula exposita.* §. XXXIV. *Saxonum lex huic formulæ collata. Quid sit gezeuntes und Zimmere? Ignorantia veteris idiomatis.* *Baun. Seneste. Son. Senechalcs.* §. XXXV. *Doctorum & Scabinorum nouæ hallucinationes in constituenda Morgengaba sua legali.* §. XXXVI. *Magdeburgici Scabini sapientiores.* §. XXXVII. *Hallensibus Professoribus tributum nouitatis studium vindicatur. Præcipuus glossarum confarcinator Mangerfeldius depingitur. Misnenses non intellexere Morgengabam veterum Saxonum. Hinc ubi ius Saxonicum electorale desinit, nihil quoque de illa peregrina morgengaba in palis & pecudibus femellis potissimum consistente obseruatur, nec in usu inuenitur. Speculum Saxonicum ex Westfalia & inferiori Saxonia ad has oras peruenit. Iura Susatiae. Locus egregius e Chronico Holsatico Leibnitiano. Sueuici Interpretes Saxonibus cordatiores.* §. XXXVIII. *Dubium e speculi Saxonici art. XX. soluitur. Interpres speculi Latinus homo inficetus. Bauern Rôre quid? Mangerfeldii & assessorum nenia.* §. XXXIX. §. XL. *Nouorum Saxonie Doctorum excusatio atque laus.* §. XLI. *Quomodo factum, ut nobiles sibi tam inficetum ius morgengabicum obtrudi sint passi.* §. XLII. *Finium confusio in nuptialibus actibus multas difficultates peperit, & varia nomina generalia.* §. XLIII. *Sponsalitium Hispanorum.* §. XLIV. *Coniectura de Hispanorum Screix. Iosepho de Moret ad sensum.* §. XLV. *Pauca diplomata & chartæ huic rei inuestigandæ accommoda.* §. XLVI. *Osicleum morgengabam probabiliter exprimit.* §. XLVII. *Visigothorum lex circa donationes vxoribus nouis intra certum tempus faciendas peculiaris. Charta eam in rem.* §. XLVIII. *Occurritur dubio, simulatque dotis, dotulitii & morgengabæ differentie perspicue repetuntur.*

CAP. IV.

CONCLUSIONES PRAGMATICAE DE MOR- GENGABA PARTIM VERAE PARTIM FALSAE.

CONSPECTVS.

*quidem datum hoc fine, sed mutatum in allodium est. §. II. Cur dotaliti-
 um in feudis constitui cœperit? In aliquibus dotalitiis olim inue-
 stitura a Cæsare data, atque alibi quoque dominorum consensus ad-
 hibitus. Quare neglectus? §. III. Mater morgengabam in liberos ex secundo matri-
 monio transfundere potest; inque omnes, etiam præteritis liberis, ac proxima cogna-
 ta in utensilibus. §. IV. Nihil quoque maritus in eiusmodi fundo mutat sine uxoris
 consensu. §. V. Nec permutat, nec maiores redditus uxori pro lubitu conciliat. §.
 VI. Et tamen ad incitas redactus morgengabam vel vendere, vel etiam redditus in suum
 usum conuertere potest. §. VII. Temere alienatam morgengabam vel oppignoratam
 reparant maritus & hæredes. Si negent hæredes aliquid datum, vel promissum so-
 lo iureiurando mulieris statuitur. Myleri rationes in contrarium confutantur. §. VIII.
 Quomodo intelligenda verba in tabulis nuptialibus: nach Morgengabs-Recht? Exem-
 pla eius generis instrumentorum, in quibus hæc formula. §. IX. Morgengaba debetur
 tum demum, si thalamus conscensus. Doctorum paralogismi hac in causa, mutatum
 hoc volentes. Consecratio sacerdotalis recepta veterem morem non sustulit. Itaque
 multo minus debetur sponsæ mortuo sponso. §. X. Nec etiam si corpus subtrahit ei-
 dem. §. XI. Sed perperam denegatur concubinae ductæ. §. XII. Donum matutinum
 nulla insinuatione eget, quamlibet D. solidos superet. §. XIII. Nec indiget uxor
 bonis mariti tacita hypotheca; utut in quantitate constituta morgengaba. §. XIV.
 Notabilis species ex iure morgengabæ singulari de commodata catena ac restituta.
 §. XV. Maritus vel hæredes tenentur ad eiciationem præstandam §. XVI. Non,
 si extraneus dedit. §. XVII. Utut forte socer. §. XVIII. Interea nec maritus,
 nec socer ad morgengabam promittendam & dandam cogi queunt. §. XIX. Error
 vulgaris, quando ob virginitatem amissam dari totum munus plerique persuasum
 habent. §. XX. Quid sentiendum, si femina sit inepta ad coitum? §. XXI. Si
 vir spado, aut frigidus? §. XXII. Si matrimonium putatiuum? §. XXIII. Si
 bina domicilia habeat maritus, unum, ubi congressus requiritur, alterum, ubi
 sola thalami conscensio? §. XXIV. Si semestri uno in hac regione, altero in alte-
 ra agat? §. XXV. An vitiatæ morgengabæ debeatur? §. XXVI. Falsum est, vi-
 duæ morgengabam non dari. Origo sententiæ, morgengabam in pensationem vir-
 ginitatis, seu pudicitie præstari. §. XXVI. Inueni inepte a Mylero ab Ehrenbach
 tribuitur ius petendi morgengabam a femina vidua. Rationes eius misere.
 §. XXVII. Adultera num perdat morgengabam? §. XXVIII. Num
 mulier desertor? §. XXIX. Conclusio.*

EMENDANDA.

p. 3. l. 5. lege $\pi\alpha\rho\alpha$ p. 17. l. 23. lege $\psi\eta\lambda\alpha$. p. 25. l. 23. lege igniculos.
 p. 34. l. 12. lege iactent pro iactant, p. 39. l. 26. lege pactitiam pro pactitiam.
 p. 43. l. 27. lege Schiltero. p. 48. in nota (*) l. 1. lege Vlpianum pro Paulum ac l.
 3. pro $\pi\alpha\rho\alpha\Phi\epsilon\rho\eta$ lege $\pi\alpha\rho\alpha\Phi\epsilon\rho\alpha$. p. 60. l. 10. lege statutarie. p. 71. l. 1. le-
 ge necesse est, ut. p. 97. l. ult. lege plenos pro plenas. p. 121. l. 30. lege nouercalis
 pro nouercantis.

CAP. I.
DE
EMPTIONE VXORVM.

§. I.

Nuptialis societas consensu perficitur: cumque, si ad regulam contrahatur, durabilis esse debeat, non sine solennibus ad eam incedendam sese mouent sapientiores, ordinem semper sectantes. Hinc sæpe tractatus præcedunt, quos demum *promissio* ac *conuentio* de nuptiis consequitur, quæ nomen sponsaliorum indispiscitur, ac repetita demum *promissio* & *cohabitatio* absoluit; quod negotium *nuptiarum* solenni vocabulo signatur.

§. II.

Consensus uti verbis significari potest; ita sane clarior redditur, si symbola interueniant, si arrhæ, si munera, si pretium, si nummi. Atque fert istud mos populorum antiquissimus, ut, ubi in proprium esset acquirenda vxor, ista emeretur quasi, & sic stabili coniugio deuinciretur. Nam cum sub patria potestate ac manu agant liberi, inque primis filix, fas est, ut inde prius redimantur,

tur, antequam in alienam domum abductæ marito tanquam nouo Domino subiiciantur. Eo modo Hebræi vxores suas pretio acquisiuere, idem Græci veteres fecere certo, Romani, Germani, ceteri.

§. III.

De Hebræis res indubitatis documentis constat. Cui enim obscurum est, internuncium Abrahæ, cum in Mesopotamia Rebeccam heri sui filio vxorem peteret, aurea & argentea cimelia secum tulisse, armillas in aureasque, quibus quærenda & ornanda sponsa, donandusque pater cum fratre Rebeccæ. Quin Chamor Chiuæus, Sichemi Dinam depereuntis pater diserte Genes. cap. XXXIV. v. 12. a Jacobo eiusque filiis petit, vt sibi DOTE M augerent ac NUPTIALIA DONA, dummodo in matrimonium acciperet deamatam puellam gnatus suus. Filiorum Jacobi mentionem iniicit Moses, quoniam sororum cura ad fratres pertinebat, hique defunctis patribus eas elocabant; quod alio loco copiosius doceri potest. Nunc sufficit, non vlli facile gratis concessam vxorem. Ipse Jacobus duro Labani, cum nummos non haberet, ministeria per septem exhibere annos noue cogeatur, antequam Rahele potiretur. Nec latet, Saulem pro dote centum Philisteorum præputia postulasse, priusquam in lectum genialem Davidis Michol filia traduceretur. (vid. i. Samuel. XVIII. v. 25.) Cui Joannes Doughæus in *Analectis sacris* ad h.l. exemplum Calebi adiicit filiam suam Axam nuptui proponentis, si quis *percuteret Cariabisepher & caperet eam*. Ex quo simul intelligitur, quamobrem Syris desponsandi vocabulum per *machar* exprimatur, quod est Hebræis vendere. Pater namque ius, quod habet in filiam, vendit, & in generum futurum transfundit: de quo Fridericus Span-

Spanhemius in dubiis Evangelicis nonnihil obseruat part. I. p. 247. 248. Paria de Hebræis Maimonides veracissimus in Rabbinis Scriptor tradit, post legem coram testibus emi, seu comparari vxorem consueuisse. Vtitur is voce *קָנָה* quæ sonat *emere, acquirere*: vtut in eo labi videtur Apella, quando ante legem huiusmodi morem neuti- quam obtinuisse adseuerat. Semper enim obtinuit, tum ante legem, tum post illam vniuersali populorum orien- tallum vsu. Cuius rei ratio hæc etiam fuit, quod filii tan- tum essent Parentum suorum hæredes, filia non item, quibus proinde aliunde vel a maritis, vel propinquis e- rat prospiciendum. Neque enim prohibitum erat Patri, aut fratri elocare illas sub donationis specie cum quadam hæreditatis parte, ne pro extraneis plane haberentur. Im- mo humanius egisse parentes videbantur, qui extorrem ab hæreditate non reliquerunt sequiorem sexum. Qua- re haud temere peritiores Interpretes a Mose de filiabus Zelapheadi Mosem scribunt adnotasse, itemque Aucto- rem libri, qui de Jobo eiusque calamitatibus tractat, eos filias suas non reliquisse hæreditatis omnis expertes. Sal- tem lectu digna sunt, quæ Num. XXVII. occurrunt; i- temque cap. XLII. 15. in excitata Jobi historia tribus filia- bus suis in conspectu fratrum *נָחֳלָה*, hoc est, hæreditatis partem largientis. Prisco quippe mortalium æuo, quod tenendum probe, venditiones filiarum inualuere, frequen- tesque earum sine portione paternarum opum alienatio- nes obseruantur: rarius vero Patrum in filias & fratrum in sorores largitiones. Quo utique pertinet, qui vxori- bus Jacobi Genes. XXXI. 14. tribuitur sermo: *Nonne pro alienis habitæ sumus ab illo, quum VENDIDIT nos ac preti- um nostrum absumsit.* Credibile fit, filias Labanis existi- mas-

masse, saltem laborum pretium marito solui, ac sibi restitui debuisse, quod interea retinisset durus pater, atque in suos loculos retulisset.

§. IV.

Quod vtcunque sese habeat, constat sane, veterum Græcorum mores hac parte admodum congruere Hebræorum aliorumque orientalium inveteratis institutis. Emebant etiam illi vxores suas. Quod non solum e multis ac variis Homeri locis confirmari potest, in quibus ille de ἑδναῖς loquitur; verum etiam ipsius Aristotelis testimonio innotescit Polit. Lib. II. cap. 8. qui tanquam inhumana & barbara priscis Græciæ colonis huiusmodi emptitia matrimonia exprobrat. Stagirita enim diu post Solonem vixit, qui venalia amplius esse coniugia noluit. Ante illa tempora vero proci dona, hoc est, ἑδνα certatim conferebant; sicuti *antiquitatum Homericarum* lib. II. cap. XI. Euerhardus Feithius multis id exemplis luculenter ostendit.

§. V.

Vnde vox ἑδνον descendat auctores non conveniunt. Sunt qui παρὰ τὸ ἡδῶ dici volunt, quasi ἡδανα, quod iis exhiberetur & concilieretur sponsa sponso; nonnulli παρὰ τὸ ἕζω quasi forent ἑδενα & σηρίγματα τῆ γάμου. Quæ derivatio postrema nisi Hebræus consulatur sermo, magis placet, cum ea ipsam rei naturam aperire videatur, significetque, esse illa τὰ ὑπὸ τῶν μνηστέρων ταῖς μνηστευομέναις διδόμενα munera sponse a sponso data, ac Φερνήν quandam, sicuti Hesychius exponit, ob quam dedenda erat filia, vel soror, vel propinqua futuro marito. Etymologiam a Grammaticis quibusdam excogitatam, quasi contractum esset ἑδνον ex ἁδανόν, quod est dulce, prorsus omitto: quandoquidem nihil aut
parum

parum verisimilitudinis ostendit: vtut eam Salmasius, Vir ceteroquin eruditus, adoptat. Sed, quemadmodum iam monitum, magis perspicue Hebræorum idioma vocis huius originem detegit. Nam *Etnan* donationem exprimit: quippe *Tana* illis mercede conducere significat. *Etna* femininum merces meretricia est. Vnde *ἑδνόν, ἑδνά* Græcorum, dos sponsæ, munera, dona iugalia sensu sunt dicta honestiore. Quod sicuti in *Glossario Vniuersali Hebraico* Ludouicus Thomassinus vidit; ita eius labores cupidis antiquitatum studiosis magno-
pere sunt commendandi. Laterem enim lauant, qui mo-
res ac leges gentium explorare sine etymologiæ præsidis
fatagunt: quod est sane sine pennis volare, nec origines
earumque causas exquirere, sed fortuitis obseruationi-
bus ac commentis confuse acquiescere.

§. VI.

Id memoratu dignius, tale negotium quibusdam do-
nationis nomine insigniri; ab aliis emptionis titulo notari.
Vtrumque mea sententia recte. Nam & donationes inter-
ueniente nummo, ac sequiori æuo, ære interdum & libra fie-
bant: quod Iosephus Auerani aliquot testimoniis euicit
Interpr. Lib. I. cap. XXIX. n. 5. De permutatione res est ad
liquidum perducta, eam a vetustis scriptoribus emptionis
verbo signari: vnde minus dubium, donationem sponsæ
parentibus factam veluti futuræ commutationis testem si-
mili ratione huius esse nominis participem factam: nisi
quidem magis arrideat Scopæ lib. I. collect. c. 21. coniectura,
verbum *emere* antiquis fuisse *sumere*, aut *accipere* existiman-
tis. Ceterum probat Iacobus Perizonius ad Ælianum lib.
IV. cap. I. e Dionis Chrysostomi *Τροικῶν*, Agamemnonem
increpantem Helenam ab Alexandro, seu Paride abductam
dicere, Helenæ patrem captum esse *ΔΟΝΙΣ*. Deinde ex

Euripidis Medea v. 910. obseruat, Iasonem vocari *παρεμπο-
λῶντα ἀλλοίους γάμους*, hoc est EMENTEM. Qua in re etsi hæ-
sitat Gislebertus Cuperus *Obseruat.* lib. I. cap. XX. Euripidis
non congruere ætati existimans morem mercandi vxores;
in viam tamen a clarissimo Æliani interprete reductus est
vir doctus. Hoc enim eum elogio maculat nomen Cupe-
ri silens Perizonius: vtut ex obseruatione iam adducta con-
stat, non alium ab ipso confutari. Quod Cuperum mouit,
vt sic statueret, hoc est. Animaduertit is ex eadem tragoedia,
vxores apud Græcos adtulisse dotes; ac potius sibi emisse
maritos: quæ conciliare sibi & in concordiam redigere ne-
sciebat consul ceteroquin ingeniosissimus. Sed quemadmo-
dum de Hebræis scripsimus, nonnunquam patres benignos
filiabus suis, præter consuetudinem, dotem & promississe, &
præstitisse; ita de Græcis primis idem confirmari potest,
eos nimirum generis suis *ἐδνα* exsoluisse nonnunquam. Ea
fini Poeta princeps *ἐδνωτάς* vocat *τὰς πενθερὰς τὰς ἐδνα δόντας
τοῖς γαμβροῖς*. Ex quo perspicue intelligitur, qua ratione
Euripides Jasonis & Medæ fabulosa facta in theatrum
traducens dotium, quibus feminae viros *emissent*, mentio-
nem potuerit iniicere. Neque enim repugnat, paren-
tes & accepisse pro filiabus dotes, & partem quoque hæ-
reditatis loco dotis dedisse, vt filia sibi coemeret ea ma-
ritum. *Coemendi* voce vtor, quia & apud Euripidem oc-
currit verbum *πρίασθαι* v. 232.

Ἄς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
πόσιν πρίασθαι, δεσπότην δὲ σώματος
λαβεῖν.

*Primum maritus dote magna & splendida
emendus: nunc necesse dominum corporis
accipere.*

Quæ si penitus considerasset Scholiastes Euripidis, non sane Poetam suum anachronismi reum fecisset, neque cum eo Cuperus Tragicum eundem propterea in ius traxisset. Vtrumque vna consistere potest; mirumque videtur, Perizonium id responsionis non dedisse dissentienti Cupero.

§. VII.

Ceterum nondum claret satis, an tempore historico apud Græcos similis mos permanerit, nempe ut emerentur vxores? Barbaram enim huiusmodi consuetudinem suo tempore pronunciat Aristoteles, eamque primis & vetustissimis Græciæ habitatoribus tribuit, non cultioris æui incolis. Perizonius vero nihil mutat, & exempla affert, inque primis Alexandri Balæ, qui se Machab. lib. I. cap. X. 54. pro Rege *Syro-Macedonum* gerebat, petentis Ptolemæi filiam in matrimonium, simulatque promittentis *ipsi & ejus filiae DONA DIGNA*. Quo documento an penitus probauerit thema suum, adhuc ambigo. Neque enim liquet, vtrum talia dona promiserit ad morem Aegyptiorum, an Græcorum, an Syrorum? Vnde animum induxi, minime spernendum esse Stagiritæ testimonium venalia ac lucri nimiam cupiditatem olentia matrimonia veterum Graiorum reprehendentis: interea tamen non prorsus evanuisse munera ac donationes ante nuptias, quarum compendia percepere parentes, non ut retinerent, sed iterum cum natabus suis communicarent: sicuti id quoque in more positum antiquissimis mortalium scimus.

§. VIII.

Quibus præmissis nunc demum inuestigandum restat, qua ratione Athenienses cum maxime ab illa consuetudine mercandi vxores fuerint retracti, quidue præceperit

iisdem Solon, & quid denique in usu apud iuniores Græcos permanferit? Atque in confesso est, Solonem venalia aboleuisse matrimonia. Hoc Plutarchus in eius vita memoriæ prodit; nec est quisquam, qui hac parte Chæronensi ausus sit contra ire. Duntaxat quæritur, quid intelligat per venalia matrimonia? In Græco est: ὃ γὰρ ἐβέλετο μισθοφόρον ἢ ὄνιον εἶναι τὸν γάμον. Quare putem, displicuisse Legislatori orientalium morem, inque primis Assyriorum, qui virgines coniugio habiles voce præconis venales pronuntiando plus licitantibus vendiderunt; aut etiam veterum Græcorum, qui dona ac pecora magis, quam virtutem & amorem & liberorum procreationem sunt contuiti. Vt vero munera vniuersa ante nuptias cessarent, vix Solonem, crediderim, voluisse, multo minus, ut ne dona vlla maritis feminæ ferrent. Vno verbo: Luxuriam dotium coercuit, & usurariis venditionibus atque emptionibus moderatus est; neutiquam vero munera modica & si qua hæreditatem vel totam, vel eiusdem partem dare voluisset, prohibuit. Incredibile namque est, tam rigidam tulisse legem Solonem, quæ in vita ac moribus Atheniensium post illam legislationem nusquam fere in usum inuenitur traducta. Immo vero ex multis oratorum Græcorum testimoniis constat, ἀπροιον, seu indotatam virginem non tam uxorem, quam concubinam fuisse visam. Vnde penitus ab Hugone Grotio dissentio, qui Solonem omnes sustulisse dotes, utque viri feminis potius dotem afferrent, statuisse existimat ad rubricam Digestorum *de dotibus*. Secundum meam expositionem munera reciproca, & dotes quoque ab vxoribus adlatæ subsistunt, aut saltem firmo consistere tibicine poterunt. Nihil enim impedit, quo minus & sponsæ, & eius patri aliquid muneris apportetur, si modicum sit, nec quæstum, nec

nec lenocinium oleat, nec Laidis *μίσθωρα* æmuletur, quod largiatur sponsus. Nam qui, quæue frugi sunt, argentum haud expetunt, *ἀντὶσιν ἔν ἀργύριον οἱ χερσὶν*. Est hoc apud Comicum Aristophanem epiphonema Chremyli in Pluto Act. I. Scen. II. v. 135. quod luculentius circumspiciendum, cuique sine dubio Solonis argumenta congruunt luxuriam dotium refrænantis. Vnde nihil reliquum est, quam ut post Solonem afferantur exempla, atque ex iis inualescens mos recipicarum dotium, seu donationum firmetur, ne Solon illas omnino omnes abrogasse amplius statuatur. Quod quanquam Salmasius præstari posse desperavit; non ita tamen crude Solonis iste sententiam censuit exponendam in tractatu de *modo usurarum* p. 144.

§. IX.

Sed nostra vero opella efficiemus forte, ut dubia Doctorum vaneſcant. Quippe constat e veterum libellis, durasse nihilominus *προγάμια*, hoc est, dona ante nuptialia. Ac testatur Pollux, ea in usu semper fuisse. De dotibus vero sensu Romano talibus plane nihil ambigui superest. Patet id ex Comicorum aliorumque Scriptorum testimoniis; nec verisimile est, publico in theatro dotes esse dictas & promissas more Græcorum, nec eas tamen in usu fuisse. Quidquid Solon prohibuit, ad donationum recipicarum luxuriam coercendam pertinet. Vxor ex eius sententia non plures tribus vestibus inferre debebat, & parui pretii supellectilem. Julius Pollux *Φεύγετρον Sartaginem* nominat, quam ad nuptias procedens sponsa ferre obstringebatur. Lib. I. c. XII. sect. 15. Eius generis oblationes cum respectu pristinarum non mereantur dotium nomen, hinc factum puto, ut Plutarchus ob hæc largitiones ad frugalitatem redactas dotes scribat a Solone prohibitas; præcipue

cum rationem Attici Legislatoris generalem e vetustis monumentis detegeret, videlicet, matrimonia liberorum quærendorum atque amicitiae, non lucri causa contrahi fas esse. Neque vero id fuisse Soloni propositum, quod Plutarchus existimat, inde potissimum confit, quod filiae Attico iure re ipsa postmodum accepere dotes sat grandes. Probant id clarissime Isæi, quæ supersunt, orationes, quæ de rebus priuatis, veluti de hæreditatibus conscriptæ sunt omnes. Ex his simul intelligitur, masculos prælatos in hæreditate feminis, hasque cum dote fuisse dimissas a patre, atque si hic defecisset, ad fratris officium pertinuisse, sorores dotare digne. Quod, qui fecerunt, ad sui commendationem sæpius adduxere, sicuti hoc iterum ex IX. oratione Isæi patescit, vbi actor facta sua dilaudans inter alia: *Εγὼ δὲ, inquit, βραχείας ὀσίας ὑπαρξάσης ἀδελφαῖς μὲν ἐξέδωκα, ὅσας ἐδυνάμην ἐπιδῶς.* *Etsi modicus opum, sorores tamen nuptum dedi quantacunque dote.* Et ostendit vero ex eodem Isæo Jacobus Perizonius de *lege Voconia* p. 124. decimam fere hæreditatis partem sororibus dari debuisse, quem legisse non poenitebit. Addo, *ἐπίκληρον*, hoc est, quæ neque Patrem, neque fratres habuisset, neque consanguineos totam sæpe substantiam viro in dotem adtulisse, eumque *πάντων δεσπότην* fecisse, perinde ac Clitophontem Leucippe apud Achillem Tatium lib. V. *ἐρωτικῶν* p. 309. Cui responsioni, si quis acquiescere nolit, is, quæso, cogitet, an forte Athenienses a Solonis institutis mox iterum recesserint? Est hæc Thucydidis de ciuibus suis frequens querela scriptoris sane grauiissimi; est & Demagogi Cleonis apud eundem inconstantiam populi reprehendentis p. 194. edit. Wechel. *Πάντων δὲ δεινότατον, εἰ βέβαιον ἡμῖν μηδὲν καθεστήξει ὧν ἂν δόξη πέρι. μηδὲ γνωσόμεθα ὅτι χείροσι νόμοις ἀκινήτοις χρωμένη πόλις κρείσσων ἐστίν, ἢ καλῶς ἔχασιν ἀκύνους.*

Omniū vero perniciosissimū erit, si nihil eorum, quæ a nobis decreta fuerint, certum firmūque maneat: nec intelligamus illam Rempublicam, quæ malis quidem, sed tamen immotis legibus utitur, præstantiorem esse, quam illam, quæ bonis quidem legibus utitur, sed mobilibus.

§. X.

Magis παράδοξον est, quod de Spartanis sum subiecturus. Ad vnum enim omnes fere existimant viri ceteroquin docti, apud Lacedæmonios dotes penitus cessasse, idque ex Lycurgi disciplina ortum; cuius legem idem, quem sæpe laudauimus, recitat Plutarchus. Nec negari potest, paria memoriæ prodi ab Æliano lib. VI. cap. 6. quamuis de Atheniensibus talia eo loco non referat; adeo ut fugitiuo oculo hunc auctorem legisse videantur, qui contrarium scribunt. Similia Justinus lib. III. cap. 3. alique tradunt. Verum tamen in alia omnia abit Aristoteles Politicorum lib. II. c. 7. ut qui diserte Lacedæmonios μεγάλας δίδοναι προίκας testatur. Vnde fortassis cogendum, Lycurgi legem vel aliter esse exponendam, vel Spartanos a veteri more iterum resiliisse, vel denique nouo inuento dotes alio sub nominis velo primum dedisse, donec vetusto more prorsus sepulto, talis pecunia rursus dotis nomine veniret. Quam in sententiam cum clarissimus Perizonius ad Æliani lib. VI. cap. IV. inclinet, & rationem adferat, audio paullisper. Pertinebat enim tanquam hæreditatis portio ad filiam sextans ferme ex quinque totius agri: vnde tot ἐπίκληροι virgines agros possidentes eodem Stagirita obseruante.

§. XI.

Quod vtcunque sit, lubet quærere, quam ob rem Solon non plures, quam tres vestes iusserit inferri? Et

putem inoleuisse apud Athenienses morem, ut sponsa mitteret sponso ac futuro suo marito vestes: quas propterea Julius Pollux inter *προγάμια* refert. Ex quo denuo pellucet, non adeo improbabile esse, Solonem solas immodicas donationes castigasse, ne vita frugalis suorum luxuriæ contagium traheret. De vestibus autem Atheniensium *ἐν παρόδῳ* animaduerto, eas & viris & feminis communes fuisse: quod iam ab aliis fuisse est ostensum; sed hoc interea loco observatu minime indignum, ut magis appareat Attici legislatoris frugale propositum.

§. XII.

A Græcis iunioribus sua quadantenus hauserunt Romani; sed ita tamen, ut aliquid ex veteri emptione, dispari licet ratione, evidentius servarent. Neque enim credendum est, Romanos omnia Græcorum iuniorum instituta sua fecisse ex asse. Erat Romanum asylum variis gentibus repletum, sique Dionysio Halicarnasseo credendum, & Galli & Germani, & Latini, & ex magna Græcia Siciliaque permulti in novam illam urbem confluxere: quod iam ab Andrea Borrichio in *Vindic. Lat. Linguae* p. 2. scimus adnotatum.

§. XIII.

Quare operæ pretium nos facturos confido, si de illo vetustissimo coemptionis ritu aliquid commentemur: in quo nemo opportunius Varrone, cuius verba Nonius Marcellus in voce *nubentes* servavit, nobis auxilio venit. Ita enim ille p. m. 555. edit. Plantin. *Nubentes veteri lege Romana asses treis ad maritum venientes solebant ferre, atque unum, quem in manu tenerent, tanquam emendi causa, marito dare: alium, quem in pede haberent, in foro Larium familiarium ponere: tertium in sacciperione cum condidissent compito vicinali solere* RESIGNARE. Inde Virg. Georg. 1. Te-

Teque sibi generum Tethys **EMAT** omnibus vndis,
quos ritus Varro lib. I. de vita populi Romani diligentissime per-
currit.

§. XIV.

Dubium igitur non est, quin nubens femina sibi emerit maritum. Eam ob rem asses ferebat, vnum, quo compararet sibi virum, alterum, quo acquireret sibi eiusdem Lares (*) ac Deos familiares, tertium, quem in marsupio condidit, tum demum *resignauit*, (**) cum in compito vicinali in domum eius transfret ac materfamilias efficeretur. Non cepere viri eruditi, quid sit **COMPITVM VICINALE**: hinc ea verba omisere aliqui, reputantes glossema. Ego vero haud temere animum induco, ita utique scripsisse Varronem. Estque exploratum, virginem in hortos deductam ibi separatam primum a viro diætam habuisse; deinde diruta maceria in domum mariti transiisse, eiusque familiam. Hæc maceria **COMPITVM** fuit **VICINALE**, *der Scheideweg*. Vix mihi meisque cogitatis fidem tribuet Lector, nisi Terentii locum hanc rem maxime illustrantem afferam, Ceruidique Scæuolæ responsum demum subiiciam. Sic enim Comicus in *Adelphis* act. V. scen. 7.

*Atque hanc in HORTO MACERIAM iube dirui,
 Quantum potest: hac transfer: vnā fac domum:
 Traduce & matrem & familiam omnem ad nos.*

Ergo in horto substitit paullisper sponsa, donec cum familia viri commixtio fieret, illaque **COMPITVM VICI-**

B 3

NALE

(*) Habet egregia J. G. Græuius de emptione sacrorum in notis ad orationem Ciceronis pro Muræna cap. XII.

(**) Est in plerisque editionibus *resonauit*: pro quo Palmerius legit *rezonauit*: quem & Salmasius fere sequitur ad scriptores Hist. augustæ p. m. 153.

NALE transfret. Ex hoc loco etiam intelligi potest Ceruidii Scæuolæ difficillimum responsum l. 66. ff. §. i. de donationibus inter virum & uxorem. VIRGINI in hortos deductæ ante diem tertium, quam ibi nuptiæ fierent, cum in separata DIAETA ab eo esset, die nuptiarum, priusquam ad eum transfret, & priusquam aqua & igni acciperetur, (id est, nuptiæ celebrarentur,) obtulit decem aureos dono: Quæsitum est, post nuptias contractas diuortio factò, an summa donata repeti possit? Respondit, id quod ante nuptias donatum proponeretur, non posse de dote deduci. Vidit Petrus Perrenonius doctissimus Jureconsultus Gallus animaduersionum lib. I. cap. VI. primus hunc Terentii locum; simulatque posse isto luculenter illustrari Scæuolæ dicta deprehendit: de compito vicinali nihil cogitavit. Quocirca non abs re fore putavi, si eandem observationem Varronis obscurissimis verbis extricandis adhiberem.

§. XV.

Duntaxat ambiguum, vnde nam hunc coemptionis ritum acceperint Latini? Neque enim hic orientalium, aut Græcorum veterum *ἑδνα* adesse videntur. Ibi virescit, hic vxor virum, eiusque sacra & familiam. Verum opinor, emptionem fuisse reciprocam, vnde forte coemptio dicta, eine Zusammenkauffung. Indicat hoc quodammodo mancipatio sequiori æuo imaginaria; significantque mutux interrogationes & responsiones, an ille sibi paterfamilias, atque ista sibi materfamilias esse cuperet? Saltem ex Gellii Noctium Atticarum lib. XIV. c. 6. fere elucet, mancipationem interuenisse; ac multo clarius ex Boethii verbis patet, quæ, quia in vulgus nota, non adscriberemus, nisi doctrinæ gratia id necessarium factu existimarem. *Matresfamilias*, inquit ille ad Ciceronis Topica, erant, quæ ducebantur per COEMPTIONEM: quæ vero

vero usu, minime. Coemptio fiebat, cum sese in coemendo inuicem interrogabant: Vir, an sibi materfamilias esse vellet; ubi illa respondebat, Velle: item mulier, an vir sibi paterfamilias esse vellet; ille respondebat, Velle. Itaque sic mulier viri conueniebat in manum: & vocabantur hæ nuptiæ per COEMPTIONEM. Causa nominis remotior, nempe, quamobrem hic actus coemptio fuerit dictus e Varrone de vita populi Romani eiusque vetustis moribus petenda est, quos apud orientales & Graios fere similes inuenimus.(*). Cuius rei certiora vestigia offendimus, quando veterum locutiones circumspicimus, quæ maritis seruasse huiusmodi vxores inque manum eorum venisse indicant. Non fido alias lapidibus solis; sed cum hæc res satis aliunde sit cognita, saxum Patavinum laudo:

PVBL. CLAVD. QVAEST.

AER.

ANTONINAM VOLVMNIAM

VIRGINEM

VOLENT. AVSPIC.

E. PARENTIBVS SVIS COEMIT.

ET FAC. III. IN DOM.

DVXIT.

Faces autem in solenni hoc ductu adhibitas tum apud Græcos, tum Romanos extra controuersiam habendum. Terentius loco antea producto LAMPADAS vocat. Vnum dubium, quod quatuor facium in hac inscriptione mentio fiat; cum alioquin Plutarchus commemoret, quinque facibus Romanos in huiusmodi solenni ac nuptiali pompa usos. Sed non est, quod numerum huncce statuamus adeo fixum, inque vniuersis nuptiis continuo eundem.

§.XVI.

(*) Colligit Schilterus e Tertulliano, a sponsa arrham sponso vicissim datam exerc. ad ff. XXXVI. §. 57.

§. XVI.

Id exploratius, prouenisse ab hoc more arrhabones non solum, seu arrhas sponsalicias, sed annulum inprimis, quasi pignus factæ de futuris nuptiis sponsionis. Vt ita rationes subducam, Plinii testimonium efficit Hist. Natur. lib. XXXIII. c. 2. qui annulum in signum perfectæ sponsionis atque emptionis arrhæ loco datum apud suos adfirmat. Iam vero cum cessarent nuptiæ coemptionales, aut saltem rarius adhiberentur, signum emptionis peractæ, quod erat annulus, remanebat solum. Non memini, esse hoc ab aliis obseruatum, vtut de annulo pronubo non desunt variarum obseruationum, ac sæpe etiam leuissimarum, farragines. Coniecturam capit Perizonius in notis ad Ælianum Lib. IV. cap. I. ab hisce donis, muneribus, atque pignoribus etiam apud Romanos donationes ante nuptias videri coortas: quod iis omnino peregrinum apparebit, qui Iustiniano fidem habent aienti, *a veteribus prudentibus eas esse ignoratas.* Quod si autem incognitæ fuere Iureconsultis, consequitur certe, vt ne etiam in vsu fuerint, multo minus, vt ab illis *ἐδνoις προγαμίοις* emptionibus, atque coemptionibus istæ propullulauerint tandem. Sed facile elabitur vir doctus, statuens haud temere, propterea a Iustiniano eius generis donationes pronuntiari incognitas, *quia non eo olim iure erant præditæ, quo postea.* Donasse enim sponsam sponsumque inuicem sibi ante nuptias: quid? quod etiam parentibus lata munera l. 2. C. de donationibus ante nuptias peruincit, quæ est Alexandri Seueri ad Attalum: *Si Præsidi prouinciæ probaueris, vt Eutychiam duceres, munera te parentibus eius dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, tibi restitui, quod dedisti, iubebit.* Haud scio, quid Wissenbachio in mentem venerit munera apud matrem parentesque deposita fingenti. Tu dic, etiam parentibus aliquando donatum, ac munera

data,

data, sed ita tamen vt illa dona filia iterum e manibus Parentum acciperent ac fortunis suis deputarent. Quod & apud Hebræos factum, vti monitum supra. Inquisiui non sine cura, quis hic fuerit Attalus & vbi egerit vitam? Ac deprehendi demum binis e nummatis, quos e gaza ditissima Regis Galliæ depingi curauit Ezechiel Spanhemius, Vir illustris, *de Vsu & Præstantia Numismatum* Tom. II. p. 525. & 652. hunc Attalum apud Pergamenos Prætoris munere Caracallæ tempore esse functum. Caracallam vero non ita multo post Alexandrum successorem habuisse, forte in vulgus notum est. Ex quo cogendum, fuisse adhuc apud Pergamenos munera parentibus dari solita ea ætate in vsu. De quo copiosius nunc quidem disputare supersedeo: dummodo obseruet Lector, existimasse Abbatem Pezronem, (*) Pergamenos quoque, vtpote Phryges, idioma Teutonum habuisse, quorum hi essent portio ac certa propago. Saltem negandum non esse, quin Pergamum locum editiorem significet, ac *burgum*, vt nostrates loquuntur, munitum, *Burgheim*. Quippe mediocriter doctis innotescere, Troiæ Pergamum veluti castellum impositum; cuius populo Romani prætorem præfecere. Addo, Græcos omnia *ὑψυλὰ Pergama* vocasse. v. Voss. lib. IV. *Inst. Orat.* p. 137.

§. XVII.

Nunc enim ad Germanos meos propero, vbi emptitiæ vxores occurrunt, sicuti apud Assyrios, Thraces, Armeniosque. De posterioribus Nouella Iustiniani XXI. testatur, feminas istic emi a maritis. De mediis Solinus consulendus cap. XVI. vbi *nupturas*, ait, quæ præ aliis specie valent, *subhastari* volunt. Lego cum Salmasio aliisque *subhastari*

(*) De la langue des Gaulois p. 301.

stori pro subarrhari. Eadem Xenophon tradit lib. VII. de expedit. Cyri. Καὶ ἐστὶ σοὶ ἐστὶ θυγάτηρ, ὠνήσομαι θρακίᾳ νόμῳ. Et si ulla est tibi filia eam Thracia lege emam. De Assyriis vero imprimis consulendus est Ælianus lib. IV. cap. I. Ασσύριοι τὰς ὠραίας γὰρ παρθένας ἀθροίσαντες εἰς τινὰ πόλιν, ἀγορὰν αὐτῶν προκηρύττουσιν. Καὶ ἕκαστος, ἢν αὖν πρήται, ἀπάγει νόμῳ. Assyrii virgines coniugio maturas in ciuitatem aliquam conducunt, earumque mercatum palam denunciant. Et quam quisque emerit, sponsam abducit. Eadem fere de Babyloniiis Herodotus prodit. Nec deessent testimonia de Tyriis aliisque populis tum orientalibus, tum meridionalibus.

§. XVIII.

Non absque ratione Thracum simul mentionem facio. Est enim verisimilis admodum laudatissimi Pezronis coniectura, etiam Thraces a Phrygibus ortum ducere, hosque inter se ita commixtos inueniri; vt mirum videri nequeat, si & hi cum Teutonum moribus conspirent, ac similis fere color apud Armenios, & Persas, & Parthos deprehendatur. Haberem, quibus huic opinioni maiorem lucem liceret conciliare, si exspatiari hoc loco consultum, nec certis nostra dissertatio cancellis foret circumscribenda. Commendari tamen hoc loco Campegi Vitringæ industria debet, qui Tomo observationum sacrarum I. de Parthorum Regibus CRINITIS eorumque origine, itemque Armeniis, Phrygibus, Thracibus illorumque migrationibus præclara in mediū tulit, vnde nouum indicium fiat, non adeo ille pide hac parte Abbatem Pezronem rationes inire, nec Francorum Germanorumque consuetudines ab harum gentium institutis ac more multum abludere. Est namque pro certo habendum, ab oriente ad septentriones venisse populos Teutonicos & boreales omnes, non autem primitus ab hyper-

perboreis partibus illos ad Eoa regna transiisse, atque eo unde discessere, rediisse tandem.

§. XIX.

De hisce vero septentrionalibus gentibus suisque Danis Saxo Grammaticus haud temere: *Fas apud eas esse, ne quis uxorem, nisi emptitiam duceret.* In quo vix decipitur: etsi illi mores ex oriente sunt aduecti, non autem sub boreali demum plaga inuenti. De Getis, quos Thracibus iungunt, Pomponius Mela lib. II. c. I. *Virgines non a Parentibus vivis traduntur, sed publice aut locantur ducendæ, aut veneunt. Probæ famosæque in pretio sunt; ceteras qui habent, mercede quærentur.* Ne dicas, Getas nequaquam esse Germanos, nec iis similes Gothos. Diu enim est, cum hanc opinionem solide confutavit Robertus Scheringhamus Anglicus. Idem, qui nunc Getæ, alio loco Gothi dicuntur, omnes interea Scythæ; ita ut nequaquam vana sit Salmasii de *Lingua Hellenistica* p. 368. ut & Georgii Hornii in præfatione ad Boxhornii *Gallicas origines* coniectura, Getæ & Scythæ nomen coincidere. Quod ut clarius appareat, adscribam eius verba: *Neque sane aliunde nomen hoc quam a Kithis, qui hodieque Catani profluxit. Sic Kitii populi Scythiæ ad mare Caspium apud Strabonem. Hinc & Æoles pro Kithis Σκύδας dixerunt, quemadmodum Stephano teste, pro Κίμβροις, Σκίμβροις.* Nec alii a Kithis Getæ, qui & Gothi. Perspicue hisce consonat Anastasius in historia Chronograph. Σκύθαι περαιοθέντες οἱ λεγόμενοι Γότθαι, τὸν Ἰσθρὸν ποταμὸν ἐπὶ Δεκίῃς πλείεσσι τῶν Ῥωμαίων ἐπικράτειαν κατενέμοντο. Cum plurimi SCYTHÆ, qui GOTHÆ dicuntur, Histrum fluvium sub Decio transmeassent, Romanum imperium devastabant. Nec dissentit Augustino æqualis Paulus Orosius, qui Arcadii & Honorii ævo, quo Gothi Alarico duce in Italiam irrupere, suam historiam scripsit. Communi-

carem cum harum rerum cupidis historici huius testimonium, nisi iam laudatus Robertus Scheringhamus eius verba in disceptatione *de Anglorum gentis origine* p. 180. adduxisset: vt Georgii Syncelli, Jornandis, aliorumque testimonia omittam, quæ plena ille manu suppeditat.

§. XX.

Quod si ita est, non erubesco sane, quin ab hoc Getarum more etiam Visigothorum in Hispania demum confidentium legem & consuetudinem arcessam. Nemo ogganniat, Visigothos ad hanc nationem non pertinere, ne ei veteris historiæ & migrationum huius populi ignorantia iure tribuatur. Eiusdem enim gentis tum Ostrogothi, tum Visigothi fuere; hique potissimum sunt, quorum irruptiones ac deuastationes suo tempore vidit Paulus Orosius, quibusque sedes in Galliis Hispaniisque permisit Honorius Imperator. Ac certum est, eos, feritate quadantenus moribus suis detracta, per Christianam religionem & Romanorum disciplinam ad moderationem viuendi modum fuisse traductos: vtut interea permultum e veteri ac inolita viuendi ratione retinentes perspicue maiorum suorum vestigia ostendant. Saltem sequentia eorum in lege inueniuntur lib. III. tit. IV. in Codice Friderici Lindenbrogii: *Si inter sponsum & sponsæ Parentes, aut cum ipsa forsitan muliere, quæ in suo consistit arbitrio DATO PRETIO, sicut CONSVETUDO est, & ante HOSTES facto placito de futuro coniugio facta fuerit definitio. Bina obseruo. PRIMVM, non amplius Visigothos Christi doctrinam amplexos publice feminas suas subhastasse, vt prisce fecere Getæ & Thraces Getarum propago; sed inde tamen vix consequitur, vt ab hac isti stirpe non fiat profati. Cessauit eo quoque tempore vxorum inter eos multitudo, ac nemo interea ambigit, Gothos olim, polyga-*

lygamiae cum maxime fauiffe. **ALTERVM** quod indagandum, hoc est: quid sit *placitum ante hostes*? Et deprehendo, *ante hostes* (*) sonare in conspectu virorum armatorum, quod iam Lindenbrogius quodammodo in Glossario vidit. Nec haereo, quin Taciti observatio de M. G. cap. XVIII. hic locum inueniat: *Intersunt Parentes & propinqui ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus noua nupta comatur; sed boues & frantum equum, & scutum cum FRAMEA gladioque. In hac munera uxor accipitur, atque ipsa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos conjugales Deos arbitrantur. Ne mulier extra virtutum cogitationes, extraque BELLORVM casus se putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in praelio passuram ausuramque. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, sic pereundum. Multa sunt, quae hic forent monenda, si mores Romanos ad Germanorum comparare instituta animus esset; quae commentatorum vulgus non obseruat. Duntaxat addimus, temporibus nondum pecuniolis pecora solidorum vicem sustinuisse: quod deinde ex lege Saxonica sumus probaturi. Simile Heroica Graecorum aetate obseruatur, vnde puellae ἀλφεσίβοιαι dictae *inuentrices bouum* ab ἀλφάινειν, *inuenire*: de quibus Salmasius aliquid affert de Mod. Vsurarum p. 143. ac multo plura eruditissimus Cuperus obseruat. lib. I. cap. XX.*

§. XXI.

In Salica lege de primis nuptiis nihil occurrit, vnde

C 3

con-

(*) Quae expositio, si cui displiceat, is *hastas* pro *hostes* substituat. Constat enim aliunde, mendosissime descriptas esse Visigothicas leges,

concludendam, emptitias fuisse. Sed ambigi vix debet, Francorum connubia sic extitisse venalia; licet lex silentium seruet. Qua de re sicuti veteris formulæ verba, quam post Marculphi Codicem Bignonius dedit p. 219. nos dubitare non sinunt; ita multo minus Fredegarius Scholasticus de Chlodouæo verba faciens in incerto nos relinquit: *Legatos, inquit, ad Gundebaldum dirigit, petens, ut Crotechildem neptem suam in coniugium sociandam traderet. Quod ille denegare metuens & sperans amicitiam cum Clodouæo inire, eam se daturam spondet. Legati offerentes SOLIDVM & DENARIVM, ut MOS erat Francorum, eam partibus Chlodouæi sponsant, placitum ad præsens petentes, ut ipsam ad coniugium traderet Chlodouæo.* Quæ quantitas fuerit solidi ac denarii primo obtutu non liquet. Vnde utilis perquisitio Wendelini habenda, quando eam rem in luce constituit. Clarissimus Eccardus in *Comment. ad leges Salicas* p. 12. vna cum multis aliis auctoribus locum ex Hincmari Rhemensis vita S. Remigii aducit, vnde innotescit, in Francorum lege Salica solidum XL. denarios confecisse, ita vt solidus & denarius sint XLI. denarii. Quare denarii pretium elicendum, vt sic tota summa patefiat. Godefridus Wendelinus Canonicus Tornacensis, denarium Gallicum, seu Francicum quintam partem denarii Romani exæquasse prodit. Quod si est, habebimus sane, quod quærimus, nempe denarium Francorum continuisse asses duos; si certum, Romanum constituisse assibus decem. Verum tamen sunt nonnulla, quæ huic opinioni obducit doctissimus le Blanc in tractatu historico gallice exarato de *monetis Franciæ* p. 7. Fridericum Gronouium de veteri pecunia modeste castigans. Ego solidum pro floreno aureo Rheni habeo, qui Pipini ac Caroli M. ætate ratione mulctarum in argenteum transiisse videtur ob ratio-

nes

nes in Capitulari Pipini adductas, quas optime expendit laudatissimus *le Blanc*. Caue existimes, Pipinum solidos aliter cudi iussisse, ac cusi sunt primi: potius pœnas mutauit, & vbi e. g. XL. denarii olim sunt soluti, ibi XX. leguntur exacti. Hic enim Rex Childericum folio excutiens singularem initio regni modestiam & indulgentiæ peculiaris famam affectauit.

§. XXII.

Vti vero primæ nuptiæ modico apud Francos nummo contrahebantur; ita in secundis adaucto pretio opus erat. Inde ortum barbarum verbum *REIPUS*: quod vnde descendat obscurum adhuc manet; Wendelino, Hertio, aliisque ignotum. Nouus legum Salicarum interpres semi francicum existimat; particulamque *RE* pro latina habet; *IPHE* vero, sive *EFA*, vel *EVE*, *EVA EPHA* legem ei sonat, seu matrimonium. In quo postreino minime fallitur. An vero particula *RE* ad Latium pertineat & linguam prouincialem, subsisto. Reperio enim apud Gothos quoque *RIKIS* quod est *nouus*. Vnde *Reiphe*, *Riephe*, *Rieue*, nouæ nuptiæ forent. Cui si addas *PUS*, nouarum nuptiarum pretium nascetur. *Büssen* significat *bezahlen*, *Buße* pretium: *Zubuß* aliaque ejus generis in vulgus nota sunt. Quin vero *ée* significet *legem*, *Eua*, *Eed*, *aithis* obligationem, *jusiurandum*, *foedus*, nemo est paullo humanior, qui hæsitet. Vetus testamentum vocatur a Strickero in gestis Caroli M. *die alte Ee*. Nec nupera est opinio, Germanos, apud quos pœta jurisiurandi vim habent, non aliud ea propter nomen excogitasse. Digna lectu sunt, quæ Melchior Goldastus in *animadversionibus in Tyrolis Scotorum Regis paræneses* ad Fridebrandum filium collegit p. 364. f.

§. XXIII.

Sed tempus est vt, nomine REIPUS cognito, quod perperam Morgengabam exprimere somniabat Godefridus Wendelinus, ipsius legis Salicæ verba recitemus: *Si vt fieri assolet, homo moriens viduam dimiserit, & eam quis in conjugium voluerit accipere, antequam eam accipiat Tunginus, aut Centenarius mallum indicent, & in ipso mallo scutum habere debet, & tres homines vel causas mandare. Et tunc ille, qui viduam accipere vult cum tribus testibus, qui approbare debent tres solidos æque pensantes & denarium habere debet. Et hoc facto, si eis convenit, viduam accipiat.* Quæ sequuntur, eo pertinent, vt mulcta sit exsolvenda propinquis, si aliter ac in lege dispositum, vidua mulier in matrimonium accipiat. Inde Germanicæ glossæ, quæ Malbergia vocantur, REIPHUS AITH CHALA SINOS. Nominatissimus Eccardus æt chald trinus exsculpit, vt trium solidorum compositionem stabiliat. Ego Ehe Gelds-Sinung innui existimo: quod sane verisimilius multo, quam si immutatio tot verborum præcipiatur, & ex SINUS, vel Sühnung trinus educatur. Ipsa enim verba §. II. subinducant, eum qui absque hac solennitate viduam duxerat LXII. solidos cum dimidio pendere propinquis debuisse. Erant enim secundæ feminarum nuptiæ admodum Germanis inuisæ: quod ex Tacito constat: *Melius, inquit de M. G. cap. XIX. adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum VIRGINES nubunt, & cum spe votoque uxoris SEMEL transigitur. Sic VNUM accipiunt maritum, quomodo unum corpus, VNAMQUE vitam, nec VLLA cogitatio ultra, nec LONGIOR cupiditas: ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Sic enim hunc Taciti locum lego, & interstinguo, prorsus adsentiens Hugoni Grotio, qui hic transpositionem vocum agnoscit, quando hoc modo in vulgaribus editionibus

tionibus legitur : *ne tanquam maritum , sed tanquam matrimonium ament.* Additque sapienter vir excellentis iudicii : *Interdictæ erant apud quosdam Germanos regulos secundæ nuptiæ , ut discerent mulieres coniugium amare coniugis causa , non coniugem coniugii causa , siue ut personæ , non rei affectus manciparetur.* Ex quo perspicue fortassis intelligitur , quare etiam maiori pretio fuerit emenda mulier ad votum secundum transfiliens a propinquis & parentibus , in quorum potestatem recidebat. Interpres Hanoueranus hanc causam aucti pretii reddit , *quia tanto maiori cum substantia in domum secundi mariti transiisset.* Quod improbable nunc quidem redditur , posteaquam secundarum nuptiarum odium perspicue est detectum ; eoque dicendum potius , reliquos duos solidos mulctæ loco solui debuisse. Quod iterum paullo luculentius indicat , quare vocula *Buß* accreuerit verbo *RIEE*. Quin iam , & , dum hæc scribo , in eam opinionem ferme inclinor , vocabulum *REIPVS* forte a *pænitentia* eique imposita *mulcta* ita esse confictum. Quippe Teutonicæ feminæ votum vnus mariti nuptiis finiebatur. A quo si recederet , is sane haud inique mulctam in lege dictam , vtut pro nostri sæculi diuitiis exiguam , soluebat , qui mulierem a voto & proposito auertens novos eidem amoris igniculos iniecit.

§. XXIV.

Interea constat ex lege allegata , id , quod ante *H O S T E S* apud Visigothos factum , apud Francos in iudicio , seu *PLACITO* fieri consueuisse , quod *scuto* ac militari modo vtique erat celebrandum. Nascebantur inter arma Germani , crescebant , nubebant ac ducebant , viri erant , uxores , consenscebant , moriebantur.

D

§. XXV.

§. XXV.

Lex Saxonum cap. XXXVIII. paulo durior lege Salica inuenitur in pretio emptionis pro virginibus exigendo. *Vxorem ducturus, inquit, trecentos solidos det parentibus eius.* An Saxones forte tam in lauta ac bene aucta parte positi, tam diuites pecuniæ, vt maiorem summam præscriberent vxores e gente sua quærentibus? Et non arbitrer. Immo vero magis est, vt, nummorum copiam illis defuisse, penitus mihi persuadeam. Innuit hoc ipsa solidorum apud Saxones definitio, quorum valorem pecoribus & frumento videntur pensasse. Affero eam in rem notabilem locum ex Tit. XVIII. earundem Legum: *Solidus est duplex: Vnus habet duos tremisses, qui est bos anniculus XII. mensium, vel ouis cum agno: aliter solidus tres semisses id est bos sedecim mensium, vel ouis cum agno.* Westfalaïorum & Angrariorum & Oostfalaïorum solidus est SECALIS scessila XXX. hordei XL. auenæ LX. Vnde concluditur solido vni LX. modios auenæ fuisse æquatos, hordei XL. tritici XXX. *Scessilum* est modius. *Secalis* significat triticum. Vnde Gallorum *Seigle*: de quo conferendus Cangius in voce *Sigula*. Quæ vtcunque sint, nondum tamen constat, quare Saxones carius vendiderint virgines suas. Idcirco putarem, Saxones feminas formosiores forte eo tempore visas, quæ sane ditiores alliciunt, dignæque censentur, quæ propter egregiam oris speciem carius veneant, inque eas turba procorum tam ingentem summam licitantium irruat. In viduas feminas maius pretium non reperitur statutum; quod vti- que indicio est, hanc apud nationem non adeo rigidum fuisse præceptum, vt vxor esset VNIVIRA. Ceterum opinor, neque sic obstinatos egisse Saxones, neque corde adeo ferreo apparuisse, vt, cum deformes haberent filias, vel propinquas, ad quas haud facile adhinniunt iuuenes, idem

idem semper pretium petierint. Potius credibile est, Danaum eos sæpe imitatos, qui cum nancisci non posset, qui filias eius sordidas ac incestu pollutas duceret, se *ἐδῶκεν ἀνέκω* daturum petentibus promisit, quod & Getæ, de quibus Pomponius Mela, fecere, *mercede quærentes, qui aspectu deformes & hircum suemque olentes haberent.*

§. XXVI.

Enim vero circumspiciendum adhuc est, quid Langobardi & Burgundi, atque Allemanni denique hac parte in usu seruauerint: visuri postea, quæ vestigia eius moris apud alias gentes easque remotiores ac viciniore residua manserint.

§. XXVII.

Ac de Langobardis quidem, quos primum nominauimus, Regis Rotharidis lex lib. I. cap. V. nos perspicue instruit: *Si quis pro muliere libera, aut puella mundium dederit & ei tradita fuerit, ad uxorem, posteaquam maritus mortuus fuerit, & contigerit, ut ipsa mulier ad alium maritum debeat ambulare, aut ad parentes reuerti, aut ad curtem Regis, tunc hæres mariti prioris accipiat medietatem de METHA, sicut supra constitutum est, & ipsa per manum ei simili modo retradatur, sicuti priori marito tradita fuerit: nam aliter sine traditione nullarum rerum dicimus subsistere firmitatem.* Animaduertunt omnes MVNDII ac METHÆ hic fieri mentionem. Prioris vocabuli expositionem differimus haud temere. De METHA vero tenendum omnino, id verbi significare pretium, donationem: quod non solum ab aliis iam dudum; verum etiam a Cl. Eccardo in Comment. ad legem Salicam p. 60. f. copiose firmatum est, ita ut plura coaceruare non sit necesse. At istud adhuc latuit viros doctissimos, ab oriente & Hebræo idiomate hanc vocem ad occidentales & septentrionales populos migrasse.

Etenim *Matban* Hebræis donum est: quod etiam in Siche-
mitæ ad filios Jacobi sermone accurate a *mohar* distin-
guitur. Quare credibile fit, illam vocem, quia consue-
tudo mercandi vxores vniuersalis, in omnibus fere linguis
esse retentam, quod supra de ἑδνoις Græcorum est iam in-
sinuatam. *Tana* autem sonat mercede conducere. A
participio *metane* procedit nostrum *Med, mede, Meed, Mie-
te, mieten* ac Danorum *Miton*, Gothorum & Vlfphilæ *miz-
do* inque Langobardorum legibus *Methium, Meta*. A *Ta-
na* est etiam Latinorum *donare*: cumque in eiusmodi lo-
cutionibus ac conductionibus, emptionibus & venditio-
nibus confabulentur & loquantur inter se contrahentes,
hinc factum cum acutissimo Thomassino opinor, vt *Tinna*
in Pihel exprimat *confabulari*. Eodem pertinet Græcorum
μιδοῖς, μιθεύω. Et quis dubitabit, amplius etiam μνητεύ-
ομαι, *desponsio* inde suos natales repetere; cum certum sit
ab Aramicæ & Japeticæ linguæ commixtione & inde ite-
rum confecta consonantia omnes omnino Europæas
linguas esse coortas. Quod ii demum bene intelligent,
qui Campegii Vitringæ obseruationem l. lib. l. *Obseruat.
Sacrar.* cum cura sibi reddent familiarem. Illos vero, qui-
bus comprehensu difficile est, quomodo initio litteru-
la aliquando potuerit adiici, interponi in medio, tol-
li in fine & contra, parum his de rebus cogitasse intelli-
go; rogans propterea ne Salmasii labores de *Lingua Hel-
lenistica* posthabeant superbe; inque primis, quæ is Tom.
l. p. 59. seq. disputat. Et tum forte clarius cernent, qua
ratione ex μιθεύω μνητεύω potuerit enasci. Addo ex glos-
sis Græcis, quas inspexit Sauaro Jureconsultus non ex
triuio, sed præclaris ad Sidonium Apollinarem commen-
tationibus cognitissimus, etiam procos & sponfos apella-
tos esse tum μνητήρας, tum μνηῆρας, hoc est, ementes.

§. XXVIII.

Vtrum vero in dictis Langobardicis legibus pro *Metium*, *ΜΕΤΑ*, an vero *Messium* cum Basilio Heroldo, aut *Missium* legi debeat, nondum liquet. Interea si retinendum, Schilterus sane non coniecit male, illud *Messium* seu *Missium* exprimere *Mieth-Bieh*. Ex quo amplius concludo, perperam agere omnes, qui *ΜΕΤΑΜ* pro usufructu dotis mulieri datæ venditant. Est illa donatio certo sensu, est emptionis pretium, quod retinet vxor; de quo postea. Summa *ΜΕΤÆ* apud Langobardos CCC. solidorum fuit, vti hoc colligitur e lib. II. tit. IV. §. 2.

§. XXIX.

De Burgundis, qui Vandalorum portio sunt, tanto minus est dubitandum, eos simili ratione vxores suas emisse, quanto certius constat, in earum lege pretium memorari, quod pro muliere sit datum. Ita enim tit. XXXIV. §. 2. legitur: *Si quis uxorem sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum, quantum pro PRETIO ipsius dederat: & mulctæ nomine Solidos XII.* Si Agathiæ Scholastico fides habenda, & Burgundiones ad Gothicam gentem referendi sunt: quos alii rectius pro Vandalis habent, nisi quidem Gothorum nationem in immensum protendere cupiamus. Sed sufficit Propicii lib. I. Rer. Vandal. p. 92. Scriptoris insigni acumine præditi iudicium: Gentes Gothicas & Vandalicas nominibus tantum inter se distingui; aliis in rebus non differre; immo & legibus iisdem vti, lingua vna, λευκοὶ ἅπαντες τὰ σώματα τε εἰσὶ καὶ τὰς νόμας ξανθοὶ εὐμήκεις τε, καὶ ἀγαθοὶ τὰς ᾗψεις. Quæ satis probant, non alios Burgundis mores, quam Gothis fuisse. Omitto, quæ de nuptiali pretio in triplum soluendo in rubrica *de raptu puellarum* occurrunt, itemque de muliere ad secundas nuptias conuolante: quas Burgundiones quodammodo exosas habuere. Obseruaui enim in

Delphinatensibus institutis, Comitem tributum exegisse ob secunda feminarum maritis orbarum vota: de quo e publicis regeſtis aliquid commemorat doctus Valbonaſius in *Historia Delphinatus*. Nec dubito, quin eorundem Comitum ius, ne quis ſine ipſorum conſenſu vxorem ſumat, inde profluxerit. Tales enim emptiones publica auctoritate ac placito conſtituto fiebant. Polluiſſe autem illos ea facultate, vt matrimonia ciuium ſuo conſenſu firmarent, iterum Valbonaſius auctor eſt: quam conſuetudinem tamen nouis Delphinatensium legibus vtpote libertati matrimoniorum contrariam ſublataſ idem vir doctus animaduertit.

§. XXX.

Reſtant igitur Boioarii & Allemanni. In priorum legibus nihil quidem diſtincti de *METHA* & *pretio nuptiali* reperitur; ſed eſt tamen coniecturis locus, vnde inferatur, nec Boioarios ab hoc more abhoruiſſe. Quod enim in lege ſcripta eius rei diſtinctam explicationem non obſeruamus; inde prouenit forte, quod tota hæc res quotidiano vſu omnium oculis ſubiecta, nec pueris amplius puellisque erat obſcura. Sed inde tamen potiffimum conſit, pretium conſueuiſſe pro virgine dari, quoniam puellæ raptor non ſolum XL. ſolidos mulctæ loco fiſco pendere, verum etiam ipſam adhuc filiam a Parentibus ſimili XL. ſolidorum ſumma redimere cogebatur. Quod Tit. VII. Leg. Boioar. n. 6. inſpicienti patebit luculentius. Deinde in eodem titulo n. 15. aliquid occurrit de deſponſatione legitima, vel quemadmodum legiſlator loquitur, *sicut lex eſt*; quæ quia ſigillatim non recitatur, veriſimile ſane fit, illam a ceterarum Teutonicarum Gentium more vix abiſſe; vt taceam eodem loco n. 14. præcipi, vt mulieri ſine cauſa dimiſſæ ſoluatur *DOS ſecundum genealogiam ſuam legitime* & quidquid illa de rebus parentum ibi adduxit, omnia illi reddantur. Solum ambiguum

ma-

manet, quid sit *soluere dotem secundum genealogiam suam*? Ioannes Schilterus in exercitat. XXXVI. ad ff. §. LXX. tenebras hic agnoscit, etsi nullam interea lucem adfundit. Ego vero vehementer decipiar, nî hoc sit soluere patri, in cuius potestatem redit, aut fratribus, aut propinquis, quorum sub tutela vivebat, perinde atque apud Romanos, vbi femina sub perpetua tutela agebat, quam primum matrimonii vinculum solueretur. Itaque dos erat pendenda proximis mulieris temere dimissæ *secundum geniculum parentelæ*, vt alio loco Salica lex loquitur. Simile quid de Græcorum viduis feminis, vel dimissis obseruat Salmasius de modis vsurarum p. 169. seq. Quin nec penitus difforme est, quod lex Salica in pretio pro viduæ nuptiis iteratis soluendo, *Reipus dicto*, statuit tit. XLVII. §. 2. 3. talemque genealogiam expressit vir doctissimus Ioannes Georgius Eccardus. p. 87.

§. XXXI.

Sed videamus interea, quid Allemannis hac in re obseruatum sit. Nolo coaceruare plura, quæ ad rem non admodum faciunt, loca. Hinc vnum duntaxat e cap. LV. adduco: *Si quis liber mortuus fuerit, & relinquit uxorem sine filiis & filiabus & de illa hereditate exire voluerit & nubere alii sibi coæquali, sequatur eam DOS LEGITIMA & quidquid parentes eius legitime placitauerint, & quicquid de sede paterna secum attulit, omnia in potestate habeat auferendi, quodcunque non manducauit, aut non vendidit. Rogo, vt legitimæ dotis ratio habeatur: hæc enim est illud nuptialis emptionis pretium, quod sequentia verba dilucidius reddunt: DOTIS enim legitima XL solidis constat, aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis, aut in qualicunque re, quam habet vir ad dandum. Retinui haud temere XL solidos; etsi aliqui codices CCCC. substituunt, nec cum Schiltero facio, qui prioribus potestremam summam congruere opinatur. Etenim vereor, vt*
in-

in cap. LIV. ad quod digitum intendit vir doctus, eadem species occurrat. Ibi enim poena statuta est in eum, qui feminam sine parentum consensu duxit, ea interea, antequam maritus cum patre compositionem iniit, vitam cum morte commutante. Hoc casu marito in legem peccanti CCCC. solidi imponuntur mulctæ loco patri præstandi. Dotis LEGITIMA vero ad tantam summam non excurrit, sed intra XL. solidorum limitem stetit. Idque inde potissimum probatur, quod reddita patri filia adhuc viua XL. solidi sunt exacti, Allemannica lege eodem loco hoc disertim definiente. Quod ad *πρωγάμια* Germanorum aliarumque gentium intelligenda sufficiat: etsi non deessent de Sinensibus, Turcis, Persis aliisque gentibus varia non spernenda, quæ breuitatis studio silentio præterire obstringimur. Sed hoc tamen omittere neutiquam possumus, quod de Mingreliorum desponsatione atque emptione memoriæ prodit solertissimus Chardinus in Itinere Persico, Gallico idiomate consignato Tom. I. *Le Sacrement de Mariage, qu' ils appellent GORGHINI, se peut appeller en ce Pays, un contract de vente, parce que les parens de la femme font marché avec celui qui la recherche, de la lui donner à certain prix, lequel est toujours bien plus grand pour une fille Vierge, que pour une veuve. Le marché étant conclu, l' homme se met par tous moyens à amasser ce dont il est convenu. Il prend les Enfans de ses Vassaux, ou Tenanciers, lesquels sont non seulement ses Sujets, mais comme ses Esclaves. Il les mène vendre aux Turcs, afin d' avoir de quoi payer sa femme, laquelle demeure cependant toujours avec ses parens comme auparavant, mais où son futur Epoux a la liberté de l' aller voir de temps en tems; d' où il arrive quelque fois qu' elle est grosse avant les Epousailles. Quand le mari a amassé ce qu' il a promis, le pere de l' Epouse prépare un festin solennel*
qui

qui dure jusqu' au lendemain, où sont conviez ses parens & ses amis & ceux qui ont traité Mariage. L' Epoux, accompagné aussi de ses parens & de ses amis, y vient apporter ce qu' il a promis de donner pour avoir sa Maîtresse, qu' il déliure à son Pere, ou à ses parens les plus proches avant que de se mettre à table. Ils lui montrent en même tems le trousseau qu' ils ont préparé pour l' Epousée, lequel est d' ordinaire équivalent au prix que l' Epoux donne pour avoir sa femme. Ce trousseau consiste en meubles & utensiles de maison, en bétail, en habits, & en quelques Esclaves pour la servir; mais appartiennent au mari, aussi bien que le reste, à la reserve des habits & joyaux de l' Epousée. Apres le souper, qui ne finit qu' au jour, l' Epouse accompagnée de ses plus proches parens, des Conviez, & des Amis, est menée chez son Epoux avec les dons que son Pere & ses Parens lui ont faits & à son Mari, selon leurs facultez. Ils font tout ce chemin en chantant, & en sonnant des instrumens. De reliquis orientalibus Indiæque populis taceo, cum iam ab aliis hæc sit occupata prouincia.

CAP. II.

COMPARATIO DONATIONVM
SPONSALITIARVM, SEV
EMPTIONVM ET DOTIVM
DOTALITIORVMQVE.

§. I.

Difficillimum est, quod ordior explicandum, thema, cum a Doctoribus hac in re confundantur omnia, summaque imis misceantur. At cum pulchra sint, quæ difficilia; hinc nullus labor subterfugiendus,

E

nulli

nulli operæ parcendum, sed etiam si iterum bona fide eretur; audendum tamen; nec popularis auræ detrimentum assis faciendum, quæ eos duntaxat eleuat, qui vulgaria scribunt, & notissima denuo chartæ illinunt. Nec audiendi, qui nihil quoque coniecturæ intermisceri cupiunt. Sunt enim huiusmodi homines aut inepti iudices, aut iniqui. Inepti, si in tanta rerum temporumque caligine, ac veterum linguarum obscuritate, in ritibus, in factis demonstrationes mathematicas exigant: iniqui vero, si, quod ipsi præstare aliter nunquam possunt, a nobis postulent; & nulla nitendum coniectura, hoc est, in rebus facti nihil verisimilitudinis admittendum stolide iactant: ipsi idiotæ, atque inscii antiquitatis omnis; vtut interea cruda ingenii commenta in vulgus spargunt, ac sine laudabili coniectura veritatem iactantes confusiores Lectores remittunt, quam, quum accesserunt, fuere. Igitur nec certa pronuntiabimus, quæ hoc capite afferuntur, nec arbitraria, sed æquo vniuersa peritiorum iudicio subiicientes id agemus, vt, quod affirmatur, vel negatur & rationibus & auctorum testimoniis, sicubi opus, confirmetur. Nam quæ omnibus cognita, nec ab vilo facile impugnantur, tot munire suffragiis, non eruditi, sed frigidi sane & ieiuni ac nondum maturi ingenii certissimum indicium præbet.

§. II.

Igitur præponimus, dona Parentes & propinquos accepisse, quando filias, sorores, consanguineasque despondebant; cum amice hac in re vniuersi & singuli conspirent nemoque repugnet. Verum an ea donatio, aut illud emptionis pretium dos fuerit, quam adtulerit maritus futuræ vxori, hæcque ab ista minime sit distincta, hoc quæritur, hocque illud pomum est, de quo certamus.

§. III.

§. III.

Neque vero non est fatendum, habere, qui hic donationes & dotes miscent, quod dicant. Rebecca in aures & alia monilia pretiosa accepit per manus Parentis ac fratris, quibus illa offerebat seruus Abrahamæ, eaque munera a viris doctissimis pro *dote* habentur. Jacobus, qui nihil tum temporis opum habebat, cum à Labane uxorem peteret, focero loco *dotis* ipsi persoluendæ aliquot annis seruirebat. Chamor Sichemi pater *dotem* Jacobo eiusque filiis pollicebatur. Saul illa præputia Philistæa *dotis* loco se accepturum adseuerabat. Græcorum aliarumque gentium *ἔδνα* modo *dotis*, modo donationis, modo pretii, atque emptionis nomen ferebant: quod satis superque indicat, illa æquiparata semper *dotibus* fuisse. Quin orientales populi, apud quos hic ritus seruatur adhuc amplius, sponsæ præter emptionis *μίσθωμα* nihil largiuntur: vt ne dicam, apud Tacitum munera, quæ parentes probauerant, cum dote misceri. *Meta* ac dos Langobardis idem sonat: quid? quod inueterata opinio est, dotem adtulisse, atque emisse, seu donasse, penitus coincidere.

§. IV.

Sed salua res est, eritque certe, si per singula exempla euntes examini eadem paullo seueriori subiiciamus: visuri postea, quid inferendum inde, quidue de tota controuersia tenendum. Ac primo quidem facile permittimus, Eliezarum pretiosa secum ad Rebecca patrem adtulisse; quin perperam illi & illepide exprobrari largimur, quod de heri sui facultatibus & copiis, & lauta ac bene aucta parte magnifice quædam enuntiauerit. Satis enim constat, eum sese sæculi moribus, ac sponsalibus ritibus accommodasse; sed inde tamen vix consequitur, vt illæ in aures ac *κεμήλια* totam Rebecca dotem absoluerint. Vix enim paullulum

ingeniosior persuaderi sibi patietur, eam post obitum mariti inde potuisse commode ali; ac multo minus vero credibile fit, filios illa monilia & pretiosa detracturos matri, ut de pretio inde redacto cibus potusque, vestimenta aliaque eidem porrigerentur. Deinde abscisse nego, Sichemitam dona nuptialia, & dotem confudisse. Iam enim Perizonius vidit, distingui utique & tanquam diuersa ac discrepantia in sacra scriptura utraque notari. Diserte enim posterius vocatur *matan*, ac *mohar* prius. Iam sumo, eum, qui dotem a donis distinguit, non credidisse unquam, bina hæc conuenire. Ex facto autem constat, Sichemitam separasse: unde cogendum, fuisse separata igitur. *Mohar* vero diuisionem, missionem, seu dotem signat. Quid enim mulieris dos a marito præstanda aliud est, quam portio illa a viri bonis seiuncta, unde alatur, & secundum conditionem suam vitam sustentet? In primis cum viri hæres iure orientali ac Hebræo marita non sit, neque e Parentum bonis, nisi ex benigna eorum voluntate, accipiat quidquam. Quod vero de Saule dicitur, eum præputia Philistæorum a Dauide petita doti imputasse pro filia Michol sibi exsoluendæ, non tam causæ contra euntium inseruit, quam meæ. Quis enim persuadeat sibi, inde sustentandam aliquando regiam puellam futuramque vxorem Victoris id genus spoliis locupletati? Ergo concludendum potius, præter illa nuptialia dona, quæ emptionis ac iugalis promissionis futuræque spei tessera erant, amplius aliquid promittendum fuisse coniugi speratæ & pactæ. Quod plerisque in errorem induxit, Rabbinorum traditio fuit, qui 1) emptione seu pretio 2), libello dotis ac 3) coitu acquiri vxores scriptitant. Sed hæc vero coniunctim totum nuptiale negotium absoluunt, neutiquam vero vel seorsum, vel sigillatim id efficiunt. Quare perinde mihi res sese habere

re videtur, atque in modis ineundi nuptias apud Romanos, quos itidem non cepere viri licet eruditissimi, confarreationem sæpe solam pro modo ineundi nuptias venditantes, quæ duntaxat ritus fuit, & ad senatorias, seu patriciorum nuptias conglutinandas sequiori ævo., hoc est, Taciti ætate adhuc frequentatus; cum olim in plerorumque, immo omnium matrimoniis firmandis adhiberetur. Vnde dicendum reor, nuptiale istud pretium dotis quidem nomine venisse, quam mos atque inolita gentium consuetudo legalem fecit; sed ita vero neutiquam exclusum fuisse libellum dotis, seu instrumentum litterarum scribente id notario, soluente sponso, aut etiam sponsæ patre, qui simul instrumentum dotis sigillo confirmavit ac subscripsit consecratione præcedente. Vt ita arguam, locus Tobiaë facit cap. VII. §. 15. inque primis Hebraica versio ad Judaicos ritus magis composita, quam Paulus Fagius edidit. Adscribo latina verba, sicuti Henricus Hottingerus Henrici Tigurini nepos ad Godwini Mosem & Aaronem retulit: *Raguel dixit adiuuenem: En fili mi, hæc tibi desponsata esto, prout mos in Juda & Israel est: Tu cum illa ad patrem tuum ibis. Mox conuocauit testes atque in illorum præsentia consecrauit. Scripserunt atque sigillarunt instrumentum dotis matrimonialis.* Mos autem in Israele fuit, vt primum emeretur sponsa, deinde ei solenni dotis libello prospiceretur: quo facto in domum deducebatur, in qua lecto geniali consensu, vna erant, ac peplo, quo venebat primum femina operta, detracto virginali demum pudorem deponebat. Ac neutiquam obscurum est, quanta summa fuerit promittenda ac pendenda futuræ vxori. Diserte enim Judæi occasione legis, quæ Deuteronomii XXII. de vitiatis inuenitur, produnt, virgini CC. denarios,

hoc est, L. siclos (*), ac mulieri viduæ C. denarios, seu XXV. siclos debuisse persolui. Quæ summa Godwino Lib. VI. cap. IV. in *Mose & Aarone* obseruante, *radix vocata est*, seu præcipua dotis pars; nec minor esse dos poterat; ut maior pro lubitu sponsi fuerit, etiam talentum auri. Ad hanc præcipuam partem dotis etiam dona nuptialia a Parentibus sæpe adiciebantur, aliaque pro eorum benignitate, quæ post diem nuptiarum ac veli detractiorem mariti atque amicorum donis haud raro solebant augeri: de quibus postea. Jam enim satis est, dotis RADICEM, seu emptionis pretium a ceteris bonis, quæ pro alimentis commodis relinquenda coniugi erant superstiti, utique discrepasse.

§. V.

Apud Græcos, fateor, aliquid a moribus Hebræorum diuersum occurrit; quod illi alia ratione feminis, quæ maritos suos intempestiua morte amiserunt, prospicerent. Proximus enim ducere illas obstringebatur, aut, si nollet, & excusationibus quibusdam vteretur, ipsemet dotare, ut honestam nubendi conditionem inueniret, aut, certa quantitate æris soluta, ad se ipsam alendum apta foret. Quod si filios haberet, etiam matri demensum illi præbere debebant, sed ita ut bonorum quorumcunque possessionem acciperent, & matris ipsius Domini fierent, hoc est, *κύριος* si quidem ipsimet ex ephebis excessissent: quod sicuti ex Harpocracione & Attica lege, quæ apud Demosthenem extat, satis superque probauit eruditissimus Salmasius

(*) De hisce siclis vide, quæ collegere clarissimi Viri *Joannes Caspar Eisenschmid* & *Hadrianus Relandus*, ille in disquisitione noua de ponderibus & mensuris veterum p. 56. hic dissertatione V, de nummis Samaritanis p. 190. seq.

masius de *modo Usurarum* p. 164. seq. ita non est necesse, ut hac in re simus copiosiores. Et virgo quippe, & mulier in perpetua apud Græcos tutela erant, quam si elocabant, non sane sine dote id faciebant fratres, & propinqui, ad quos lege illa tuitio pertinebat. Ex quo infero, hinc igitur causam esse repetendam, quare præter emptionis summam aut *édvα* aliquando nihil a marito legatur vxori destinatum. Quod eo magis posterioribus sæculis videtur cessasse, cum dotes darent filiabus suis Patres, fratresque. Vnum ex veteri iure Græco animaduerto adhuc amplius, viros sæpe vxores suas testamento amicis legasse, ac ducendas præcepisse; etiam cum liberos haberent nondum virilem ætatem indeptos. Quod Salmasius non solum, sed & Samuel Petitus & Rossæus eleganter docuere. Quibus nos adiicimus, usu venisse aliquando, ut viui nonnunquam mariti amicis relinquerent vxores suas: quod a Socrate factum Diogenes Laertius, ac Tertullianus referunt, non ut adulteræ essent, sed ut in coniugio alterius viverent. Idem apud Romanos Cato iunior, non autem Cenfor, uti male Tertullianus in Apologetico, imitatus est, cum in Republica Romana diuortia in mores irreperent. Quod ab aliis non intellectum opinionationi locum dedit, hanc primariorum hominum bigam à lenocinii labe proxime abfuisse.

§. VI.

Apud Germanos vero tanquam certissimum est statuendum, munera & dotem pactititiam toto cœlo fuisse diuersa. Tacitus equidem ita hac de re loquitur, ut dos cum muneribus convenire fere videatur, reprehensus propterea a Salmasio de *Mod. Usurar.* p. 146. qui tamen rem non extricat. Ego Taciti narrationem recte se habere existimo; Salmasiumque plurima confundere animum induco

induco. Est enim extra dubium collocandum, Germanos etiam illa munera, quæ a sponso allata parentes probabant, dotem appellasse, dotem ex more, seu lege; sed quæ prorsus a dote peculiari pacto uxori destinata & dicata differebat. Quod enim idem Tacitus subiicit, etiam sponsam marito futuro aliquid vicissim donasse, id sane dotis nomen neutiquam obtinuit: quandoquidem armis frameisque onera matrimonii vix sustentantur. Audiamus hunc scriptorem: *DOTEM*, inquit, *non uxor marito, sed uxori maritus affert. Interfunt parentes & propinqui ac MVNERA probant: MVNERA non ad delicias quæsitæ, cetera.* Salmasius hic omnia miscet & ex dote Germanica *MORGENGABAM* sculpit ac format: quod quam sit falsum, & ἀτοπον capite sequenti innotescet.

§. VII.

Quare habendum, munera illa & pretia nuptialia a lege esse determinata: hæcque dotis legitimæ vicem obtinuisse, perinde ac erat apud Hebræos. Non est necesse, ut summam more ac lege debitam noue indicemus; cum illud iam capite sit factum præcedenti idque ex variis Teutonicarum gentium statutis. At præter illos solidos coemptionales alia adhuc dos ex pacto sæpe obueniebat mulieri a morgengaba plane diuersa; eoque merito referuntur illi dotis libelli in Marculphi formulis inueniendi; qui cum Taciti ætate nondum essent visi, Germanis litterarum præsidia & secreta ignorantibus; hinc contigit, ut de dote ex moribus aliquid duntaxat commemoret Historicus, de dote pacta filens: inprimis cum hac atque illac excurrerent Teutones sedibusque fixis nondum adsuæti ordinem paullisper negligerent. Vnde aliter longe euenit, cum regna acquirerent, & ciuitates suas

suas legibus solidioribus ac certioribus stabilirent. Quod ne gratis dixisse videar, diligenti cura ipsas leges Langobardorum, Boiorum aliorumque populorum circumspexi; inque illis nostram hanc distinctionem feliciter inveni. Quid enim hoc aliud est in Boiorum vetustis decretis tit. XIV. §. VII. n. 1. 2. 3. si hoc non est? *Quod si mater ad alias nuptias forte transferit, ea die usufructuariam portionem, quam de BONIS MARITI fuerit consecuta, filii inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt coniugio, vindicabunt.* 2) *Mater vero si habet proprias res, cum DOTE sua, quam per LEGEM habet, egrediatur.* 3) *& si ibi filios, nec filias generavit, post mortem eius omnia, quæ de filiis suis detulit, ad ALIOS reuertantur.* Lego illos pro alios: vtut Lindenbrogius mendum retinuit. Deinde vero obseruandum existimo; & VSVS FRVCTVS PACTO destinati mentionem fieri, & DOTIS, quam habet per LEGEM.

§. VIII.

Postremam Langobardi *metham* appellitant; de cuius retentione Rotharidis statuta simili modo disposuisse videntur Tit. XIV. lib. II. *Vidua, quæ in domum patris aut fratris regressa est, habeat sibi in ante MORGINCAB & MIFFIO.* De *faderfio* autem i. e. quantum de alio dono, quando ad maritum ambulauit, pater aut frater ei dedit, mittat in confuso cum illis aliis sororibus. Itaque MIFFIVM, aut potius METHIVM illa lege stabilita dos est, quam vna cum *Morgengaba* saluam & illibatam seruat femina. De vltima specie in sequentibus: de prima vero id omnino fixum esto, mulierem coniugalis illius pretii dominam esse factam, eque manibus parentum istud accepisse.

§. IX.

In Allemannica lege locus adhuc clarior cap. LV. ob-

feruatur: *Si quis liber mortuus fuerit, & relinquit uxorem sine filiis aut filiabus, & de illa hereditate exire voluerit, & nubere alii sibi coequali, sequatur eam DOS LEGITIMA & quidquid parentes eius legitime placitauerint, & quidquid de sede paterna secum adtulit, omnia in potestate auferendi, quodcunque non manducauit, aut non vendidit.* Nemo ambigat, per dotem legitimam intelligi illos solidos emptionales. Illico enim summa illius pretii nuptialis subiicitur, quam, quia indicauimus supra, non repetimus. Nemo etiam somniet, ad pacta Parentum pertinere hæc verba: *Quicquid parentes eius legitime placitauerint.* Jam enim animaduersum est, peculiari placito conuocato debuisse emi vxores, hoc est, in iudicio scuto munito. De Francis res non eget probatione, eos pactitiam dotem a prima emptionis tessera ac rebus huiusmodi donatis secreuisse. Loquuntur hoc tot solennes libelli, qui plus vno solido ac denario, in vxoris vsum ac fruitionem transcribunt.

§. X.

Ex quo satis constare puto, in quo demum dos Germanorum constiterit, tam quæ est ex lege & moribus, quam quæ peculiari conuentione a marito lecti sociæ fuit destinata: ut inde pro conditione dignitatis suæ vitam sustentaret. De qua posteriori specie in Romanorum iurisprudentia ne verbulum occurrit. Ibi enim maritus accipiebat dotem, mulier vero ex regula inferebat; iterum receptura, quæ in domum coniugis ad onera matrimonii ferenda apportauit, si vinculum connubiale vel morte, vel diuortio esset solutum.

§. XI.

Enimuero dignum thema, quod singulari cura expendendum, nempe, an dotalitium, quod vocamus, hodiernum sit dos illa Germanorum vel legitima, vel ex pacto, vel mor-

morgengaba denique? Qui minus cauti sunt, actutum respondent, esse morgengabam: nescientes, quid proferant, quia rem ipsam nunquam ea, qua par est, sollicitudine trutinant. Alii e contrario simili lapsu impingunt, quando doti Germanorum veteri parem efficiunt ex asse. Vt namque a posteriori incipiam, nostrum sane dotalitium dotem ponit Romanæ consentaneam a muliere reapse illatam. Cuius præstatio nisi evidentibus signis argumentisque, aut patris testimonio, quod intuitu liberorum pro certissimo habetur, in luce constituatur, actum sane est de dotalitio, quod vel petit mater, vel vidua vxor. Quocirca disquirendum est, quando hæc noua iuris species, ac *κρίσις* moralis sit producta, ac indies magis magisque perfecta, aut potius implicatior reddita? Ac primum quidem facile inuenietur, si, qua occasione in vsum inter nobiles & ingenuos irreperint dotes Romanæ intelligatur. Notanter dico inter ingenuos & nobiles. Nam de libertabus, & ancillis, & inferioris populi facie iam quidem cura mihi nulla est, nec sermo vllus. Itaque quæstio hæc facti ad historicos pertinet, qui suppetias adferre Iureconsultis hac parte possunt, si causas scire cupiant, nec sine causis & cognitione originis vage disceptare de re sibi obscura illepidi contendant. Vnde in mentem mihi venit, vxorem haud raro etiam vetustissimis Teutonum moribus Viro aliquid adtulisse.

§. XII.

Ipse Tacitus armorum meminit. Leges Langobardicæ *faderfii* vocem sæpe sæpius legentibus ostendunt: quod verbi Schlitero pecus exprimere paternum videtur: quam opinionem inde forte verisimiliorem reddere liceret, si *Be*, *Bieh*, pro alimonia, aut potius pro possessionibus, ac facultatibus adhiberi quisquam dixerit; ita vt PHADERFIVM, seu FADERFIVM idem sit, ac pa-

terna hæreditas. At cum *erphe*, *Erbe* hæreditatem sonet, superuacuum credunt permulti ampliorem ea de re disceptationem ac curam. Saltem magni nominis Jureconsultus Sibrandus a Siccama ad *leges Frisiorum* tit. 15. luculentiori operæ repudium mittit, inque hac etymologia censet acquiescendum. Sed putem nihilominus, *Erbe*, seu *Erphe*, *Erre*, *erbi*, vti antiquitus scribebatur, voculam esse compositam, quæ substantiæ dominum significet. De priori dubitare nos vetat notissima vox *Herr*, cuius vetus orthographia *Er*, *Eren*, in vulgus nota. Hæres autem dominus est, ac herus quasi omnium possessionum ac facultatum a defuncto relictarum. *Ve*, seu *Phe*, *fe*, *fi* substantiam, ac copias, vnde alimenta & vita nobis, designat: quod iam alio loco in Gundlingianis parte I. euicimus ingeniosis Stiernhielmii laboribus potissimum adiuti. At enim etymologia cognita non statim ipsa res censenda foret detecta; nisi ipsæ leges Langobardicæ commode nobis auxilio venientes *FADERFIVM* lib. II. Tit. XIV. luculenter describerent, quarum verba denuo sunt adducenda: De *FADERFIO*, inquiunt, *id est, de alio dono, quantum pater aut frater dederit ei, quando ad maritum ambulauerit. Et alio loco FADERPHIVM appellatur, quod de Parentibus suis adduxit.*

§. XIII.

Quamuis vero aliis in consuetudinibus nomen *FADERPHIV* vix occurrat, res ipsa tamen etiam apud ceteras Teutonicas gentes inuenitur. Minimum lex Allemannica cap. LIV. dotem legitimam & conuentionalem ab eo, quod *de sede paterna secum adduxit femina*, distinguit. In Boica lege vero non semel illius substantiæ a Parentibus acceptæ mentio fit; ita vt dubium amplius nullum nobis hæreat, quin ad Saxones, Visigothos & Fran-

cos noua vxor aliquibus bonis ornata in mariti domum concesserit; ac nulla fere vacua & ab omnibus opibus destituta eo venerit. Non iam disputo, quibus in rebus illa adducta constiterint, an etiam GERADA ad hanc classem sit referenda, an monilia, inaures, pretiosa, cum nummati & ditiores efficerentur Franci, aliique Teutonici populi: quamlibet varia haberem hanc in rem notatu digna. Potius obseruasse sufficiat, illationem eius generis bonorum pro dote eo tempore haberi cœpisse, cum Romanis legibus operam darent, illæque occasionem suppeditarent existimandi, congruere hisce bonis de paterna domo aduectis dotis Romanæ celeberrimum nomen. In quo vtut errarunt ad vnum omnes; non est tamen negandum, præualuisse veritati errorem ac sua sensim obliuiscantibus Germaniæ incolis magnopere imposuisse. Ipse Salmasius cum Taciti locum de muneribus a femina adlatis exponeret, dotem sibi finxisse videtur: vt Choppinum præteream, quem iam Schilterus hoc nomine reprehendit Exercit. ad ff. XXVI. §. LXXI. nec scio, quomodo ab eodem errore, vel repugnantia, hac parte liberari laudatus Salmasius possit. (vid. de *Mod. Vfur.* p. 145.)

§. XIV.

Memoratu magis dignum est, quod Iesuita Gabriel Daniel in Tom. I. *hist. Franciæ* p. 156. animaduertit, nimirum, Pipini ac Caroli Magni æuo inualuisse, vt quæ sine dote ad maritum illustrem traduceretur, concubina videretur. Ita historicus Gallus Carolum Magnum defendit, cui tot a vetustis auctoribus concubinæ tribuuntur. Has omnes ille pro veris vxoribus habet, sed aut illustri genere, aut dote defectis. Quod & de Richildi existimat Caroli Calui coniuge secunda, quam post Irmentrudem in torum adsciuit, ac signatis demum tabulis, vt Bertiniani annales memorant,

uxorem solennem declaravit. Quod si verum est, certius sane intelligitur, quare in dote constituenda, quam dotalitium posterior ætas dixit, etiam dotis a sponsa adlatæ ratio sit habita. Hinc enim factum, ut in solitudine manentibus duplex portio fructuum, seu usurarum, seu census adsignaretur, nempe una pro dote feminea, quam, si manerent in casa mariti defuncti, non recepere; altera pro maritali. Censum appello fructuum, aut pecuniæ pensionem; cum deprehendam, etiam Langobardos illius generis canonem aut præstationem *Litelaib* nominasse. *Lito, Leod, Leud, Lössung, Lössung*, pensionem signat corpori, (*Leib*) seu personæ dicatam, atque uxori destinatam. Cui denominationi respondent *Leibgeding, Leibzucht, Wittenmund, (*) Wittum*, ac secundum quorundam opinionem, *MUNDIVM*: quod postremum vocabulum ambiguae tamen significationis est, sicuti iam Schilterus l. c. & Cangius bene observarunt; ostendeturque aliquando a me copiosius, latere hic aliquid, quod nondum, etiam a viris doctissimis, est animadversum. Interea prorsus falsi sunt, nec audiendi vnquam & vsquam, qui hic donationem propter nuptias somniant genuinam: tametsi infra demonstrabitur, ab imperitis patriarum rerum id erroris esse commissum, cum propter commixtionem iuris peregrini & domestici obliuione fere delerent vetera instituta: inscii ignarique, quid in foro occurreret patrio, ac de quo disponderent, ac pacta inirent ipsimet.

§. XV.

Quare sic incedendum: Munera Teutonicarum feminarum olim exilia admodum fuisse, quibus novos maritos bearunt; adeo ut ineptum visum sit, in pactitia dote

(*) Etiam de hoc nomine dubito, an semper dotalitium signauerit?

te constituenda in perexiguum eiusmodi incrementum oculos coniicere, atque vt viueret aliquando vxor, de maiori summa destinanda non cogitare, quam adtulit ipsa. Vnde satis liquet, quam ob rem solus maritus absolute prospexerit vxori vacua manu aduentanti, idque, quod ei benigne impertiuit, κατ' ἐξοχήν DOTE M dixerit. Ex facto vero, de quo Tacitus testatur, constat, aliquid tantum armorum de paternis laribus secum asportasse filiam sponsam offerendum futuro marito: qui sane de pensandis hisce minutiis sollicitum se gerere nolebat.

§. XII.

E contrario Galli, quibus maior diuitiarum atque opum cumulus etiam Cæsaris ætate, quibus mitius cœlum & clima benignius contigit, qui mercaturam facientes aurum & argentum optime cognouerant, prorsus aliter, atque egeni ac barbari Germani, rationes inire poterant. Non puto aliquem tam obesæ naris futurum, qui Gallorum diuitias mihi sit negaturus; nisi quidem Cæsaris de bello Gallico Commentarios non legerit: cum quo tamen vtpote idiota in arenam descendendum minime reor. Habebant illi optime constitutas ciuitates, ordinem meliorem, lautiores redditus, pecuniam signatam ac mores propterea a Teutonicis paullo diuersos. Vnde inficias ire nollem, Cæsarem recte fere hac parte de iis memoriæ prodere Lib. VI. de B. G. cap. XLX. *Viri quantas PECVNIAS ab vxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum DOTIBVS communicant. Huius omnis pecuniæ coniunctim ratio habetur, fructusque seruantur. Vter eorum vita superarit; ad eum pars vtriusque cum fructibus superiorum temporum peruenit.* Etsi vero pecuniam proprie sic dictam Gallis minime abiudicamus; non ita tamen adstrictè hoc loco Cæsaris verba inter-

interpretamur, solum ut æs signatum hac ille voce intellexerit. Scimus enim Romanos & corpora & iura, & factum & infectum argentum eo verbo comprehendisse. Duntaxat in eo deceptus videtur Cæsar, quod feminarum pecunias *DOTEM* stilo Romano dixerit. Neque enim Gallicæ mulieres Viro tulere dotem. Deinde commonefaciendi sunt, qui Cæsar's verba perfunctorie forte legunt, ut ne fructuum collectionem adeo crude censeant exponendam. Adnotabant illi, quantum lucrifecere in communionem collatis bonis suis: quod lucrum cum utraque parte is demum in loculos suos referebat, qui vita superauerat. Erat hic quædam communio ex pacto; iurareque, de hac, non autem de alia specie Vlpianum respondisse, quando de Gallorum *PECULIO* verba facit. l. 9. §. 3. ff. *de iure dotium*: *CETERVM si res dentur in ea, quæ Græci parapherna dicunt, quæque Galli PECVLIVM appellant, videamus, an statim efficiantur mariti? Et puto si sic dentur, ut eius fiant effici mariti.* Quod Galli Vlpiani ætate peculium vocabant, id Cæsar pecunias appellat, quas e domo paterna secum aduehebant vxores. Vlpianus illud cum paraphernis (an bene? †) comparat; cumque non ignoraret, ad maritos illius peculii proprietatem illico minime deferri, sed in communi manere, adiecit, pacto expresso contrarium euenire posse. Galli quippe pactis stabant, perinde ac Germani, quos Strabo Geographus Gallorum fratres appellatos tradit, neque
hac

(†) Non puto, bene sic locutum Paulum. Nam cum nec Galli habuerint dotes, sicut Romani ac Græci; ideo frustra iis *παράφερων* tribuuntur. Sed ferendus est Jureconsultus Romanis notionibus adsuetus: modo rem intelligamus.

hac parte Romani iuris ars aliquid remoræ iniiciebat. Ea ratione ego Vlpianum Cæsari concilio: vtut ceteroquin obscurum mihi non est, pro *Galli* aliquos legere *alii*; immo Menægium in Amœnitat. Iuris Ciuilis cap. III. de Gallis Cisalpinis Vlpiano memorata exponere, qui latine loquebantur, sed pleraque voces Romanas aliter, atque Romani vsurpabant. Interea exploratum, Cæsarem ad donationes propter nuptias, quales Iustiniani sæculo fuisse, respicere nequiuisse: quandoquidem hic demum Imperator donationes propter nuptias ratione quantitatis dotibus exæquandas censuit. Igitur de quadam communione eundem loqui probabilissimum censi debet: imprimis cum bonorum communio gentibus borealibus frequentata magis nota sit, quam sua domus cuique.

§. XVII.

De quo sicuti acrius iam contendere nolumus; ita haud temere animaduertimus, potuisse apud Francos, aliosque Germanos *simili ratione* inualescere, vt, cum & hi ex paupertate, qua cum conflictabantur, emergerent, mulierum e paterna sede adlata bona pensanda statuerent, addita veteri dote a Maritis promitti solita. Ex quo forte est, quod duplo plus acceperit Teutonica vxor, quam ad maritalem focum deposuit; dotis demum vocola in vsum irrepente, hisque a femina illatis bonis accommodata, sicuti vicissim dos, qua maritus vxori prospiciebat, dotalitii, immo donationis propter nuptias nomen induit. Clarius loquar, vt me omnes intelligant. Etenim animum induco, fecisse diuitias Germanis tandem obtingentes, vt ne vxores ad maritum amplius inopes, aut cum minutis donariis accederent, sed bene numma-

tæ, aut prædiis possessionibusque (*) cumulata limen mariti intrarent: quibus propterea largius providendum iudicabant viri Teutones ad *dotandas* mulieres ceteroquin *lege* obstricti. Vnde ad bona largiori manu sibi allata & pecuniam liberalius solutam cœptum respici. Qui mos eo maiora indeptus est incrementa, quo certius tibi sequiori ævo persuaserant, mulierum pecunias Romanis dotibus esse similes, in quarum securitatem pignus esset constituendum doti par, lucrificiendum aliquando ab ea parte, quæ alteram supervixisset. Atque inde est, quod dos a maritis promissa ac pendenda suo tempore donatio propter nuptias audiret, immo *dotalitium*, oppositum doti femineæ, quæ hoc sensu vetustis Germaniæ colonis incognita fuerat, ut quibus vxores *Φεγνὴν* afferre solebant nullam. Dotalitium hocce *dotis pretium*, seu pensationem nominat Ioannes de lanua in Catholico: de quo constat, eum ordinis S. Dominici monachum extitisse ac sæculo XIII. florentem inter Grammaticos nomen habuisse.

§. XVIII.

Sed tamen diu ante hoc tempus dotalitii nomen in Gallis innotuit: quod e canonibus Concilii Meldensis I. probant viri docti, inque primis Spelmannus in *Glossario Archæologico*, quem exscripsere ceteri. Enimvero antiquius adhuc testimonium in charta Gorziensibus Monachis iuxta Metin ciuitatem a. 761. data occurrit, ubi Rex Pipi-

(*) Etiam ex Marculphi formulis intelligitur, inque primis XLVIII. seq. reciprocas coniugum donationes aliquando factas in villis, ac mansis, terris, domibus, utensilibus, ceteris. Quæ observatio magis comprobatur opinionem DANIELIS Jesuitæ supra a nobis adductam.

Pipinus DOTALITII meminit, *quo dotauerit ecclesiam in die, quæ dedicata est*: vt nunc taceam diploma inferius producendum, in quo idem vocis vsus, Ludouici Pii æuo, in Italia obseruabitur. Ex quo liquere puto, dotalitium tum temporis nondum eum significatum induisse, quem habet hodie. Dos enim & dotalitium promiscue vsurpabantur: quamuis non constet, hunc modum loquendi in Germanis statim frequentari cœpisse. Saltem Henrici Aucupis & Ottonis M. Mathildæ atque Edithæ vxoribus prospicientium aliæque chartæ innumeræ probant, dotis nomen retentum, aut aliam descriptionem fuisse adhibitam.

§. XIX.

Maiori circumspectione dignum est, huiusmodi dotēs aliquando vsque ad vitæ finem, nonnunquam proprio iure ita fuisse vxoribus relictas, vt pro lubitu talia bona alienandi, commutandi, donandi, vendendi facultatem acceperint. Habeo penes me documentum Giselberti, Lotharingiæ Ducis, habeo Lotharii Regis Italiæ tabulas nuptiales, quorum in primo Gerbergæ, inque alteris Adelheidæ Ottonis M. vxori secundæ varia cum plenissimo dominio sunt concessa & tradita. Nec deest dotis libellus eiusdem Adelheidæ Ottonis M. hoc est, secundi mariti auspiciis exaratus, qui sicuti a Frehero in originibus Palatinis exhibetur; ita medius in Gundlingianis part. XX. legitur; ac primus denique alio tempore integer publicabitur. Addo, Henricum II. sancti elogio clarum simili modo *Papæbergam* cum suis accessionibus Coniugi Kunegundæ in proprium destinasse; in qua ciuitate cum is Præsulem constituisset, eamque in ius noui Episcopatus transcripsisset, euenit, vt Kunegundæ fratres in Regem insurgerent, inque primis Theodoricus Metensis Antistes. Tradit hoc Sigebertus Gembla-

ensis ad a. MV. simul ac *dotem* hanc Kunegundæ PATRIMONIUM appellat. *Henricus*, inquit, *Imperator Babenbergensem Ecclesiam* Episcopalis sedis honore sublimat, & quia liberis carebat, eam omnium suarum rerum heredem facit. Vnde *Deodericus Mettensium Episcopus*, dolens DOTE & PATRIMONIUM sororis suæ Cunigundis Imperatricis delegari ab Imperatore Ecclesiæ Babenbergensi, rebellat. Solum nunc moneo, claris istud verbis exprimi debuisse, si vxor dotem sibi traditam plenissimi domini iure deberet indipisci: secus si erat, cum vita sane desinebat utile dominium, quod vsumfructum Germanicum merito appellant Strauchius, Schilterus aliique. Atque obtinere istud etiam nunc in multis Galliæ terris, consuetudines comprobant Parisienses, Senonenses, Altissiodorenses: quas in medium tulit Ioannes Georgius Scherz *dissert. de dotalitio*, monens probe, sine speciali conuentione dotalitium alioquin in feminæ patrimonio non esse.

§. XX.

Verum tamen incertum adhuc manet, inquis, quando in Germania sit audita dotalitii vox, & frequenter vsurpata, deinde quomodo & quare in compensationem dotis duplicata vsura inualuerit, quid? quod quadruplicata? Quibus dubiis quo satisfiat, operæ pretium est, vt subsistamus paullisper. Et putem, primum maxime Hohenstauffiorum Imperatorum sæculis euenisse. Tum enim id genus libelli occurrunt dotalitii nomen exprimentes. Ante hoc æuum vero Galli, Angli, Belgæ, Itali, Neapolitani, Siculi eo iam vocabulo, sicuti indicatum, frequenter sunt vsi: a quibus tandem ad Germanos transiit. Honorius III. Pontifex Romanus dotalitii memoriam iniicit, in capit. 15. X. *de foro competente*, occasione Angliæ Reginæ, cui lis erat de dotalitio à Richardo

Cor leonis dicto in partibus Galliae ipsi constituto; vt o-
mittam cetera in decretalibus loca vtpote scopo nostro
vix accommoda.

§. XXI.

Potius hoc dotalitium sicuti dos Germanica eum in
finem constituebatur, vt vidua vxor inde pro dignitate
vitam transigere potis esset. Admodum enim decipiun-
tur, qui *vitalitium*, seu *vidualitium* (*) ab hoc *doario*, do-
ta-

(*) Vix ab indignatione me cohibui, cum legerem *vi-
dualitium* propterea a *DOTALITIO* videri distin-
guendum, quoniam & mulieres saepe maritis in so-
litudine manentibus apud Normannos & Aragoni-
os terras & castra destinauerint; quae iis iterum fu-
issent adimenda, si ad secundas nuptias sese proripuis-
sent. Quod profecto idem est, ac si quis praefracte
negaret, dotem significare Germanis illam *provisio-
nem*, seu alimenta commoda vxoribus dicata; quia
& ecclesiae dotem haberent, & Graecorum & Roma-
norum vxores dotes adtulissent maritis. *Ἀπώστα* haec
est *τῆς διαβολῆς* insignis, & stupiditas fere veruecina,
indicans simul, eius farinae homines non nisi Lexica
euoluere, ac sine iudicio nouas inde compilationes
struere, ineptissimarumque observationum acervos
cumulare. Quod sane genuini artificii nomen vix
meretur, quo illustrentur obscura, separentur con-
fusa, intricataque enodentur. Vnde demum fit, vt
noua quotidie nomina afferantur, deinde paullulum
explicentur, atque iterum confundantur, & deni-
que propter exiguam differentiam, quae nihil ad rem
facit, in pristina caligine relinquantur, vt stultiores sem-
per efficiantur, qui talia legunt, quam qui, cucurbi-
tas interea pingentes, legunt nihil. Sed constat de

tario, dotalitio separant. Gallorum vox *douariere*, quæ κατ' ἐξοχὴν viduatam feminam signat, dissidentes in viam reducere posset, etiamsi alia documenta deessent, quæ tamen non deficiunt. Carolus Cangius in artic. *suprauita* chartam Comitis Foretii a. 1267. scriptam excitat, ex qua *suprauitæ* & *dotalitii* promiscua notio innotescit: vt taceam, quæ Germanis frequentantur nomina, Wittum, Wittwen-Sitz, Wittwen-Stuhl, Versorgung: ne in re clara præter necessitatem copiosi simus. Ab hoc negotio & voce *widmen* Germanorum Wittib, Wittwe nomen habet, sicut Gallorum *DOUARIERE* a *Duario*, seu *doario*, aut *dotario*.

§. XXII.

In quo si perstitissent Iureconsulti ac veteres scribæ, tanta caligo huic rei non esset inducta. At cum Pontifex, glossa alique compilatores tales conuentiones atque id genus dotes, seu dotalitia vxoribus ad vitam digne sustentandam destinata DONATIONES PROPTER NVPTIAS incaute appellassent, iterumque ab iis separassent, maximæ profecto tenebræ sunt obortæ. Omnia quippe Germanica & Francica instituta ad Romani iuris decempedam exigebant peregrinæ legis basiatores: in qua cum doti, seu dotalitio Germanico similis vix inuenirent, quam donationem propter nuptias, hinc vsu videtur venisse, vt dotalitium & donationem illam prorsus conuenire aliqui censerent. Idque in caussa est, quare aliquando *Widerlegung*, *Widerlage*, *Gegen-Vermächtniß* appelletur.

§. XXIII.

cetero, Cangium cum iis tam subtilis ingenii portiunculam communicasse in voce *vidualitii* e Norman. niæ & Aragoniæ chartis talia adnotantem,

§. XXIII.

Haud temere adieci, *aliquos* in hunc errorem incidisse, non omnes. Constat namque, quosdam ab hac iterum denominatione recessisse, & *vitalitia* ac *dotalia*, *Wittume*, *Verweisungen*, ab eiusmodi donationibus propter nuptias sedulo secreuisse. Etsi enim in diplomate Alberti I. Imperatoris dotalicium per donationem propter nuptias exponitur, quod *Blancæ Philippi pulchri* sorori dicavit *Austriacus Imperator* pro *Rudolpho* filio, quemadmodum id *Tom. I. Codicis diplom. p. 43.* celeberrimus *Leibnitius* exhibet; tamen charta *Rudolphi Palatini* in fauorem *Mathildæ*, seu *Mezzæ Nassouiæ*, *Adolphi Regis* filiæ, conscripta tria hæc, 1) *Widerlegung* 2) *Widem* & 3) *Morgengab* distinguit. Integræ literæ apud *Gewoldum* in *Antithesi* ad *Marquardum Freherum* reperiuntur. *Henricus Raspe* vero uxori *Brabantinæ* in dotem destinata non nisi donationis propter nuptias titulo insignit. Adscribo breuissimum illum libellum e *Butkenii* tropæis *Brabantia*: *Henricus DEI gratia Lantgravius Thuringiæ Comes, Palatinus Saxonie & Dominus Hassiæ, omnibus &c. quod nos dilectissimæ nobis uxori nostræ Beatrici filiæ Principis Illustris Ducis Brabantie dedimus donatione propter nuptias bona subscripta; Castrum Naumburg, Oppidum Sangerhusen, Castrum Erkenhaldesberge, Oppidum Gotha, districtum Bergere, &c. Datum Crureburch (*) anno MCCXI. sexto idus Martii. Quæ aliæque innumeræ eo tandem nos deducunt chartæ, ut, quid in dotalicium recentiori ævo inualescens sit compactum, perspicue videamus.*

§. XXIV.

Nam cum dotem femineam donatione propter nuptias

(*) Est hic mendum; nec dubium, quin *Cruceburg* (*Crenzburg*) hoc sub vocabulo lateat.

ptias censerent pensandam, atque vtraque summa pignore indigeret, nec viri dotis mulieri ab antiquo constitui solitæ immemores essent, sane duplum videtur enatum, ac certo sensu quadruplum annuorum reddituum, vel usurarum; si dotem & donationem propter nuptias hæredibus mariti lucrificandam relinqueret superstes vxor; nec repeteret vtrumque, hoc est, dotem suam & donationem propter nuptias, cui mariti dos inerat. Colligo hoc elibello dotali, quem Azo VI. Marchio Estensis Alisiam Rainaldo Principe Antiocheno natam ducens, a. 1203. Friderico Ahenobarbo imperante conscribi curauit. Afferro illum ex parte, sicuti Antonius Muratorius, Historicus huius æui excellentissimus in antiquitatibus Estensibus, libro erudito & accurato Tom. I. cap. XXXIX. p. 381. exhibuit: *In nomine Domini. Anno a natiuitate eiusdem MCCIII. Indictione septima, die Sabbati, qui fuit Octauus exeunte Februario, in Prouincia dicta Forumiulii, in Ecclesia Sancte Marie de Clemena in presentia Domini Pelegrini DEi gratia Sancte Aquilegiensis Ecclesie Patriarche, Vberti Dei gratia Vincentini Episcopi, Mathei Dei gratia Cenetensis Episcopi, Hermanni, Waltonis, Bertholdi, Stephani Capellanorum, & Scribarum suprascripti Domini Patriarche, Alberici Canonici Paduani, Alberti Canonici Vincentini, Manfredi Estensis Archiepresbiteri; in presentia quoque Domini Wecilonis quondam Gabrielis de Camino, Warnerii de Pulcraro, Frederici de Cauriaga, Diatrichi de Fontana bona, Frederici de Pito, Ottolini de Mainardis de Ferraria, & aliorum quamplurium Baronum & Magnatum Lombardie, & Marchie Taruisine, atque Forumiulii. Ibi warentauit & professus fuit Dominus Azo Estensis Marchio, se accepisse in dotem a Domina Aliz filia quondam Rainaldi Principis Antiocheni, quam in matrimonio sibi recipiebat, duo millia Marcharum argenti, de quibus exceptioni, siue*
pre-

prescriptioni non numerate, vel estimata dotis, aut pecunie renunciauit. Vnde IVRE PIGNORIS ET DONATIONIS PROPTER NVPTIAS inuestiuit suprascriptam Dominam Aliz sponsam suam nominatiue de tantis de suis bonis, & possessionibus, & immobilibus, ubicumque habeat, vel acquiri debeat, in electionem ipsius Domine, recipiendo, que valeant DVPLVM SVPRASCRIPTE DOTIS ET DONATIONIS. Et tali quidem pacto inter eos inserto &c.

§. XXV.

Comprehendunt mediocriter docti, Friderico Barbarossa regnante, hoc instrumentum dotale esse literis consignatum; neque simplicem donationem propter nuptias Romano more celebratam in illo inueniri. Eam enim doti æqualem constitui in vulgus cognitum est; hic vero duplum dotis & donationis propter nuptias cernitur; non ἀντίφερα, aut dotis pignus, eiusque pensatio simplex, aut quantitas doti æqualis. Igitur aliquid amplius obleruatur, quod ex iure Romano neutiquam fuit, neque conueniens est illi. Nihil quoque in instrumento dicto occurrit, quod ad parapherna referri queat, aut aliud negotium Quiritibus proprium. Quocirca relinquatur, vt dos Langobardica, seu Germanica duplo huic eiusque æstimatio videatur inclusa. Marchiones Estenses namque se lege viuere Langobardica sæpe sæpius sunt professi. Langobardi autem feminas suas dotare consueuerunt; simulque mature, post regnum suum destructum, Romanæ legi quadantenus locum dedere: quæ mea in re tam intricata opinio est, quam propterea summatim complectar, vt dotalitii hodierni noua forma lucidius expressa ab omnibus cognoscatur. Igitur dotem conuentionis, aio, a muneribus, seu emptionis pretio semper fuisse diuersam: & hanc vero maritum constituisse

uxori, *dotalitium*, *doarium*, *dotarium* Francis, Lango-
bardis & Italis dictam: donec donationi propter nuptias
iudicaretur similis. Quo facto simulatque ad dotem ve-
terem a viris præstandam respectu habito, duplum dotis
& donationis propter nuptias emeruisse denique certissi-
mum habeo: sicuti & Saxonici Doctores quadantenus
hoc innuunt, inque primis Daniel *Mollerus* in suis ad Con-
stitutiones Augusti Commentariis. Quod luculentius paul-
lulum docere possem, si tempus ac dissertationis modus
id permitterent.

§. XXVI.

Sat est, liquere hinc, commixtionem domestici &
Romani iuris omnem difficultatem peperisse: quam va-
rie adauxere pacta adiecta, quæ neque ad naturam dotis
Germanicæ pertinent, neque tanquam norma interpre-
tandis huiusmodi rebus sunt adhibenda. Vnde ingens
iterum Doctorum lapsio, qui *dotalitium* germanice *Ge-
gen-Vermächtniß*, *Wiederlage*, *Wiederlegung* reddunt,
& dotem vetustam Teutonum inde penitus separant, rati,
publicis in litteris atque instrumentis *dotalitii* vocem hac
ratione exponi eoque talem expositionem omni in poste-
rum dubio carituram. In quo certe tam illiberaliter ar-
gumentantur, quam si veterum etymologias in medi-
um adlatas pro certissimis venditarent, aut Varroni pro-
dita in oraculorum classem referenda statuerent, aut deni-
que *Morgengabam* aliaque eodem nomine efferrent, quia
non deest antiquiorum chartarum seges, in quibus talis
descriptio apparet. Potius verisimillimum est, ipsos il-
los medii ævi scriptores vetera ac sua ignorasse; &, dum
aliquid similitudinis in Romanis inuentis observarent,
novis commentis ac moralibus notionibus componendis
locum dedisse, ita, ut Delio nunc natatore opus sit, si quis
in

in profundo delitescentes mores nostros extrahere, extractosque iterum ab adiectionibus, infarsionibus ac for-
dibus ignarissimorum hominum separare contendat: quod
etiam illustris Cocceius de dotalitio in *Jurisprudencia pu-
blica* verba faciens bene deprehendit. Semper enim Ju-
ris nouioris architecti, vbi aliquid de legibus Romanis
resciuerunt, nostra quoque instituta, vtut perperam, quæ-
siuere. Eo refero conatum illorum, remedium nuptia-
le, cuius in *l. fin. pr. C. de donationibus ante nuptias* mentio
fit, pro synonymo dotalitii venditantium. Est hic mo-
dus loquendi nimium vagus, qui & doti, & donationi
propter nuptias aliisque nuptialibus accommodari nego-
tiis potest. De dotalitio nihil Imperatori in mentem ve-
nit; vtpote quod à donatione ante & propter nuptias v-
tique differt: quidquid etiam mediæ ætatis scriptores gar-
riant, ac recentiores nonnulli temulentis fere similes ef-
futiant.

§. XXVII.

Rectius meo illi iudicio fecissent, si necessitatem
statuendæ dotis apud Germanos pensitassent primum,
quæ, præter emptionis tesseram ac pretium vndique re-
ceptum, ex arbitrio decernebatur amplius, vel, nisi hoc
arbitrium interuenisset, præmortuo forte marito, certa
pars bonorum ab hæredibus erat præstanda, vnde vsum-
fructum haberet marito orba. Quo considerato facile
ab iis percipi potuisset, detrectasse nonnunquam hæredes
mariti huiusmodi præstationes, aut maritos quoque ex
nimio ac cæco amore, posthabitis liberis ac filiis cum
maxime, qui tamen genus propagare & nobiliter viuere
debebant, immodicam fructuum quantitatem, aut posses-
siones multas cum familiæ detrimento mulieribus sæpe
consecrasse: vnde definire quantitatem oportuit tandem.

Quæ res fecit, vt in Francorum, Allemannorum ac Langobardorum legibus sit fixum determinatumque, quid expectandum non solum a marito nobilis habeat vxor; sed & ab hæredibus, si forte ipse fuisset impeditus, ne dotis libellum conficeret, exigere illa iure posset. Quæ dispositiones ac leges ad vnam tandem evanuerunt omnes, postquam ad dotes ab vxoribus illatas in DOTALITIIS respici coeptum: remansitque pauxillum in oppidis inter ciuici ordinis personas ex illis moribus antiquis, quibus portiones statuariæ demum sunt destinatæ etiam nunc obtinentes. Atque hinc vsu venit, vt hodierni Iureconfulti acriter inter se disceptent, an illustres feminae, iure *dotalitii* relicto, ad portionem statutariam confugere possint? Quod aliqui negant, affirmant ceteri. Sed id iam non ago; vberiore harum rerum considerationem ac disquisitionem alii loco & tempori reseruaturus.

CAP. III.

DE MORGENGABA.

§. I.

Sicuti vero de dotalitio perperam multa a Doctoribus disputantur; ita haud scio, an in natura Morgengabæ detegenda illi vel vel feliciores, vel saniores sint multum? Quotus enim quisque illud matutinum donum cum dote non confundit? Vnde dignum quæri, quid tandem sit, & quomodo ab emptionis pretio, dote, seu dotalitio secernatur?

§. II.

Ac ponimus, nuptiale illud donum esse. Sed quemadmodum

dum non omne donum nuptiale sponsalitia largitas est, nec dos; ita Morgengaba ad neutrum pertinet. Etymologia docet, mane dari ac nouæ nuptæ post consensionem thalami repræsentari. *Morgencap, Morgengeua, Morgengaba, Morgengifita, Morganagiuta, matutinale donum* aliaque synonyma sunt. Res autem morales finibus suis differunt, quos qui circumspiciunt, in cognitionem veritatis certissime penetrant; cum e contrario ceteri a scopo non solum abludant, sed etiam maiori confusione fenestram aperiant, quia fines negligunt, ac deinde phantasmatis sine consilio indulgent; Diis hominibusque inuitis leges maiorum torquentes, lacerantes, fingentes ac refingentes.

§. III.

Et supra vero non sine sollicitudine inculcaui, nullam fere gentem extitisse vnquam, quæ statim in amplexus feminæ censuerit irruendum, sine lege, ordine, ac statuta cerimonia. Est enim nuptiale negotium difficultatibus multis obstructum & pensitandum probe, nec sine cura inchoandum, nec sine attentione perficiendum. Hinc apud omnes nationes paullulum cultiores primum de persona sibi firmiter acquirenda consilia agitant, atque arrhis eam & muneribus vinciendam statuunt; deinde delectæ & legitime acquisitæ de futuris alimentis prouident; ac denique in domum deductam ac confortii sui reapse participem factam nouo vinculo sibi obstringere adlaborant; quod certius profecto ac commodius fieri vix potest, quam bonorum additione & condonatione, muneribusque largioribus, vt quibus ipsum placari Iouem fama est, fuitque.

§. IV.

Itaque fere undique locorum aliquid rei, quam explicamus, simile inuenitur. Ipsi Hebræi posteaquam velamen detraxissent nouæ nuptæ, quod subiectionis suetum signum

erat; eaque conspiciendam se viro amicisque præbuisset, thalami consors facta, munera ei ferebant; inque primis nouus maritus id agebat, vt, quod in dotis libello pollicitus, illico quodammodo effectui daret. Nam & alimenta & vestes, & quidquid necessarium vxori solenni scriptura promittere solebat. Quare vix mirum, si ab hisce beneuolentiæ signis initium fieret, ac socius sociæ familiaritatem cœptam, ad quam se parentes & amici aggregabant, nouo liberalitatis symbolo firmaret. Qua de re cum nos dubitare non sinant Iudaicorum Doëtorum testimonia, quæ largiter adduxit honos Britannix IOANNES SELDENVS in vxore hebraica; hinc nobis hoc loco breuiori licet opera defungi. Illud silendum non est, per septiduum conuiuia nuptialia apud Hebræos durasse; quo variis lætitiæ modis ac signis animum exhilarabant. Augeri illud tempus in nuptiis virginum poterat, coarctari nunquam. Vnde Leoni Mutinensi, qui de *ceremoniis Iudæorum* scripsit, cum grano falis fides est tribuenda, qui prima die post cœnam munera adlata scribit. De hodiernis enim ille moribus loquitur, ac ne septidui quidem mentionem facit: de quo interea aliunde certiores reddimur, nempe ex ipsa scriptura sacra Geneseos XXIX. & Iudic. XIV. Ceterum non recordor, pudicitix, seu virginitatis pretium sigillatim occurrere. Quidquid accipiebat vxor, id aut oblatum iam, aut in dotis libello vel generatim, vel speciatim erat expressum; maritusque, si quid donaret, id sane præstandum, hoc est, producendum post perfectas nuptias censebat. Quocirca suspicor, armillis etiam postridie lacertos ac brachia nouæ nuptæ fuisse ornata, in signum certum, virginitati suæ iuisse exsequias. Vt ita sentiam, B. Cyprianus facit de *habitu virginum* p. m. 98. edit. *Bremens.* qui puellas iis tessleris, quamdiu nondum essent

in

in thalamum ductæ, voluit carere. Ex quo factum amplius hariolor, vt & apud Romanos armillæ inter ornamenta muliebria referantur in armario vxorum reposita; non autem in virginali mundo essent: de quo plura congeffit humanissimus Thomas Bartholinus de *armillis veterum* p. 81. seq. Vxorū enim est eius generis monilibus ornari, vt viris placeant, non autem virginum, quas quæri conuenit, non vt ipsæmet, inter multa vanitatis insignia, quærant viros. Idque veterum Hebræorum sanctimonix congruit, quam primi merito imitabantur Christiani.

§. V.

Apud Græcos vero ἀνακαλυπτῆρια, (*) ἐπάυλια, θεώρητρα, ὀπτῆρια aliaque nota sunt, quæ a *Morgengaba* nostra non admodum abludunt. Animaduertit hoc suo iam tempore Iureconsultus præclarissimus Scipio Gentilis, Academiae Altdorfinæ decus lib. II. de *donationibus inter virum & uxorem* cap. XXIII. p. 237. Addimus peculiarem, hoc est, tertium post nuptias diem ἀνακαλυπτῆριων esse dictum, quo sponsa se videndam præbebat in publico: isque mos ad vltima vsque Græciæ tempora durauit. Ea igitur luce nouæ nuptæ dona ferebantur a viro & cognatis. Habet hæc Harpocraton, a quo sua descripsit compiler Suidas in voce ἀνακαλυπτῆριων. Tum enim amoto flammeo & ita detecto primum vultu a propinquis & viro palam conspiciebatur deuirginata. Nec existimandum, iocalia duntaxat, ac puerilibus crepundiis consentanea in hanc largitionem venisse: quippe memoriæ Plutar-

(*) Mylerus ab Ehrenbach in *gamalogia* ἀνακαλυψήρια mendose nominat; quem fideliter describere ceteri, non nominantes erroris sui auctorem.

tarchus in Timoleonte prodit, Siciliam Proserpinæ pro tali munere in nuptiis datam, τὴν νῆσον ἐν τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτηρίων αὐτῇ δοθῆναι. Ezechiel Spanhemius vero ex Euphorione veteres Grammaticos, inquit, ad Euripidis Phœniss. v. 688. observasse, δοθῆναι γὰρ τὰς Θήβας τῇ Περσεφόνῃ ὑπὸ τῷ Διὶ ἀνακαλυπτῆρια, *datas a Jove Thebas Proserpinæ pro nuptiali detecti veli dono.* Quibus vir eminentissimæ doctrinæ alia adiicit ex Philostrato inprimis & Æschylo luculentius illa ἀνακαλυπτῆρια illustrantia. ὀπτῆρια laxiori significato cognita sunt: utut aliquando de nuptialibus donis adhibent vetres, etiam ipse Pollux cum Hesychio. Sed primarium tamen eius usum a plerisque prætermisum monet idem laudatissimus Spanhemius de dono natali nato & viso primum infanti a propinquis dari solito. Quocirca tota observatio ad *Callimachi hymnum in Dianam* dignissima lectu est p. 179. seq.

§. VI.

De ἐπαυλίοις dubitat Salmasius de *Modis Usurarum*, sint ne huc referenda. Sed Suidam is forte cum cura non legit: alioquin observasset, Patrem non solum novæ maritæ munera cum pompa ferenda iussisse, sed ipsum quoque virum eo nomine, quod in domo ipsius mansisset, beneficium ac liberalem sese præbuisse. Ἐπαυλις domum sonat, ut recte, quem excitauimus, Suidas. Solum quaestio remanet, an tertio nuptiarum die? de quo ut disceptemus longius, operæ pretium nunc quidem vix videtur.

§. VII.

De θεωρήτρῳ omnes consentiunt, id vocabuli adhibitum postremis Græciæ temporibus, ut ἀνακαλυπτῆριον exprimeret, & munus signaret in thalamum deductæ repræsentatum: quandoquidem non amplius per velamina ad-

adspiciebatur, sed palam sese & marito & propinquis visendam præbebat. Salmasius omnia illa dona cum donationibus propter nuptias confundit. Nam etsi propter nuptias ista sunt recens nuptæ exhibita; minime tamen consequitur, ut quidquid nuptiale est, sit donatio propter nuptias Romana. Quocunque se vertat vir eruditus, captus erit. Etenim si donationem Romanam sumit, prout erat ante Iustiniani ævum, sane nuptias debuissent præcedere ἀνακαλυπτήρια; cui tamen ipsa etymologia τῶν ἀνακαλυπτηρίων aduersatur. Sin vero illam donationem mente concipit, sicut Iustinianus eam informavit, iterum hallucinatur, quia in proprium donata maritæ cedebant; non autem illa ἀντίφενα Iustinianeæ, quippe quæ pignus erant in securitatem dotis seu φενηῆς constituta non nisi peculiari dispositione lucranda. Incidit hic Salmasius in easdem insidias, in quas sese præcipitarunt inepti glossarum confectores ius domesticum cum Romano turpiter miscentes.

§. VIII.

Quare magis ad rhombum faciunt comicorum Græcorum διαπαρθένια hoc est, διὰ τὴν τὴν παρθενίαν ἀιφελέειν, quæ ipse novus maritus sponsæ offerebat tanquam pretium virginitatis, cuius ille spolia retulisset. Quamlibet enim non putem, *Morgengabam* ob decerptam virginitatem semper dari consuevisse; tamen sufficit, quod post arctissimum utriusque coniugis consortium ac thalami, ut Apuleius loquitur, rudimentum, & illa sæpius censerī debeat amissa: de qua re copiosius infra.

§. IX.

Vnde vix reprehendi Scipio Gentilis debet, qui eo quoque illud munus pertinere existimat, quod prima pro nocte datur, cuius Iuuenalis meminit *Sat. VI. v. 204.* Diffe-

runt talia perexigua ratione : quamuis vix etiam consequatur, vt permolere, ac perforare debuerit nouus maritus Romanus sponfam in domum deductam. Sat est, societatem vitæ sic fuisse contractam, dum in torum adsumpta ac *rerum humanarum ac diuinarum* particeps facta mulier. Rogo, vt ne quis caperata fronte hanc locutionem circumspiciat; cum optime ostenderit *Animaduersionum* lib. I. cap. VI. Perrenonius, quomodo id factum fuerit apud Romanos, qui aqua ignique accipiebant coniuges, & confarreatas sæpe nuptias conglutinantes illas eo pacto, per deductionem in domum & thalamum, plenissime consummabant.

§. X.

Eodem igitur Romanorum *REPOTIA* refero, de quibus plurima haberem non inutilia; sed commemorasse sufficiat, patrem sponsi, in cuius domum traducta est nupta, postera nuptiarum die nurum, ac si sponsi propria domus esset, ipsum maritum nouum suam coniugem aliquibus muneribus ornasse: cuius exemplum consanguinei & amici sunt secuti. Obseruo, nummos quoque, in quibus sponsi sponsæque vultus erant expressi, oblatos; nec suppuduisse ipsos Principes atque illustres viros, talibus repotiis interfuisse. Saltem exempla Augusti & Caligulae notiora sunt, quam vt Suetonii testimonium sit adducendum; inprimis cum varia a multis vndique legantur compilata: vtut nemo fere indicauit, quare sponfam de nouo maritus, vel eius pater muneribus affecerit: quod non solum necessarium, sed & scopo nostro magis congruens. Factum autem hoc illam ob causam est, quod eo festo libertatem vxoriam auspicaretur mulier, claus acciperet, omniaque in domo perageret, quæ veræ lecti sociæ munia sunt, stabilienda & signanda propterea no-
uis

uis symbolis ac donis beneuolentiam soceri amicitiamque mariti innuentibus. Animaduerto amplius, labi Briffonium Ictum alioquin primarium, quando statuit, in Aquitania regionibus secundum nuptiarum diem *Repentalia* nominari: quod quam sit falsum, Cangius probat in hac voce.

§. XI.

Id magis ambiguum, an Græcorum *υπόβολον* in hanc classem cooptandum sit, de quo multi vage, & sine iudicio differunt? Atque est vero exploratum, varia id vocabuli significasse. Vnde vix concludendum: *υπόβολον* respectu originis sonat *adiectum*; dotis *meliorationem* exprimit igitur. Immo vero dispiciendum primo, an plane *υπόβολον* fuerit dos a marito præstanda? Mea enim sententia græca vox *subiectum*, seu *adiectum* verbotenus significat; eoque factum reor, vt de omni, quod subiicitur, aut superiicitur sit usurpatum. Hinc enim annulus quoque *υπόβολον* fuit dictus teste Suida, quia eo digitus conuestitur. Nec incognitum, etiam *oppignoratium*, seu *pignus* eo nomine venisse. Cui nihil obest, de iuridica significatione hoc loco sermonem esse, quæ propterea e Jureconsultorum penore sit promenda. Illico enim regero, figendum ac determinandum videri primo, quod nam ius Græcum intelligant, Byzantinumne, an Graiorum vetustum? quid? quod indicandum, quo de sæculo verba faciant? quis Imperatorum intelligatur? qui Jureconsulti loquantur? diobolares, an primarii? quamue periphrasin adiiciant denique? Quod si negligatur, tum certe vnus de alliis, alter de cepis disputat; ac modo, Salmasius vincit, modo Cuiacius, modo Harmenopulus modo veteres Comici triumphant. Ita certus sum, *υπόβολον* *μοργέγγαβον* cum nostra *morgengaba* fere conuenire: deinde negabo rursus, congruere, si generale & multa comple-

Etens vocabulum aliis iterum rebus applicetur, atque certo loquendi genere circumscribatur. Quin permit-
tam, aliquando istud ὑπόβολον etiam ἀντιφθέγγην innuere, &
redhostimentum dotis femineæ indicare, æqualis illa doti
fuerit, an inæqualis? Nec repugnabo denique, vt ad pa-
rapherna & receptitia, quæ ego pro iisdem cum Giphanio
& doctioribus habeo, referatur. Est enim πολύσημον id,
quod plures crepant, ὑπόβολον nulla constringendum re-
gula certa. Potius semper considerandum cum cu-
ra, qua de re loquantur historici, poetæ, comiei, iure-
consulti, quid agant, dum talia scribunt, quid petant, quis
sensus sit verborum ab ipsis adhibitorum? Quocirca vix
vereor, vt mihi aliquis sit contra iturus, si Leibgedingß-
Verbesserung, vel Mitgiffß-Verbesserung, vel ipsam
Morgengabam, vel donationem propter nuptias ὑπόβολον
sim apellaturus? Verba valent sicut nummi, praesertim si
propter originem suam plures significationes ferant anci-
pitesque potestates sinu suo complectantur: modo scribens,
vel loquens perspicue innuat, quo sensu id vocabuli vsur-
pet, quidue istud valere cupiat, debeatque.

§. XII.

Sed linquamus Græcos Romanosque & ad Morgen-
gabam nostram redeuntēs ea, quæ maioris momenti sunt,
consideremus. Memoratu vero dignum est, apud Germa-
nos non consensum solum, sed concubitum, hoc est, con-
sensionem thalami efficere nuptias, prorsus ac tum demum
apud Hebræos vera & propria vxor erat, quæ in lectum ge-
nialem est adsumta. Quo peractio non solum nuptiarum
finis adest; verum etiam sponsa suum nomen exuens vxoris
nomine cohonestatur, & sociæ: quæ societas & familiaris
vsus cum maxime ponderanda sunt, si quis MORGENGA-
BAE verum finem indagare gestiat. Vti enim sponsalia cer-

certæ pecuniæ summa firmabantur; dein sponſæ traditio dote conuentionali promouebatur; ita SOCIETAS INDIVIDVA & communio nouo liberalitatis ſymbo- lo demum confirmabatur, quod MORGENGABAM, hoc eſt, donum matutinum ad vnum omnes nomina- bant populi Teutonica de ſtirpe progerminantes. A- ctum agerem, ſi per ſingulorum leges, aut ſtatuta i- rem, & id vocabuli inde excerperem, aut longo diplo- matum chartarumque ſyrmate rem a nemine negatam firmare ſatagerem, quod perinde credo foret, ac noctuas deportare Athenas, & lumen accendere in medio die.

§. XIII.

Diu etiam eſt, cum in bibliotheca noua parte XVIII oſtendi MORGANATICVM Langobardorum eſſe *Morgen- gabam*, Saxonum *morgengeue*, ſeu *morgengift*, & ipſo- rum *morgencap*, ac tandem, ſi latino idiomate loquen- dum, iſtud matutinum ac celebratiſſimum donum. Quin memini, me ex Leopoldi Auſtriaci, quem ambitioſum ap- pellitauerant, inſtrumento dotali clariffime oſtendiſſe, quid ille *morgenatici*, ſeu *morgenbabe* loco ſuæ deſtinauerit con- iugi Catharinæ antiquiſſimo Sabaudicæ gentis ſtemmate progeneræ. Examinaui tum temporis quoque Cocceiana argumenta, quibus *ὁ παναγιῶτης* aliam originem huius voca- buli indagare & perſuadere eruditus conatus eſt. Solum enim hoc diploma ex Guichenonii genealogica hiſtoria Sabau- diæ eiufque codice diplomatico adductum (*) peruincit,

MOR-

(*) Adſcribo verba huc pertinentia: *Præterea ſæpe dicte CATERINAE Morgenaticum assignare debemus, ad noſtrum arbitrium, & prout nobis videbitur: de quo Morgenatico ORDINARE & DISPONERE poterit. Notent hoc, qui dubitant, donum matutinum a do-*

MORGANATICVM esse ipsissimam MORGENGABAM, quod istis minime accidet peregrinum, qui, quam mutentur in ore loquentium vocabula, perspectum habent; præcipue si in latinum idioma transfundantur. Vnde vix necessarium puto, vt *morgenaticum* repetatur a *morgengadink*, *morgendink*: vtut alioquin probe intelligo, *Dingen* significare confabulari, aut iudicare, cum iudicium sine sermone ac disceptatione in vtramque partem peragatur nunquam. De aliis deriuationibus consulto sileo; nec induci possum, vt credam, Georgii Hickelii in præfatione *ad thesaurum linguarum septentrionalium* obseruationem, quam ex Curtini indice ad Grotium hausit, magni esse momenti, cum nemo fere secus sentiat: Vnde, inquit, quoque MORGEN-GIFE non potest denotare donationem aliquam, quam die nuptiarum, sed quam postridie nuptiarum, vel postera a nuptiis die sponsæ sponsus propter nuptias dabat: quemadmodum Courtinus, auctor versionis Gallicæ, in quam transfunditur liber H. Grotii de iure belli & pacis, in indice, sub voce mariage morgengabique: MARIAGE MORGENGABIQUE est celui ou tout l'avantage de la femme consiste en un present, que son mary lui fait le lendemain des nopces. Morgen en Allemand c'est lendemain, gab c'est present, & c'est une espece de ce que nous appellons Douaire.

§. XIV.

Sed cum vero paullo difficilius videatur comprehensu, quomodo & quare in signum consortii arctissimi & communionis indiuiduæ & post nuptias demum sæpius nominatum donum mane consueuerit consignari ac reapse

te mariti non differre: de qua extrema specie constat, nihil libertatis in ea mulieri competiisse, si ius vtendi fruendi Germanico mori conueniens excipias.

pse porrigi; idcirco necesse est, quid cogitauerint ea de re Teutones, clarius ante oculos constituatur. Itaque commonefacio omnes, sponsam mansisse sponsam, etsi festus apparuit dies, etsi tubicines, tympana sonuerint, etsi sacerdotalis vox audita, etsi largiter exhaustæ pateræ, ac pede pulsata tellus, etsi in domum quoque deducta. Erat enim conscendendus thalamus, & in illum adsumenda sponsa, ut sic communis utrique lectus, istaque socia efficeretur, ac consors tori, & bonorum omnium adsecla. Hinc speculator Saxo lib. III. art. 45. & lib. I. art. 45. *Sie ist seine Genossin, und tritt in sein Recht, wann sie in sein Bett tritt*, vel sicuti Allemannus part. I. art. 324. *Sie muß sein Genosß seyn, wann sie an sein Bette gad*. Schilterus proprium, ait, hunc morem Saxonibus esse: sed nec Allemanni sunt excludendi, nec Franci, nec Germanicæ gentes fere omnes. Nihil hic ratiocinationibus dandum contra Germanos, possessionem thalami ex utraque parte urgentes: ut ut sacerdotalis copulatio & consecratio ex postfacto apud ipsos inualuit, & symbola interuenere. Inherent illi suis institutis & cogitatis etiam nunc, & corporis commercium postulant, si socia nominari cupiat noua nupta, si aliorum iurium particeps flagitet esse, si capere nonnihil e bonis coniugis desideret, ac seruis ancillisque imperare & pro dignitate mariti famulatio, satellitibus aliisque commodis desideret uti. Itaque coniunctionem illi corporalem & in sensus incurrentem poposcere. Facile foret præstitum, ut Pipini lex variaque hac de re statuta ciuitatum singularia adferrentur, si quis cum ratione ambigere de consuetudine notissima posset. Sed faciam tamen, ut e Friderici III. historia aliquid innotescat Lectoribus, Austriacique Imperatoris, ut ut in propria causa, testimonium habeant; etsi res tota

mi:

mirifica Lusitanis ac Neapolitanis visa. Iucunde omnia narrat Æneas Syluius in vita Friderici III. a Kulpisio publici iuris facta. *Exinde, inquit, festinabat Imperator (Fridericus) abire; Leonoram autem sponsam suam nondum cognouerat; quod id operis in Alemanniam referre volebat; siue ne sanguis Italicus sibi nasceretur, siue aliud religionis in mente gerens. Virgo mæsta videbatur, quæ se circumduci, velut parum placentem, existimabat. Quod cum Alfonsus animaduertisset, adiens Cæsarem, in ea vrbe atque in his ædibus, ubi tunc fuere, contractum fuisse matrimonium indicat, ibique merito consummandum: a Deo datum esse, in eundem locum, ut ambo venissent, orat ergo ut virgini misceatur. Quod cum Fridericus negaret, ergo, inquit Alfonsus, neptem meam in Alemanniam duces, atque illinc cognitam, si minus placuerit ad nos remittes; aut ea fortasse neglecta cum alia contrahes: quin potius eam hic cognosces, ut, si placeat, abducas rem gratam tecum; sin minus, apud nos onus dimittas. Quibus verbis, etsi erat Cæsar paulo debilior, commotus est, atque operam matrimonio dare statuit. Iussit igitur TEVTONICO MORE stratum apparari, iacentique sibi Leonoram in vlnas complexusque dari, ac præsentem Rege cunctisque Proceribus astantibus superduci CVLCITRAM. Neque aliud actum est, nisi datum OSCVLUM. (*) Erant autem ambo vestiti, moxque inde surrexerunt. Sicque CONSVETUDO TEVTONICORVM se habet, cum Principes primo iunguntur. Mulieres Hispanæ, quæ aderant, arbitratæ, rem serio geri, cum superduci culcitram viderant, exclamantes indignum fieri facinus, Regem, qui talia permetteret, increpabant. Ille autem non sine risu & iucunditate spectabat PEREGRINOS MORES. Nocte, quæ instabat, futurus erat concubitus ex nudis. Ab hoc TEVTONICO*

(*) Obseruabo nonnihil de hoc osculo inferius §. XLIII.

NICO MORE multa sunt ducenda, & decidenda, in quibus alioquin aqua hæret patriarum rerum imperitis Jure-reconsultis, de quibus postea. Sufficiat adnotasse; hinc potissimum elucere, quid sit Sueuorum *Decke beschlagen*: quæ phraseologia non solum apud Würtembergicos in usu est, sed fere apud Sueuos omnes & Francos, & Boios, & Austriacos. Nec vereor, quin huc sit referenda illa apud Ditmarum variisque in litteris Henrici II. obuia vox *CONTECTALIS* Latio ignota, hincque a Iacobo Gretsero in aliud nomen transformata: quem propterea Schurzleischius merito reprehendit in dissertatione *de Innocentia Kunegundis*.

§. XV.

Et huius igitur in consortii signum inuenta est vltima largitio, quam MORGENGABAM veteres dixere, ac nos cum illis. Omnes conspirant, donationem reapse & cum effectu factam esse mane; idque minime probandum est multis: etsi sexcenta occurrunt & ad manus sunt diplomata & chartæ. Sed satis est, vt solus nunc Repkoui loquatur *speculi Saxonici* architectus lib. I. art. 20. Nun vernehmet, was ein jeglich Mann von Ritters-
Art möge seinem Weib zur Morgengab geben, des Morgens, als er mit ihr zu Tische gehet, vor Essens ohne der Erben Laub. Nemo non deprehendit, post concubitum maritos sese erga lecti consortes liberales admodum præstitisse, cum nihil restaret amplius ad arctissimam societatem conglutinandam, simulatque prandium instaret instructum & apparatus amicitiae singularis ac vitæ communis nouum symbolum. Cui enim ignotum est, tum demum Germanos nostros existimasse, eos singulari familiaritate viuere coniunctos ac secretorum omnium videri participes, qui communi de quadra pa-

scerentur? Produnt hoc de more nonnulla Francici scriptores, estque in vulgus notum, Regis conuiuiam *amicum* eius signare, *DRVDVM*, & consiliorum arcanissimorum competentem. Vnde concludo, matutinum hoc donum destinatum fuisse nouæ maritæ, vt memor esset semper primi consortii, (*der Genossenschaft*) hoc est, societatis, & amicitiae longe sanctissimæ per consensionem thalami perfectæ perque mensæ continuum atque indiuiduum vsum solidius coagmentandæ. Vnde prouerbum apud Francos, quod Furreterii vena expressum damus, adhuc durat: *Coucher & manger ensemble*

C' est mariage, ce me semble.

Ex quo cogitur, pretium dotis, seu dotem legalem & morgengabam, & dotem conuentionalem, quæ in dotulitium demum nouo artificio transiit, toto cælo differre. Nam *istud* ad firmitudinem sponsalibus conciliandam & acquirendam vxorem parentibus eius pendebatur: *morgengaba* in signum consortii & societatis familiarissimæ post concubitum constituebatur: *dos conuentionalis* vero mulieri viduæ propterea destinari solebat, vt ne in solitudine sua curis anxia post mortem mariti viueret, qui alere ipsam amplius nequit, sed pro dignitate eiusdem potius, nullius in onus recumbens, vitam aliquando percommode transigeret.

§. XVI.

Verum tamen audio iam obloquentes mihi hac parte, qui morgengabam cum dote confundunt, audio, ac lampada simul offerentes mihi animaduerto, qua interea non indigeo, lubentissime singulis relinquens lumen suum, ne ipsimet in tenebris ambulent. Neque enim est fere gens Teutonica, quæ hæc non existimauerit sollicitè distinguen-

guenda, distinguatque hodienum. A Francis incipiam, qui haud dubie dotem & morgengabam seiunxere. Nam dum Gregorius Turonensis *Lib. IX. cap. XX.* de Chilperici Regis Sueffionensis & Gaileswindæ nuptiis verba facit, DOTE profecto & MATVTINALE DONVM accurate separat: cui sane magis fidendum, quam ceteris, qui hic diuortium faciunt. Erat hæc Gaileswinda filia Regis Hispaniæ Athanagildi, soror Brunechildis, quam frater Chilperici Sigebertus in matrimonium duxerat, laqueo tandem suffocata Fredegundæ insidiis, quæ propter eam paullo ante regia est expulsa. Quæ vt ordine cognoscantur, consulendus est Turonensis *Lib. IV. cap. XXVIII.* vbi causæ afferuntur, quare, secundariis vxoribus abdicatis, ad Gaileswindæ nuptias animum appulerit Chilpericus: deinde legenda sunt pacta Guntramni & Childeberti Andelaensia, quæ *Lib. IX. cap. XX.* apud eundem Turonensem inueniuntur, in quibus diserte & speciatim exprimitur, quid Gaileswinda occisa tam in dote, quam in *matutinali* dono acceperit. Nec iuuat, DOTE forte a Gaileswinda esse allatam, illosque THESAUVROS hoc nomine insigniri. Probe enim exprimitur, Burdegalam, Begorram, Lemouicum, Cadurcum, Benarnum, quæ hodie appellatur *Lescar*: tam 1) in DOTE quam 2) in MORGANEGIBA fuisse. Nihil hic de Athanagildi possessionibus obseruatur: omnes ad Chilpericum pertinebant, e Chariberti Parisiensis Regis hæreditate ad ipsum deuolutæ. Vnde luce meridiana clarius, perperam hoc loco fingi dotem vel profectitiam, vel aduentitiam. Quam rem cum accuratissime descripserit Vir illustrissimus Petrus de Marca summus Tholosatum ac dein Parisiensium Præsul in *historia Bearnæ* cap. XVII. n. 6. libro optimo & gallico, operæ pretium est, vt eius verba hic conspiciantur: *Chilperic Roi de Soissons posseda en consequence de*

ce partage, de la succession de Charibert, les villes de Bourdeaux, Limoges, Cahors, Bearn, & Beggorre. Et de fait il disposa de ces deux dernieres Cités, qui lui apartenoient en la Nouempopulanie apres le decés de Charibert, au profit de sa femme par voye de dot, & de donation matutinale. Car suivant l'exemple de son frere Sigibert, qui auoit espousé l'an. 565. Brunechilde, fille du Roi d'Espagne Athanagilde; sous la promesse qu'il fit d'abandonner ses autres femmes. Le Roi d'Espagne fut bien aise de placer si auantageusement ses filles, & leur en departit beaucoup de richesses en meubles, & deniers, ainsi que remarquent Gregoire de Tours, & le Poëte Fortunat. Chilperic aussi traita fort honorablement Galesuinte, lui donnant tous les auantages qui se pouuoient, suivant les loix Gothiques, que l'on obseruoit en Espagne & suivant les loix Françoises, sous lesquelles cette Princesse deuoit viure à l'auenir. Car ce Roi lui accorda quelques domaines pour sa dot, conformément aux Loix Wisigothiques, qui chargent le mari de constituer en dot à la femme, la dixiesme partie de son bien, ou ce qu'il auisera, s'il est puissant en richesses. Outre cela il lui en assigna d'autres à tiltre de DON DU MATIN, de donation pour nopces, de Doüaire, ou d'Agencement, que les François nommoient Morgangiba. Ce qui estoit ordinairement compris dans vn mesme contract, qui contenoit la Dot, & la Donation pour cause de nopces, comme l'on voit dans les Formules de Marculfe. Les domaines accordés à la Reine Galesuinte, à tiltre de dot, & d'agencement, consistoient aux villes & païs de Bourdeaux, de Limoges, de Cahors de Bearn, & de Begorre, selon qu'il est enoncé dans le traité des Rois Gontran & Childebert, ches Gregoire de Tours.

§. XVII.

Non abs re est, quod obseruat Antistes summus, vno sæpe contractu vtrumque largitionum genus esse comprehensum: vtut causa, sicuti lureconsulti loquuntur, seu præ-

præstatio differretur, usque dum thalamus esset conscensus. Patet hoc lucidissime ex Augusti Gallandii charta, quam in tractatu de *Franco allodio* p.323. adtulit; sed cui e chartulario monasterii Casauriensis Stephanus Baluzius in *appendice actorum veterum ad Capitularia* aliam adiecit, ubi Ioannes Filius Dominici, posteaquam recensuit, quæ Mizæ maritæ futuræ pro MORGENGABA destinauerit, addit: *ut alia die POST NOCTEM NVPTIALEM, qui est DIES VOTORVM nostrorum, ante parentes & amicos nostros ostendam HOC SCRIPTVM testibus roboratum & dicam: Ecce quod coniugi meæ in MORGINCAP dedi, & sic ab HODIERNO die firmum & stabile TIBI Miczæ, vel tuis HAEREDIBVS permaneat.* Ideo minime labuntur Carpzouius (*) & Vossius de vitiis latini sermonis voc. *Morgengaba*, dum ante nuptiale conuiuium eius rei præstationem factam scribunt. Neque enim ante concubitum euenisse scribunt; sed durantibus adhuc nuptiarum solennibus, secunda post tori consortium die, quam adhuc Franco-nes *den andern Tag* appellitant, seu *guten Muth, Glückwünschungs-Tag*, *diem votorum*, uti charta iam-
dum excita; quin *diem felicissimum*, quemadmodum Marculphi formula rem exprimit; mane, antequam cibum caperet cum vxore noua maritus, veluti speculi Saxoni-
ci compilator. Solent quippe homines nobiles non uti plebei post sacerdotalem consecrationem edendo, sal-
tando, cantandoque celebrare nuptias, sed postera de-
mum luce, cum traditio euenit, & illi votorum suorum compotes facti; quod sane non est prima, sed dies se-
cunda. Vnde etiam in lege Langobardica DIES VO-
TORVM describitur, *quando filia vel soror ad maritum AM-*

(*) De Iuribus singularibus Feminarum p. 197.

BVLAVERT, seu AMBVLAVIT; non autem dicitur *ambulat*, sed præteriti nota temporis traditio iam facta atque corporalis in domum maritalem translatio signatur.

§. XVIII.

Consimilis distinctio DOTIS nempe & *Morgengabæ* in lege Ripuaria Dagoberti II. occurrit cap. XXXVII. n. 1. & 2. *Si quis mulierem desponsauerit, quicquid ei per tabularum seu chartarum instrumenta conscripserit, perpetualiter inconuulsum permaneat. II. Si autem per seriem scripturarum ei nihil contulerit, si virum superuixerit, quinquaginta solidos in DOTE recipiat, & tertiam partem de omni re, quam simul conlaborauerint sibi studeat euindicare; vel quicquid ei in MORGENGABA traditum fuerat, similiter faciat.* Non potest aptius testimonium haberi, quo dos legalis & conuentionalis, & *Morgengaba* inter se distincte magis segregentur; ita ut fere superuacaneum videatur, prouocare adhuc amplius ad Marculphi formulas, ubi pari ratione *dos* & *Morgengaba* separatim collocantur, nec sine cura tanquam diuersa describuntur.

§. XIX.

Sed addam tamen ex more Langobardorum nonnulla, ut omnes elabendi rimæ dissentientibus obstruantur. Publicauit Antonii Vionis Herouallii beneficio *Stephanus Baluzius* in appendice actorum veterum, quæ notis ad Agobardum subiunxit sententiam, seu placitum de femina Langobardicæ, Gundi nomine, rebus dotalibus post sumtum velum cum Sisenando Franco nuptias contrahentis, quam ideo Ludouicus Pius bonis suis mulctauit, eaque Casauriensi monasterio addixit. Eo in instrumento non solum SCRIPTVM DOTALITIAE occurrit, item IN DOTALITIO DARE, verum etiam ipsius DO-

TALITII & MORGENGABAE substantia sollicitè seiungitur. Referam hæc verbis filiorum Gundi. *Veritas est, inquiunt, quia Iusto Genitor noster habuit in coniugio Gundi genitricem nostram. Et donauit ei ipsam curtem de Monactiano IN DOTALITIA cum omnibus, quæ ad se pertinent. Et dedit ei omnem aliam partem de omni alia re sua, quantam habebat vel habiturus fuisset.* Hæc pars paullo superius in eodem documento TERTIA pars de omni alia re Iustonis, qui erat primus maritus Gundæ seu Gundi, appellatur, quam destinauit ei in DIE VOTORVM: quæ postrema verba *morgengabam* produnt, sicuti e charta, quam paullo ante dedimus, certissime liquet. Duntaxat dubitationem habet, quare hic tertiam IUSTO obtulerit & consignaauerit dilectissimæ GUNDÆ, cum alioquin nemini Langobardorum quartæ limitem in MORGANATICA migrare fas fuerit. Cui repono: nihil hic inueniri Langobardorum legiaduersum: vtut primo obtutu videtur. Neque enim illi trientem, quadrantem, itemque tertiam & quartam eo pacto intelligunt, quo veteres Romanorum calculatores. Barbari sunt, qui loquuntur, ac Langobardi & Franci latini idiomatis integri & numerorum Romanorum non prorsus periti. Quod Romani tertiam, seu trientem appellant, hi quartam dixere. Vnde & in capitulo Raynutus X. de Testamentis tertix secundum ius ciuitatis Tuscanensis mentio fit, quam sapientiores interpretes ad vnum omnes de MORGANATICA exponunt. Acutissimus Ianus à Costa in exquisitis ad hoc capitulum commentariis opportune nobis aduenit, obseruans p. 524. ex antiquissimo Iureconsulto Odofredo, quartam semissis significare Langobardis origine Teutonibus binas uncias, hoc est, tertiam semissis. Etiam triens continet quatuor partes assis; eoque facile fieri potuit, vt reuera quarta Lan-

Langobardorum sit tertia, seu triens Quiritium. Ipse me mini, quam difficulter didicerim trientis & quadrantis differentias; animo semper voluens quatuor portiones, quas quadrantis nomine sæpius extuli, sicuti tres partes trientis. Quocirca nihil ambiguitatis remanet.

§. XX.

Fuisse vero Langobardorum lege ad summum quartam partem bonorum (quæ reuera est tertia Quiritium) feminarum Morgengabæ deputatam peritioribus constat; adeo ut si cum illis solis res nobis foret, omnis probatio vana & inanis esset futura, nec opera, nec oleo digna. At non sunt omnes eo ingenio ac scientia præditi, ut vetustos gentium mores examussum intelligant. Igitur ex lege Luitprandi id probandum est *Lib. IV. cap. I.* *MORGINCAP nolumus ut amplius sit, nisi quarta pars de eius substantia, qui ipsum MORGINCAP facit. Siquidem minus voluerit dare de rebus suis, quam ipsa quarta portio sit, habeat in omnibus licentiam dandi, quantum voluerit. Nam super ipsam quartam portionem dare nullatenus poterit.*

§. XXI.

Sed quare Luitprandus donationem hanc arbitrariam ad certam quantitatem redegerit, nec plus quarta hac ex causa mulieribus deferri permiserit profusa ac dissoluta sine dubio liberalitas in novas maritas fecit, quæ suis blanditiis ita sæpe inescant amatores coniuges, ut primis muliebrium deliciarum dapibus capti in futurum vix prospiciant, liberorum obliti atque propinquorum omnium. Quocirca admodum delirant, qui donationes inter virum & uxorem quadanteus circumscripsisse Langobardos somniant ad legem Romanam respicientes. Neque enim veteres Langobardi Romani moris anxii cultores erant; neque ita etiam reliquis Germanis ista Roma-

Romanæ legis dispositio arrisit, vt eos imitandos censuissent illico. Immo vero perdoctus Scipio Gentilis merito Sichardum ridet, qui huiusmodi matutina & iugalia dona hodie non valere existimauerat. Accedit, quod Baluzius ad Agobardum p. 136. obseruat, Langobardorum instituta feminarum compendiis haud parum tribuisse: quod non faciebant veteres Romani seuerius vxores habentes,

§. XXII.

Quanquam vero certum est, non aliter sensisse Luitprandum, quam diximus; atque aliquo etiam temporis interuallo eius decreta in vfu mansisse; constat tamen, sequiori ætate ab illis esse quodammodo recessum. Est hoc Iano a Costa itidem obseruatum; sed cui luculentiori testimonio suppetias fert Iustus Fontanini in appendice veterum actorum, quod *in vindiciis antiquorum diplomatum aduersus Germonii disceptationem* conspicitur. Ita enim infit, quod is adducit instrumentum: *Anno dominicæ incarnationis MCLXIII. indictione XI. breue memoriale, quod Folco dedit Domina Gerlint omnia sua propter PRETIUM IN MANE, quando surrexit de lecto, protulit ei, quidquid ad suum dominatum pertinebat, cetera.* Adspergit adnotamentum laudatissimus Fontanini: non conuenire eius generis largitionem Langobardicæ legis formæ; immo patefieri, recentiori tempore paullatim istam quantitatem coepisse transiliri.

§. XXIII.

Quamobrem vero tertia placuerit, seu quarta certo sensu Langobardis, supersedeo dicere pluribus; dummodo obseruent harum rerum curiosi spectatores, falli Ianum a Costa & acutum cernere. Acutum cernit, dum morganaticam *tertiam* laboris partem pronuntiat, quam

quam itidem habuere Franci, & vt supra e lege Dagoberti II. innotuit, morgengabæ quandoque æqualem censuere. Labitur vero, dum Carolum Magnum eius tertiæ auctorem facit, quum diu ante eum cognita fuerit Francorum populo: vt taceam Luitprandum longo interuallo Imperatoris huius ætatem antecessisse, qui morgengabæ summam tertiæ, seu quartæ mensura finiuit.

§. XXIV.

At sufficit nobis, & Francos & Langobardos a MORTHA & DOTE pacta MORGENGABAM longa intercapidine seiunxisse, legalem spectes, an certo & arbitrario libello designatam. Potuit namque vnusquisque virorum nobilium ad Langobardorum morem viuens vxori suæ legem hac parte dicere; dummodo ne quartæ, seu tertiæ quantitatem posthaberet. Quid extra ordinem vel iure ciuitatis singulari, vel peculiari indulgentia, vel more sequiori licuerit, iam certe omitto: contentus commendasse dissentientibus Lib. II. Tit. XII. l. 15. *Codici Langobardici.*

§. XXV.

Itaque ad Allemannos eundem, quorum mores hoc loco neutiquam recedunt ab Langobardorum & Francorum institutis. Est enim exploratum, in vetustis eorum legibus, quas edidit Goldastus, Lindenbrogius, Baluzius DOTE a MORGENGABA distingui, aliamque summam illi, alteram huic fuisse deputatam: quod insipientibus Tit. LIV. l. 1. & 2. illico in oculos incurrit. Sed clarius tamen e Speculi Sueuici compilatore apparet, dotem cum hæredum & filiorum consensu esse definitam; morgengabam sine eorum consensu: quod euidentissime profecto arguit, omnes omnino a ianua aberrare, qui hic a commixtione diuersarum rerum sibi non temperant. Audiamus primo legem *part. I. cap. 296.* occurrentem de mor-

gengaba: Nun mercket und vernemmet, was ein ieglicher Mann, der von ritterlicher Art ist, seinem Weib zur Morgengab geben mag, ohne seiner Erben Urlaub, des Morgens an ihrem Beth, oder so er zu Tisch geht, oder ob dem Tisch, so mag er geben seinem Weib, ohne seiner Erben Urlaub, einen Knecht oder ein Magd, die zu ihren Jahren kommen seynd, und Zetwe und Begimmer ob der Erd. p. 398. At vbi idem Speculator de dote seu dotalitio, Leibgeding, verba facit consensus hæredum tanquam necessarij diserte meminit, *part. 1. cap. 298.* Es giebt ein Mann sein eigen seinem Weibe wol zu Eybding mit der Erben Urlaub / NB. ob sie zu ihren Tage kommen sind.

§. XXVI.

Vnde etiam est, quod dote cum hæredum consensione statuta perfidiam eorundem & præfractam inficiationem acrius puniuere, si mulier vel testium sacramentis, vel pugna solitaria duorum pro se decertantium eos mendacii & fraudis conuicerit. Adscribo verba obscura licet & barbara vetustæ Allemannicæ legis *cap. LVI. n. 1.* *Si autem proximus mariti defuncti contradicere ipsam dotem illi mulieri voluerit, quod lex non est, illa sequatur cum sacramento cum nominatis quinque, aut cum spata tracta pugna duorum, si potest adquirere aut per sacramentum, aut per pugnam, illa pecunia post mortem mulieris retro nunquam reuertatur, sed ille sequens maritus aut filii eius usque in sempiternum possideant.* Ex quo iterum infertur, dotem, quæ posteriori ætate dotalitii nomen adsumsit, ad hæredes debuisse reuer- ti; quia ex hoc loco liquet, in pœnam mansisse apud mulierem eiusque hæredes æternum; cum Morgengaba vicissim propria sit mulieris effecta: quemadmodum nec in-

cognitum est, mulieris solo iureiurando standum fuisse, si de eius morgengaba lis esset nata. Pertinet huc, quod in eadem lege extat n. 2. *Si autem ipsa femina dixerit, Maritus meus dedit mihi Morgengaba, computet quantum valet aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis aut in pecuniam duodecim solidos valentem. Tunc liceat illi mulieri iurare per pectus suum, & dicat: Quod maritus meus mihi dedit in potestate, & ego possidere debeo. Hoc dicunt Alamanni NASTAHIT.*

§. XXVII.

Hæsitant hic ad vnum omnes, & quid sit illud *Nastaid*, exquirunt. Lindenbrogius ignorantiam suam minime dissimulat: alii inde *Nachstattung*, vel *Nachsteuer* exculpunt: Cangius, nescio quid, procudit, & iusiurandum proximum, seu *Nahesten Eyd* effingit, cum pectus fœminæ sit proximum, hoc est, vita nihil propius hominem tangat: omnes sane *ἀνύσως*, nec *πρὸς ἑπὸς*. Proposui iam non nihil hac de re in Gundlingianis, quod hoc loco partim repetam, partim maiori lumine collustrare conabor. Sumo igitur, esse hac in lege sermonem de *MORGENGABA*, hoc est, de rebus hac sine donatis mulieri. Illæ res vel dissipatæ sunt a marito, vel alii oppignoratæ, vel ab hæredibus mariti negatæ; & illa suas asserit, & donatas sibi post primam noctem & consortium tori. Ceteri negant; ac mulier hac in adseueratione persistit. Quid iuris? Et iuret, inquit lex, mulier per pectus & computet, quantum sibi absit de fructibus muneris sui, siue in auro, siue in argento, siue in equis, *cetera*. Atque hoc iuramentum *NASTAID* (*) appellatur: quod mea sententia nihil aliud est, quam *Niesungs, oder Nuzungs-Eid*. Præsen-

(*) Inuenio equidem, apud Cambro-Britannos *Assath* signific-

sentio, multis hoc iri visum *παράδοξον*, qui mea non legerunt, nec illam notam in Gundlingianis opusculis part. XV. p. 481. circumspexere. Enimvero indubitatum est, de sacramento hic agi: deinde de morgengaba, quo viuo iam marito fruitur vxor. Frui significat Allemannorum dialecto *niozan*, *neazan*, *nuazan*, *naozan*, vel sicut Misnenses ac Thuringi loquuntur, *nuzen*, *geniessen*, *niessen*. Hinc illud demum profluxit *nast*, *nasta*. Exhibet Petrus Lambecius in Commentariis ad *Bibliothecam Vindobonensem* Tom. II. cap. V. formulam confessionis, qua usus est Carolus M., vbi sequentia. *Daz ih hungera ni asda*, daß ich die Hungerigen nicht gespeisset. *Aezen*, *Alzen*, *Alzung*, *Essung*, *Alssung* nemini obscura sunt. Vnde relinquitur, vt mulier, quæ hoc atque illud in morgengabam sibi destinatum ac donatum adfirmauerat, quod vel alienatum, vel oppignoratum interea, iureiurando obtinere & confirmare debuerit adserta sua: quo præstito, ipsa res erat reluenda, aut simile huic, & fructus a tempore interceptæ fruitionis restituendi. Quod quo sit testatius e Speculi Sueuici part. I. cap. 298. magis id existimo firmandum: Es gibt ein Mann sein eigen seinem Weibe wol zu Enbding, mit der Erben Erlaub, ob sy zu ihren Tagen kommen sind. Und ist, daß ein Mann seins Weibs Morgen-Gab verkauffen will, oder versezet, oder wie er es entwürdt, es sey mit irem Willen, oder ohne iren Willen, dieweil der Mann lebt, und sy daruff klaget, man soll ihr um ir Morgen-Gab recht thun. Will sy auff

L 9

ir

gnificare purgationem criminis per iusiurandum: nec ambigo, quin *ath* sit nostrum Eid, *Uth*. At enim vero *Aas crimen*, *turpe* significat: quod alio tempore curatius ostendam.

ir zwo Brüste, und uff zween Zöpff schwören, ob sy die hat, daß es ihr Wille nie würde, der Richter soll ir, ir Morgen-Gaab wider antwürten. Und will sy sein nit entberen, so muß man ir allen Nuzen widergeben, den das Gut golten hat. Und ist ir Wirt tod, die Erben sollent es thun von dem Gut, das sie geerbet hand, und nit von der Frauen Gut, ob Gut da ist, es sy eigen oder varend Gut, oder ander Gut an Lehen. Posterioris commatis verba comprobant, nostram coniecturam in inanibus non esse ponendam, sed ipsi rei conuenire; cum reliquæ omnes videantur longius petitæ ac commentitiæ. Langobardi, vt hoc deuitarent sacramentum, præsentibus testibus promitti ac libello comprehendi morgengabam præcepere. Saltem hoc Luitprandus statuisse dicitur *lib. II. Tit. IV. l. i.* Ceterum apud Saxones quoque obtinuit, vt, si lis de morgengaba oriretur, nec aliunde donatum probari posset, secundum iusiurandum mulieris pronuntiaretur. An hoc vsu seruetur, disquiremus postea.

§. XXVIII.

Neque vero hac prætermittendum est occasione, vt indicemus, *MORGENGABAE* fructus a momento initi consortii consensique thalami ad vxorem pertinuisse: quod iterum confirmat, *DOTEM*, seu *DOTALITIVM* toto cælo a *MORGENGABA* differre, quod post mortem mariti demum incipit, nec, nisi singulari pacto, ad patrimonium mulieris viduæ demum transfertur. *MORGENGABA* vero sine vlla pactione singulari penes feminam illico manet, quod omnes fere tabulæ probant, etiam recentiores: vtut, viuo marito, sine huius consilio nulla eiusdem alienatio valet; quandoquidem hic vxoris suæ tutor, seu *MVNDIVS* est, cuius deficiente arbitrio & consensu nihil fit, nec cum firmitudine vel tantillum ad extraneos transit. Neque ab hoc

hoc more abit Saxonum ius, quod refert Repkoui^{us} lib. I. art. 20. & 21. Die Frau erbet die Morgengab auff ihre Erben, und mag darnach thun und lassen, was sie will: aber Leibgeding nicht.

§. XXIX.

Quocirca prorsus decipitur Iureconsultus Suecus Ioannes Otto Stiernhoeck *de Iure Sueonum & Gothorum vetusto*, quando libro II. cap. I. p. 164. agnoscit, Morgengabam pleno iure in vxoris solitarium dominium transiisse, atque interea tamen animum inducit, eam cum dotibus, seu dotalitiis hodiernis conuenire, in quibus eiusmodi translatio & liberrima dispositio neutiquam reperitur. Inde enim facillime suum intelligere errorem potuisset, si animum aduertisset. Aut enim in Suecia nulla obtinet morgengaba, aut obtinet etiam nunc. Si prius, congruere sane illi definitio debet, quam ipse de hac matutina donatione format. Sin minus, quare igitur morganaticam, aut morgengabam appellitant hodie? Sed fatetur, hodiernas dotationes omnino discrepare: *Quicquid autem sic datum, inquit, fuit, non tempore uitæ, aut ad vsumfructum tantum mansit, ut in Regum, Principum hodie, & nobilium MORGENNATICIS; sed absolute translato plene dominio, ut mulieri esset facultas de iis pro lubitu disponendi, eaque mortua intestata transfiret ad eius hæredes.* Ex quo elucet, illa recentioris æui Morgennatica aut mentiri nomen; aut, si sint, pactis sane aliter fuisse informata.

§. XXX.

Apud nos vero in aprico est a veteri more neutiquam abludere recentiores formulas, quas plena manu suppeditat Ludolphus augustissimi Tribunalis, quod Camera appellatur, Adfessor longe grauiissimus in tractatu *de Iuribus feminarum illustrium.* Non solum enim Leibgeding,

geding, hoc est dos, & dotalitium a morgengaba diserte
semper separantur; verum etiam ita describuntur, ut fructus,
ac vsuræ statim post consummatum Teutonico more ma-
trimonium currere incipiant. Nolo hic copiosus esse:
alioquin etiam e *Sagittarii historia Gothana* ac *Tenzelii sup-
plementis*, *Höhnii historia Coburgensi*, ac *Lunigii publici iu-
ris tabulario* bene multæ suppeterent tum nouæ, tum anti-
quæ nuptiales tabulæ, vnde hæc maiori robore muniren-
tur. Sed tacere tamen nequeo singulare, quod in *Histo-
ria Gelriæ Ioannis Isaaci Pontani* adnotauimus, nempe Mor-
gengabam post mulieris viduæ obitum ad mariti hæredes
transferendam. Diserte enim Raynaldus Iuliaci ac Gel-
riæ Dux Mariæ Harcurtiæ, Ludouici Aurelianensis filiæ,
regia Gallorum stirpe ortæ **MORGANE GEBAM** in Satra-
pia atque arce Bornensi ea conditione adsignauit, *ut iis
earumque redditibus ad vitam SOLVM vtatur fruaturque*. Quod
fane peculiari pacto tribuendum; cum ex ordine donum
illud matutinum ad potestatem vxoris pertineat. Neque
est, quod quis præcipiti cursu effutiat, **MORGENGABAM**
illam dotem fuisse, quam coniugi Mariæ deputasset Dux
Raynaldus. Statim enim os obstruitur sic garrientibus,
quando ex dicto libello iis ostenditur, & **DOTEM** & **MOR-
GENGABAM** inueniri dictam, simulatque alias possessio-
nes & castra pro **DOTE**, alia pro **MORGENGABAE** com-
pendiis inueniri destinata. Ceterum merito in reprehen-
sionem incurrit Pontanus, quod, dum e veteri Saxonico
idiomate in latinum hæc tabulas transtulit, **MORGA-
NE GABAM** cum antipherna commutauit: quod hercle
illepidum est. Quare rectius agent, qui exemplo relicto
authenticum sunt consulturi, quod apud **SCHLICHTEN-
HORSTIVM** harum musarum amatores hac parte integri-
us inuenient ad **a. ci. idv. p. 176.** exactius simul animaduer-
suri,

furi, quodnam eius fuerit WEDVWDOM, deinde quæ MORGANEGBA. Sed uti monitum, prius hic ius occurrit pacto sic definitum; cum alioquin ad liquidum sit perductum, MORGENGABAM proprio iure penes uxorem eiusque hæredes mansisse. Quod ne vnquam excideret auditorum meorum animis, idcirco in Ioannis Austriaci, Rudolphi Habsburgici Nepotis, historia semper obseruandum inculcaui, ideo fere in furorem hunc Principem datum, ut in Albertum Imperatorem parricidale ferrum stringeret, quod ne Comitatum quidem Kyburgensem a Rudolpho Rege matri suæ in *morgengabam* donatum reddidisset. Digna lectu in hanc rem sunt Alberti Argentinensis verba: *Ioannes fratrueis Regis Alberti, quem Rex in sua curia cum filiis nutriuit, asserens dominium in Kyburg ad se spectare, tanquam Matri suæ per Rudolphum Regem olim MORGANATICO IVRE DONATVM, cum sua libenter habuisset, instabat feruenter, ut hoc sibi saltem (eum intuentibus aliquibus) assignaret, ad quod Rex minime induci potuit. Quæ denegatio Imperatori necem accelerauit.*

§. XXXI.

Quæ etsi ad thema probandum sufficerent; non possum tamen, quin ius Bauaricum excutiam, in quo Morgengabam confundi cum dote mariti monuit diligentissimus Schilterus. Ac fateor, in hodierno prouinciali Bauariæ iure *tit. l. Artic. l.* Morgengabam sic describi, ut quid sit, aut pro qua specie venditetur, difficulter comprehendatur. Sed certum est tamen, in vetustioribus statutis aliquid distinctius inueniri. Ipse Gaspar Schmidius, qui vastos ad ius prouinciale Bauaricum hodiernum commentarios scripsit, aliquid ex illis antiquioribus tabulis adducit, unde arguas, Morgengabam ita propriam mulieri fuisse, ut liberrime iis de rebus disponendi facultatem

tam inter viuos, quam mortuos habuerit, quam nec Parentes, nec liberi, nec consanguinei vlllo modo cohibere, aut impedire potuere, ratione adiecta: Weil diese Morgengab keine Belohnung ist, die der Wirth seiner Braut gibt, um die höchste Ehre, die ihr Gott je gab, das ist um die Jungfrau-Schaft. Ea de causa nouus commentator tam inuidendum Morgengabæ priuilegium ob amissum virginalem pudorem tributum opinatur. Verum tamen opinatur solum. Est enim hoc antiquum ius vndique Morgengabæ competens, vt, nisi aliud pactum speciale obstat, in liberrimo mulieris arbitrio sit; cum vicissim in dote mariti res aliter sese habeat, vt quæ tamdiu ex regula vxori relinquitur, quamdiu viuit, nec alterius nuptias noue appetit. Quod postremum ex veterrima Boioariorum lege, quam integram adduxi *cap. II. §. 8.* bene innotescit, quando *Tit. XIV. cap. VII. usufructuariæ portionis* mentio iniicitur, *quam mater de bonis mariti consecuta filiis, qui ex eo nati sunt coniugio, inter reliquas res paternas, relinquere cogitur, si ad secundas nuptias processerit.* MORGENGABA vero nullo verbo huic rei idoneo exprimitur: vtut de *dote ex lege* aliquid occurrit, quæ vero non est morgengaba, sed illa sponsalis arrha, quam Langobardi *metham* appellitant. Ceterum usufructuaria portio filiorum hæreditariam partem æquabat, vti est in *cap. VI.* præeunte; nisi aliud disposuisset Pater. Maior lux e Baioariorum statutis tam nouis, quam recentioribus vix adfulget. Vnde ad diplomata & tabulas iterum confugiendum, in quibus Ludouicus Bauarus, postmodum Imperator, Rudolphi fratris vxori Mechtildi, & hic vicissim Beatrici Ludouici coniugi sanete promisit, se 1) *donationem propter nuptias* 2) *dotalitium* 3) *Morgengabam* a maritis destinata nullo tempore impedituros. Vnde liquere existimo, ipsos etiam Bo-

ios

ios nobiles eo tempore morgengabam a dote separasse. Saltem morgengaba non est iis in tabulis donatio propter nuptias, neque hæc dotalitium, neque dotalitium morgengaba. Adscribam germanica verba: Es stet auch an uns Herzog Rudolfen, da wir unserer lieben Hufsfurwen, oder unsers liben Bruders Hufsfurwen geben ihr 1) Widerlegung, 2) Widem und 3) Morgen-Gaab, dieselben sollen wir auch unsers lieben Bruders Hufsfurwen geben ir 1) Widerlegung/2) Widem und 3) Morgengab. Eadem Mechtildis Dux Palatii Rhenensis & Bauariæ, Rudolphi vxor, cum consensu fratris Gerlaci Nassouii Ludouico affini peculiaribus litteris confirmat *Antithesi* Christophori Gewoldi ad Marquardum Freherum insertis, quas Historiæ Palatinæ conditor Carolus Ludouicus Tœlnerus in *Codice diplomatico* denuo publicauit. Quæ repetitio argumento est, non fortuito aut συνονύμως huiusmodi voculas esse cumulas, sed consulto seiunctas; cum sane indicent diuersum. Accedit, quod in ipsa lege Bauarica prouinciali veteri ac noua MORGENGABA pro virginitate dari dicatur: quod sane neque doti congruit, neque dotalitio; eoque concludendum, nec Bauarico iure *morgengabam* doti & hanc illi supparem extitisse.

§. XXXII.

Restat quodammodo Saxonicum ius. Et hoc vero indubitato DOTALITIVM & MORGENGABAM separat, feminisque magnopere obsecundat. Nemo quippe, qui paullo est humanior, vnquam inficiabitur, Saxones dotibus, seu dotalitiis prospexisse vxoribus suis, nemoque negabit, quin etiam nunc prospiciant; & ipsi tamen morgengabam, seu munus antelucanum vtpote distinctum iisdem tri-

buunt benigne. Existimat equidem inficetus Berlichius, inter Saxones olim, cum ius Saxonicum constitueretur, nullum adhuc dotalitii usum fuisse, sed demum Friderico Hohenstauffio regnante euenisse, ut hic elegantiori sexui haud parum tribuens etiam Saxones commoueret, quo minus uxores suas relinquerent indotatas. Quilibet palpat, turpiter sese hunc hominem cum glossa sua undique dare, & risum doctioribus mouere & populo tandem spectaculo esse. Non solum enim illi uxores suas care emerunt, verum etiam iisdem largiter consuluerunt, viduas feminas nouo remedio & alimentorum beneficio subleuantes. Quamobrem verisimile fit, miserum Berlichium neque Speculum Saxonicum prouinciale, neque antiquas Saxonum leges vnquam legisse, nec ius etiam feudale, seu beneficiarium euoluisse. Pertinet eo cum primis *Lib. I. articulus XXI.* in iure prouinciali: sed distinctius tamen de tota hac re ius feudale cupidos lectores instruit *Lib. III. art. LXXV.* Quæ loca si diligenter legissent Saxonicæ doctores nec verba tantum, sed ipsam rem expendissent, certe tot monstra errorum vix adoptassent. Sed sunt tamen in iis nonnulli, qui acutius cernunt; quos honoris causa non nomino: in transcurso interea monens, neminem fere eorum ad antiquas tabulas Principum virorum sese contulisse, vnde suis potuissent rebus maiorem lucem accendere. Ceterum ad huius monetæ studia fori Saxonicæ strepitus paucissimos admittit.

§. XXXIII.

Sed nos vero de morgengaba nunc solliciti hanc a dote illa maritali in ipsis legibus & usurum separari, palam esse credimus. Adduxi iam §. XXIV. s. nonnulla, quæ ad MORGENGABAM pertinent; sed consulto omisi, quæ sequuntur verba: Er mag ihr geben einen Knecht, oder eine Magd, die bey ihren Jahren seyn, gezeunet, Zimmer-

mer und Feld, Gång-Vieh. Quæ antequam rite exponam, utique monendi sunt, qui hæc suis exigere ponderibus conantur, interpretes recentiores morgengabam a conuentione viri pendentem & legalem hancce distinguere: in quo an bene subdlexerint rationes, videndum. Verum tamen præmittenda sunt multa, ut vetustorum verborum sensus detegatur primum. Quid enim est gezeunet, Zimmer und Feld, Gång-Vieh? Iurarem profecto, alia omnia hic prodi, quam vulgo putant. Ego enim existimo, nobiles in Saxonia viros dedisse lectigenialis asseclis mansum, agros, quæue superstructa sunt, ædificia, mancipia & animalia, quæ gregatim pascuntur. Quocirca ita distinguo, Knecht, Magd, die bey ihren Jahren seyn, gezeunet Zimmer und Feld, Gång-Vieh. Ut ita arguam, formula quædam Marculphi facit, quæ eadem ferre exprimit; neque admittendum, Saxones hac parte ab omnibus Germaniæ populis sese separasse. *Ideo, inquit, in ipsa amoris dulcedine dabo ergo tibi in die præsentem, quod in perpetuum volo esse mansurum, rem pro portione mea in loco nuncupato illo, qui est in pago illo, quæ de parte parentum meorum ad me legibus obuenit, hoc est, in ipsa portione MANSVM AD COMMANENDVM CVM CASTICIIS SVpra POSITIS TERRIS ARABILIBVS ET MANCIPIIIS, vel quidquid in ipsa portione est aspectum, tibi dico esse donatum & firmatum, ut quando die felicissimo nuptiarum insimul DEus nos coniunxerit, ista omnia superius conscripta in tua permaneant dominatione ad possidendum.* Mansus est villa (*) ein May-
erhoff

(*) Noli dubitare, mansum sonare villam. Sunt mihi ad manus varia diplomata, quibus id probatur. Produxit vnum e chartulario Abbatiae Cluniacensis Ste-

erhoff. Ad *commanendum* sonat, vt ibi habitare possit. *Casticia*, superposita, latinius superfacta, sunt casæ, ædificia superstructa, *Röthen*, *mancipia*, serui & ancillæ, *Röthers*, *Rothsassen*, *arabilia*, agri *Felder*. Sola animalia sunt omissa, id est, das gängige Vieh, quæ tamen ad vil-
lam pertinere vtique videntur. Priusquam commenta Doëtorum Saxoniorum recenseam, in transcurso obser-
uo, ad vnum cæcutiuisse omnes, qui de CASTICIIS suas in
medium coniecturas tulere. *Casticium* quippe aliud nihil
est, quam *Casaticium*. Casa domum Latinis ac Lango-
bardis significat, & Francis quoque. Iacobus Sirmondus
casticia e periphrasi quarundam chartarum ædificia repræ-
sentare primum suspicatus est, sicuti *Cangius* obseruat; sed
neuter deprehendit, a *casatis*, quæ sunt vilissimæ rustico-
rum domunculæ, *casticia* demum orta.

§. XXXIV.

Nunc videamus, quid interpretibus legis prouincia-
lis Saxonice in mentem venerit, eiusque glossarum archi-
tectis, quos turba doctorum est secuta, atque ex errore
immani ius denique certum ac nouum condidit. Et a-
iunt illi, a versione latina & glossa haud dubie decepti,
morgengabam mulieris ex lege consistere in seruo impu-
bere, & famula iuvene, & lignis, & ædificiis non penitus
perfectis, sed affectis, omnique materia lignea prædiis ex-
struendis apta, eumque in finem comparata, atque pecu-
dibus demum femellis cuiuscunque generis. Ita fere o-
mnes, quos consului Saxonici iuris Mystæ, inque primis Ma-
Ma-

phanus Baluzius in Codice diplomatico *historiæ Al-*
vernæ p. 3. nec impransum te dimittet doctissimus
Fontanini in libello singulari: *Delle Masnade ed' al-*
tri serui secondo l' uso de Longobardi.

Matthias Colerus, Carpzouius, Rothschrüzius, Barthius. Sed quis credat antiquos Saxones tam fuisse illepidos, ut lignorum strues & sepimenta, & pecudes femellas in signum flagrantissimi amoris, & arctæ societatis novis nuptis aliquando post obitum suum destinarent, ac nihil amplius? Sed ita est, non intellexere Misnenses, hoc est, Thuringi inferioris Saxonæ idioma, quo *Repkouius* scripsit, quoue omne Saxonum ius vetus observatur expressum. Igitur dum viri boni iuris iam Romani naniis imbuti legerent *gezäuntes*, illico cogitarunt de sepibus ac hortorum & pratorum munimentis, palis, ac vallis: ignari penitus, *zana* significare Germanis antiquis adunationem, ac villam totam, mansum. (*Wayerhoff*). Saltem in Langobardica lege eo sensu *zana* inuenitur. In seinen Zeunen tantundem valet ac in seinem Hoff. Zaun = Gerichte iurisdictionem in seruos & ancillas, qui intra prædii circuitum deprehenduntur, exprimunt, non autem sepimentorum & corbium, quæ ex eadem sæpe materia conficiuntur, & virgultorum notionem imprimunt. Quin Pomerani adhuc cognoscunt, Zaun und Gebäude merito coniungi; estque in conuentione Ducis Arnheimii cum Wallensteinio Imperatore, qui Pomeraniæ infidebat, cautum, daß er keine Zaun, oder Gebäu abbrechen soll. Quis igitur nisi insulsissimus persuadeat sibi, sepes deberi lectissimis feminis; id vero, quod conclusum ac munitum, aut circumseptum, non deberi? a villa illam excludi, ab hortis remoueri, atque ad sepes tantum, vel præsepe relegari, cum tamen in forma passiva dicatur *gezäuntes*, vel *gezäunt*, *gethönt*, *thynt*? In patria mea homines *ἀπραιτοί* & ad peregrinas oras nunquam excurrentes, domisedi ita describuntur, daß sie über ihren Zaun oder Hoff nicht gekommen wären. Igitur *gezäunt* totam

tam villæ coagmentationem, eaque, quæ continentur; non autem solum continens sepemque exprimit. Quin, obstupescas licet, *Senechalculus* domus curatorem, seu prædii dominici ministrum, & famulum, villicum, *Hoffmeister*, *Berwalter* in lege Allemannica significat *Tit. LXXIX. §. 3. Thyn, tzen*, *Zaun* curia seu curtis est; unde apud *Fletam* Anglum distinctio tandem emerfit inter *Senechalcos communes*, & *magnos*. *SON, SENESTE* igitur domus rustica est, prætorium villæ, vti Scriptores rei rusticæ Romani loquuntur, quod *Cangius* demum agnouit in voce *Senechalculus*. Litteras *s. t. z.* autem inter se apud Germanos commutari in vulgus notum est.

§. XXXV.

Sicuti vero *das gezaunte*, aut *SENESTE*, *gethõnte*, *thõnte*, villam seu prædium ipsum; ita *Zimmern* ædificia & superficiem indicant ob der Erde, quemadmodum *Speculum Sueuicum* eadem in causa loquitur *part. I. tit. 296*. Nemo vero Allemannorum ius suum tam inepte exposuit vnquam, quam glossa Saxonica, & eiusdem basiatores illepidi, hoc est, interpretes iuris Saxonici mediæ ætatis. Ædificia illa *Marculpho* sunt *Casaticia*, seu *casticia*, de quibus paullo ante. Quis vero, nisi iterum bonam mentem eiuret, trabes inde ac tignum adsignet mulieri in manus & sub tectum mariti venienti? At *Thuringicus*, seu *Misnicus* Glossator iterum ligna & tigna somniat; deque illis late disputant confusi semel inueterata interpretatione doctores: quemadmodum certe seiungenda coniungunt, quando Germanicum *Feld*, quod *terram arabilem* exprimit, animalibus, quæ gregatim pascuntur, assuunt, *dem gângigen Vieh*, ac de hisce iterum absurda confingunt, pecudes femellas solum nuptæ tribuentes, nulla

nulla, quam stolidissimæ glossæ auctoritate, ad hoc inducti.

§. XXXVI.

Quare haud dubie factum, ut Magdeburgici Scabini legum Saxonicarum admodum periti, ipso *Mathia Colero* teste, de omni animalium genere, nempe femellis, & maribus explicauerint, parum curantes Lipsiensium Scabinorum confictas ratiunculas, quibus feminæ femellas conuenire statuunt, tum quia ipsa sit femella, tum quia id sibi negotii datum, ut scrofas, vaccas, capras, equas, oues respiciens armenta, & greges, nouis semper capitibus compleat, & fœcunditati pecorum promouendæ dies noctesque inuigilet. Quibus sane nihil videtur inficetius, cum non solum sine lege loquantur, sed phantasmata sua veluti ius Saxonum singulare imperitis obtrudere omni molimine satagant: quali in hoc singularitas & raritas Saxonicae legis foret quærenda, ut sit difficile, quod iubet præstitum, & incomprehensibile, quod decernit, intellectu.

§. XXXVII.

Nolim dicatis, praxin optimam semper legis stabilitæ videri interpretem: Professores autem Hallenses hoc semper agere, ut non tam de iure constituto, quam constituendo sint solliciti: clarissimos certe Iureconsultos huic rei, hoc est, singularibus feminarum Saxonicarum iuribus exponendis operam impendisse; neque tamen de nobilissima hac interpretatione dubitasse vnquam: & mihi igitur & respondenti omnem fidem merito abrogari, atque ideo vtrumque a limine iudicii litterarii iustissima ratione repelli. Ego vero stante pede ab hac præcipiti sententia appellandum censeo; appelloque reapse, & apostolos reuerentia plenas ad serenissimæ rationis angustum

tribunal instantissime peto. Quis enim est, ô mei, qui vobis interpretando præiuit, nisi fabulosissimus Mangenfeldius, aut qui eum fabulando antecesserunt? Huius hominis inanissimas explicationes calculis vestris approbastis, securi interea, unde is sua hauserit commenta, aut ex quo fundo tam illepida petierit interpretamenta. Perperam enim ad Repkouium speculi Saxonici confectorem prouocatur: vtpote qui tam insulsa in vulgus nunquam diffeminauit, nec ius adeo ignotum, nec huiusmodi fumos ciuibus suis vendidit. Et fuisse totum Mangenfeldii synciput canonici & Romani iuris furfure repletum, ingenium nulla humanitate, nulla doctrina, nulla patriarum rerum cognitione politum ad vnum sane omnes fatentur. Quid igitur homo inscius ignarusque rerum omnium proferat, aut domestico in iure præstet, qui summa imis, Romana & barbara, ac glossarum Italicarum inficeta carmina nouis stolidissimi iecinoris inuentis miscet, illepida fingens, illiberalia iactans ac nil nisi pus, atque fordes demum in medium eructans? De facto hic sermo est, & quid veteres statuerint Saxones de Morgengaba, quæ sententia antiquæ legis? Qui vir est, ostendat, quæso, in sæculis prioribus vsum, tamque inepti interpretamenti veram pragmaticam; aut extra Thuringiæ saltum, & Misniæ pagos ambitumque & proximas eis terras, vbi ius electorale non est, viuudas eius generis decisiones: nisi quidem Misnenses doctores existiment, se solos cum ciuibus suis esse Saxones, ceteros non esse, qui in inferiori Saxonia degunt, aut in Westfalia viuunt, unde forte omnia, quæ Repkouius excerpsit, profluxere. Est enim certum, aut saltem neutiquam improbabile, e Sufatensi Westfaliæ ciuitate veras Saxonie leges cum ceteris fuisse communicatas, si Chronico Hol-

lati-

fatico, quod celeberrimus Leibnitius dedit, ac satis vetustum & sæculo XIV. perscriptum, fides habenda: *Post cuius, inquit, obitum dictus Henricus Leo Dux Saxonie & Brunsvicensis cathedralem Ecclesiam de Oldenborch transtulit in Lubecensem civitatem ab Adolpho Comite Holsatie, qui eam primo construxerat, & castrum, quod nunc Borch Monasterium fratrum prædicatorum dicitur, pro munitione civitatis erexerat, prece & vi retinuerat dictæ civitatis incolis IVS MVNICIPALE A SPECVLO SAXONVM EXTRACTVM, (*) quod etiam adhuc habent, & libertatem nauigantibus dedit copiose. At vereor certe, vt habeant, quod ad probandum adducere in confessa virorum sapientissimorum dissentientes queant. Ipsæ consultationes Saxonice ostendunt n. l. minus, quam Saxonum mores doctoribus Academicis & Scabinis cognitos fuisse. Tædet me aliosque, cum ineptissima plerorumque ratiocinia, cum decisiones confusas, cum iuris Romani febriculosos assultus, cum commiseratione dignissima argumenta paullo penitus circumspicio, quibus interdum meliores opiniones sunt suppressæ, & auctoritate iuris vtriusque professorum & doctorum eiectæ. Itaque igno-*

N 2

sca-

(*) Constat aliunde, Lubecenses habuisse iura *Susatie* ab Henrico Leone. *SVSATVM* vero primaria Westfalie civitas fuit, teste *auctore vite S. Meinwer- ci*, & opibus iam Ottonum & Henrici II. abundans. Qua de re cum dubitandum non sit, cum de Lubecensibus hæc prædat Arnoldus Lubecensis L. I. cap. XXXV. ac Fridericus quoque Barbarossa civibus Susatensia iura confirmauerit; hinc haud temere concluditur, talem librum, quem *Chronici Holsatici* auctor *SPECVLVM SAXONVM* vocat, extitisse, antequam Repkouiis vitalem auram coepit haurire.

scatis scribenti, si etiam interpretes, quos pro antiquioribus habetis, Saxoniae mores ac leges ignorasse fidentissime pronuntiem. Potius pro certo habendum, Magdeburgicos Scabinos olim Misnensibus atque Lipsiensibus cautiores ac solidiores prorsus fuisse. Illi etenim de morgengaba legali nihil habent; sed magis cordate profitentur, de tali dispositione legis nihil sibi liquere, sed tum demum morgengabam pertinere ad feminas nobiles, si quam destinavit maritus. In quo igitur? In sepibus, virgultis, spinis, vallis ac palis? in maceriis? in parietibus sine calce? in lignis, aut ligneis septis, asseribus, trabibus? in pecudibus femellis? O ligneam & agrestem iurisprudentiam! Non id iura Saxonica volunt, non Magdeburgenses, non Repkouius. Villas & praedia dedere viri primarii & nobiles, aedificia, habitationem, mancipia, pecora ad villam pertinentia, agros, pecunias interdum, aurum, argentum; sicuti dedere Allemannni *gezunte und Zimmere ob der Erde*, & similia. Quare iterum in memoriam contra euntibus reuoco, Sueuos inter nihil hac parte controuersiae ortum. Isti quippe sciunt, praedia intelligi & villas, atque aedificia, tuguria, & casas illo antiquo dicta sermone, *gezunte und Zimmere ob der Erde*. Quo solo exemplo in pudorem dari Mangenfeldianarum glossarum cultores possunt, si veteres tueri fabulas contendant.

§. XXXVIII.

Nec iuuat, statim sequi in prouinciali iure eodem articulo XX. *Wo der Frauen der Grund und Boden, oder das Gut nicht beliebe mit dem Gebäu zu ihren Leib, wann ihr Mann stirbt, so soll sie binnen 6. Wochen, nach dem dreyßigsten, mit dem Gebäu, das ihr zur Morgengab gehöret, reumen, also, daß sie die Erde*

Erde nicht umwende. Erbeut sie sich aber das zu lassen, nach der Bauren Kor, jenen das die Stadt ist, so mag sie es wol ausgraben, also, daß sie die Erde wieder zueben. Hic sine dubio clamabunt dissidentes *εὐ-
ενημερον*: vtut nihil inueniunt, inuenientque. Potius hinc illi inferre potuissent certo, de prædio sermonem esse Repkouio vetera iura tradenti, ac villa, quam tamen vxori suæ non destinavit defunctus maritus, sed domus tantum ad habitandum, vt & reliquas casas, in quibus agunt rustici & mancipia census pro suis tuguriis soluentia. Fac igitur, mulierem nobilem nolle in villa vitæ suæ tempus transigere, sed aliò velle abire, quid tum iuris? Offerat ista, inquit, lex hæredi, aut prædii domino, aut illis ipsis, qui ædificia & casas inhabitant, vt pretium abiturienti persoluant, secundum æstimationem eorum, qui intelligunt, quid sit impensæ factum in eius generis fabricas. Sin minus, hoc est, si nec æstimari cupiant, nec soluere impendium; tum suo remigio tollat mulier *morgengabam* suam, in ædificiis & casis pro parte constitutam, ac sine dispendio possessorum auferat tignum, neue ruinis deformetur villa, caua iterum & per effossionem aperta foramina & vacua grumis terrosi, vt cum Vitruuio loquar, compleat. Hæc vera est sententia iuris vetusti. Glossa vero inepta iterum & stulta affert, & tigna intelligit ædificiis parandis destinata, aut ad summum iam in altum erecta, sed calce, vel argilla nondum firmata, nec oblita. Quid? quod etiam rusticis, seu paganis arbitrium æstimandi tribuit, prorsus ac interpretes Latini, qui Repkouius (*) esse nequit: etsi forte in sermonem latinum

N 3

tinum

(*) Obseruauit hoc doctus Werlhofius in notitia iuris Germanici seu de iure Germanis patrio p. 172.

tinum speculum is transtulit. Saltem latina, quæ vulgo circumfertur, versio & nouissime typis excusa in omnium manibus versatur, ad Repkouium pertinere nequit: quia infinitis non solum erroribus scatet; sed & a Germanico textu dissidet, & alia sæpissime loquitur, atque etiam hoc loco cum Mangensfeldianis naniis illepide conspirat. *Bauren Kôr*, aut *Bure Kôr*, *Bure Kôre*, vt veteri lingua Saxonica exprimitur, nequicquam significat rusticorum æstimationem, seu arbitrium, sed eorum, qui ædificarunt. Hi sunt *die Bauere*, *Bure*, *die es gebauet haben*, vel *Bauverständige*, sicuti hodiernus mos fert loquendi. In Gallia eius generis æstimatores *Casticheurs*, *Castitiatores* dixere, de quibus Cangius ex Vsfaticis seu consuetudinibus Ms. Ambian. sequentia profert: *S' il a debat de closture entre aucun voisin, eu d' aucun yretage, li Maires en voira les casticheurs qui sont sermentez à le vile, & verront les lieux dont est debat.* Saxones antiqui *Burw* dicebant pro nostro *Bau*: vnde vix mirum, pro *Bauer*, *Erbauere*, *Bure* legi.

§. XXXIX.

Quibus præmissis iam rogo iterum atque iterum, vt, qui intelligunt, iudicent, an Hallenses Iure-consulti de iure tantum constituendo solliciti sint, nec potius de iure constituto, ac veteri Saxonum consuetudine, quam mirifice deformant Mangensfeldianæ iuris lucernæ, & legum commentitiarum sacci, non autem pristini iuris promicondi? Desinant illi, desinant nostros sollicitare Hallenses, qui coruos sequi detrectant, neque ex tempore assentiunt dictatis hominum veteris iuris insciorum, multo minus glossarum confectoribus, atque inde depromptis conclusionibus & inficetis expositionibus; quorum fere peritiores cœpit fastidire, qui propterea eurenaticum excogitan-

do

do nuptias inituris in Saxonia haud temere consulunt, vt certam summam pro illa ficta *morgengaba*, quam legalem, seu legitimam dicunt, vxoribus futuris promittant, ne de sepimentis ac tigno, & ligno, & variis rebus sub isto verbo latitantibus disceptandi hæredibus necessitas imponatur, & de septem capellis, equabusque gracilentis, aut burdonibus, aut agasonibus equina lis surgat, neue bubsequæ tandem & rustici tanquam arbitri interueniant, deque vaccis vitulisque ac lana caprina ingens denique controuersia sit componenda.

§. XL.

Ceterum intercedo, ac sapientiores Saxonix doctores commonefacio omnes, ne me publica eorum iura reprehendere, inter varias suspiciones, opinentur. Intellego, immo scio, errorem ius facere, qui more ac lege demum stabilatur: sed vix etiam illi dabunt vitio, si, quod res postulat, pro academica libertate indicemus, & Mangensfeldianas, aliorumque glossas medios ac novos sectari interpretes pronuntiemus; quod in pluribus aliis capitibus suo tempore faciam, documentum eo pacto daturus, quanto desiderio teneam euoluendi vetustos & patrios mores; sed quam enixe etiam cupiam, vt separentur Romana a Germanicis, vera & certa a commentis, vetusta a nouis. Addo quoque, me hodiernis Saxonix Iureconsultis neque dicam scribere, neque eorum decisiones acerbè traducere. Inuenerunt illi viam iam tritam, inueniuntque nouis constitutionibus firmatas opinionationes veterum iuris arbitrorum: quemadmodum in Magdeburgicis nostris terris consimilia fere obseruamus: quin potius colo illos ex animo, atque æterna eorum in forum ac rempublicam merita religiose suspicio. At hoc ferre non possum, si quis interpretationes eorum, qui glossas adoptarunt, tanquam

vetusto Saxonum iuri congruentes obstinatius tueri gestiat. Sat enim scio, falsum hoc esse; erroremque & veritatem & antiquiorem consuetudinem vicisse, & Burchardum & Zobelium & Fachsium pluresque alios sua auctoritate tandem effecisse, ut ne quis auderet amplius de veterum interpretum male coctis adsertis dubitare; multo minus mustitare, aut tandem aliud, quam receptum, eloqui.

§. XLI.

Quod etiamsi incredibile videri multis possit, cum nobiles iura sua haud facile dimittant, sed maiorum institutis tenaciter inhæreant, faciam tamen, ut & hic scrupulus tollatur, atque in speciem validum argumentum in auras vanescat. Probe etenim est tenendum, nobiles viros tam e prima ac secunda, quam posteriori classe partim expeditionibus sacris interfuisse, partim sacris peregrinationibus locum dedisse; ac patres & avos sæpe occisos, peste & fame extinctos, antequam succrevere nepotes, quos interea in summa ignorantia educatos nullis litteris, multo minus iuris scientia imbutos scimus; adeo ut mirari vix subeat, hisce potissimum tam peregrinas interpretationes ab illis potuisse obtrudi, qui se veteres habere leges gloriabantur, inque fori tritura longo temporis usu se dicebant versatos. Quorum virorum iurisdictionem & decisiones cum nobiles inferiores tanquam oracula agnoscerent, & agnoscere quoque cogerentur, contigit tandem, ut sepes, fudes, tigna, aut potius ligna ad ædificandum destinata, & pecora nonnulla vxoribus post obitum relinquerent: contenti interea post inchoatum consortium, & perfectas nuptias dilectissimis maritibus donasse catenam, aut margaritas, aut gemmam; sicque existimantes, se veteri more vivere modoque: cum interea

terea in foris atque cathedris distinctio stabiliretur inter morgengabam legis & conuentionis: quam postremam antiquiorum Scabinorum Magdeburgensium chorus solam admittebat; *legalem* & Lipsiensibus Scabinis ac doctoribus denique approbatam plane respuens. Ceterum ne quis fabulas me loqui nouaque commenta de nobilium inferiorum ignorantia & obliuione in medium proiicere suspicetur, probabo hanc coniecturam, eoque pacto verisimiliorem reddam Monachi de Rastede, qui iussu Comitis Ioannis Oldenburgici, sæculo XIV. Speculum Saxonicum descripsit, testimonio, quod in Chronico Oldenburgensi Hermannus Hammelmannus excerpfit: *Anno Domini 1336. completus est hic liber, qui dicitur SPECVLVM SAXONVM, per manum Henrici Monachi de Rastede, dicti Gloyesteen, quem librum Ioannes Comes in Oldenborg scribi fecit, non quod vellet pro suis militaribus noua introducere iura multa vel statuta, sed pro eo tantummodo, quia suis temporibus fere omnes milites & militares sui domini seniores moriebantur, ita quod per absentiam illorum iura parentum suorum fuerunt viuentibus militaribus tunc existentibus multum incognita, & in ipsis iuribus sæpe claudicabant. Item pro eo, ut si aliqui militares super quacunque re fierent discordantes, ita quod sibi ius Saxonum eligerent, præsentiam istius libri huiusmodi rei & causæ, pro quibus fuerunt discordantes, parare possunt suis laboribus & expensis. Iste Ioannes erat filius Ioannis Comitis de Oldenborg, & Domine Elisabethæ, filiae illustris principis Ioannis Ducis de Luneburg, cuius Comitis honorem DEus in terris amplificet, eumque in cælis collocet post mortem inter agmina beatorum. Amen. Principes magni vero & illustres viri, qui in tabulariis suis veteres formulas custodiebant, & maiorum suorum libellos dotales inspicere poterant, nec tam frequenter, quam*

milites inferioris ordinis cadebant, & consiliarios habebant, neque etiam ad minorum iudicium, aut interpretum definitiones seruandas obligabantur; quin destinata vxoribus compendia litteris ipsimet sigillatim exprimi iubebant, a lignea inque sudibus & vallis consistente, eoque palari & femineis animalibus constante ac pecuaria morgengaba facilius sibi, quam ceteri, cauentes.

§. XLII.

Sed tempus est, vt nunc tandem indicemus, quare **MORGENGABA** tam varia nomina acceperit, ac plerique de illo munere confusas sibi notiones formauerint. Atque id inde puto accidisse, quod illa in donationum numero sit, quæ occasione nuptiarum, vel coniugii fiunt, paucissimique reperiantur, qui fines harum largitionum exacte comprehenderint, & plura hinc nomina enata curate distinxerint. Quotusquisque enim est, qui ex variis comparationibus, atque, vt in scholis loquimur, relationibus diuersa oriri nomina, & orta reapse cogitet? Qui fines alicuius negotii bene ponderat, is etiam sollicitum se gerit de nomine certo huic negotio imponendo. Sed non circumspexere inepti sacerdotes, ac veterum tabularum confectores & scriptores, a pristinis formulis recedentes. Hinc rarissime proprium vnicuique in caussa nuptiali negotio nomen tribuebant; sed generali modo loquendi vsu Romana Germanicis & hæc illis turpi mixtura confundebant; maxime cum Bononiæ ac Parisiis in iuris studium incumberent, & decreta Pontificum, iusque Romanum in foro receptum ac variis glossis iam deformatum vt plurimum sectantium, discerent. Inde factum, vt illa emtionis pretia ac dotes, & matutina munera promiscuis sæpe vocabulis extulerint, & sponsalicias largitates, sponsalitia, dotes, dotalitia, antipherna atque omnia iterum

λενικῶς, hoc est, generali ac communi donationum propter nuptias nomine signauerint, nemine fere doctorum, quos audiebant, quorumue sputa lambebant, ob fines diuersos actus illos dissonos & differentes secernente. Atque hæc causa est, quare e chartis ac diplomatibus ineptissimorum scribarum parum sæpe solatii anhelantibus impertiatur, si sola vocabula spectentur, nec, quibus modis circumscribantur ac definiantur, probe consideretur. Perinde enim hic sese res habet, ac si quis omnibus contractibus solum pactionis, aut consensionis in idem placitum nomen tribueret, nec contrahentium fines circumspiciens semper affirmaret, conuentionem inter Paulum & Meuium esse initam: cum e contrario homines curati probe intelligant, aliud me animo intendere, si mutuum, aliud, si commodatum, aliud, si emptionem atque aliud denique, si conductionem inire cupiam. Ita aliud est acquirere sibi *sponsam* certo munere, aliud firmare *societatem matrimonialem iam perfectam* nouo dono, & aliud denique *prospicere in futurum mulieri viduæ*.

§. XLIII.

Sed illi vero vniuersos actus nuptiales iisdem sæpe vocabulis notant. Saltem certissimum est, eos quandoque MORGENGABAM appellasse donationem propter nuptias, sponsalitium, sponsalitiæ largitatem, dotem, augmentum dotis: ita vt nunc Oedipo sæpissime opus sit, quid in tali charta, aut diplomate indicetur. Occurrunt apud Petrum de Marca in *Marca Hispanica* & codice huic egregio volumini adiecto varia instrumenta, in quibus VOX SPONSALITIVM inuenitur. Si ex contextu iudicandum, negotia illis litteris expressa MORGENGABAE sane similia videntur; quia bona nominata in proprietatem futuræ vxoris transcribuntur: vtut semper du-

bium relinquitur, an forte Catalani & Nauarræi, veterum Gothorum portio, in vnam summam, aut præstationem largitiones nuptiales omnes compingere fategerint? Vnum, quod apud *CATELLVM in historia Occitanie* inueni, satis clarum reddit, sponsalitium a dote maritali conlueuisse distingui; nec in iocalibus, aut minuto emptionis, aut donationis pretio, sed in immobilibus rebus & terris constitisse; quas *SPONSALITII* nomine Rex *PETRVS* Aragonius Mariæ hæredi & Dominae Montis Pessulani solenni diplomate addixit *lib. IV. de l'histoire de Languedoc p. 669.* *EGO PETRVS Rex Aragonis, Comes Barcinonæ in DEI nomine recipiens te MARIAM in legitimam coniugem cum prædicta DOTE, & me tibi tradens in virum legitimum dono, & concedo tibi in DONATIONEM PROPTER NUPTIAS & in SPONSALITIVM tuum totum Comitatum de Rossilhon, cum omnibus villis & castris, dominationibus, hominibus & suis pertinentiis, & generaliter totum hoc, quod habeo & habere debes a fonte de Salsas vsque ad Clusam: tali pacto scilicet & tenore, quod si mihi supervixeris habeas hæc omnia, & teneas in omni vita tua, & post mortem tuam eisdem pactis AD LIBEROS COMMUNES superstitēs, vel ipsis deficientibus ad propinquos meos reuertatur.*

§. XLIV.

Et fatentur Iureconfulti Hispani sponsalitium hoc *morgengabæ* nostræ simile esse: quod prouinciali lingua *SCREIX* vocetur. Nescio, vnde nominis huius ratio. Si certum foret, Græcorum colonias in Iberiam venisse, dicendum fortassis, esse id corruptum Græcorum *πρόιξ, dos.* Sed vereor, vt id affirmandum sit absolute. Potius Arabes, qui in has oras, vti notum, ex Africa transfretarunt, multasque voces e suo idiomate Hispanis reliquerunt, *RICK* diuitem, item *primum*, primitiuum dicunt.

Vnde dubium, an forte Catalani & Hispani primum illud donum perfectis nuptiis coniugi proprium hac voce expresserint, verba saepe dentibus deformantes, ac sine anhelitu frangentes. Obseruauit hunc sibilum in suis Iosephus de Moret Iesuita Pompeiopolitanus in libro, quem praescripsit: *investigaciones historicas de las antiguedades del Reyno de Nauarra* lib. I. cap. V. p. 108. *TODAS las gentes Orientales quiebran en la garganta la lengua, y las palabras, como los Hebreos, y los Syros. Las gentes Mediterraneas hieren en el paladar las palabras, como los Griegos, y Asiaticos. Todas las gentes Occidentales quiebran en los dientes las dicciones, como los Italianos, y Espanoles.* Respondent haec Isidori Hispalensis verbis, quæ libro IX. *Ety-molog. cap. I.* leguntur. *OMNES autem Orientis gentes in gutture linguam & verba collidunt, sicut Hebraei & Syri. Omnes Mediterraneæ gentes in palato sermones feriunt, sicut Graeci & Asiani. Omnes Occidentis gentes verba in dentibus frangunt, sicut Itali & HISPANI.* Eadem fere Iosephus Scaliger in libello de linguis Europæorum habet, nempe Vascones atque Hispanos sine gutturali anhelitu verba sua pronunciare aliisque litteris adscitis mitigare, ut lenior & suauior efficiatur sonus; eoque e Reicks illud peregrinum & Hispanicum *Screix* facile potuit prouenire. *Εν παρόδῳ* moneo, nec Sardis incognitum esse Vasconum *Screix*.

§. XLV.

Ceterum ferendi adhuc sunt, qui MORGENGABAM dotem quidem, sed MATVTINAM vocitant. Ex adiectione enim intelligitur; quid indicetur, quodue ius tali donationi sit accommodandum. Neque vero, quod iterato moneo, semper ex argumento huiusmodi tabularum patescit, qualis species insit. Sic in *historia Aluerniæ*, magnifico

fico STEPHANI BALVZII opere, inter varias chartas, plures reperiuntur, in quibus dicitur, feminam illustrem habituram mortuo marito & *dotem*, & *sponsalitiā largitatem*. Quid est iam sponsalitia largitas? Nihil sequitur, quod antecedentia in clariori luce constituat, neque verbum apparet, quod dotis generale nomen exponat. Ac hariolator egregius sane is erit mihi, qui ex variis in eodem opere chartis, ubi *maritagii* vocula occurrit, sensum verum iuridicum eliciat. Etsi enim non sum nescius, *maritagiū* apud Anglos & Gallos sæpe significare dotem, quam femina adfert; nequaquam tamen incognita sunt in Galliis statuta, ubi *maritagiū* dotem & donationem propter nuptias promiscue exprimit, quod etiam Cangius animaduertit. Iam igitur sententiam feras, & certum exsculpas vndique, rogo. De cetero id in Anglia certum, ea quæ maritus adfert vxori, *DOTEM*, quæque marito coniux, *MARITAGIVM* nominari. Sed sub dote interea sæpissime iterum latitat *Morgengaba*; ita vt summo studio adnotanda sint documenta, ubi distinctiones hisce de rebus notiones, illisque respondentia nomina apparent. Sabaudi, teste Antonio Fabro *Cod. de don. a. n. de fin. 3.* nostram *morgengabam augmentum dotis* vocant: olim rectius *morganaticum*. Est enim & istud vocabulum ambigui vsus; recordorque, me in *Historia Bearnæ* laudatissimi Petri de Marca tabulas legisse p. 661. ubi augmentum dotis non illam *morgengabam* nostram, sed quod Patris liberalitas doti filiaæ addidit, certissime significat. Vnde concluditur, Germanos nostros diligentius aliquando in instrumentis suis *morgengabam* a donatione propter nuptias, *dotalitio* & dote secreuisse, atque secernere etiam nunc, quam gentes aliæ: quod formulæ probant & tabulæ quamplures recentiores. Sed multa tamen occurrunt documenta, ubi neutrum licet accurate discernere; hincque sine dubio con-

contigit, vt multi morgengabam pro mera & solitaria Germanorum dote habuerint : quia deprehenderunt quandoque, dotem in publicis instrumentis nominari. Enimvero sicuti non sola nomina, sed ipsa res est considerata, nec omnibus tabulis, quas idiotæ sæpius variorumque iurium confusione perturbata capita scripsere, fidendum est; ita a præcipiti iudicio & adsensu temperare sibi omnino debuissent, qui rectius agere haud dubie intelligunt vnamquamque rem a fine suo atque natura morali denominantes, & χαρὰν τηλοῦτας; inprimis cum neque nobis desint nomina, neque maioribus defuerint nostris. Vnde etiam haud parum mihi displicet, ipsum Petrum de Marca, qui dotem Francorum a *Morgengaba* optime separat, hanc tamen generaliter donationem propter nuptias aliquando insignire.

§. XLVI.

Restat, vt de OSCLEO adhuc simus solliciti, quod nominis in Gallia frequentatum legimus. Nemo ambigat, *oscleum* & osculum eodem recidere. Et supra vero cum de Friderico III. ageremus, non sine causa adnotauimus, Fridericum Eleonoræ sponsæ osculum fixisse in thalamo, quem dicis causa strui iussit; simulatque adfirmasse, ea ratione Teutonico more sponsam cum coniuge commutari, Principesque sic primum iungi, cum ceteri de plebe homines illico ad rem veniant nudi. Quod si est, non habet sane sat rationis Carolus Cangius, quando ad Romanos mores conuolat, & inde OSCLEI vocabulo, quæque sub illo latet, rei adfundere lumen molitur. Etsi enim neutiquam inficias eo, etiam in sponsalibus Romanorum aliquando oscula lata, & sponsæ pudicitiam pro dimidia fere parte sic visam multis imminui, aut etiam pro pignore τὴ κοινότητος τῆς συγγενείας habitum; non est

tamen meo iudicio necesse, vt vel ex Codice *Theodosiano*, vel *Iustiniano* id moris repetatur, aut ius sponsaliorum auctum fingatur. Constat quippe, osculo tandem Germanos ipsum matrimonium consignasse; vt esset quasi fœderis, & amicitiae interioris sacramentum, ac fidei intermeratae certissima tessera. Ita rectius multo intelliguntur chartae ac diplomata de OSCLEO apud Cangium aliosque occurrentia: vtpote in quibus *sponsalitia*, *dotalitia* ac *donationi* propter nuptias iungitur. Nescio, an huc referendum sit latum Theudelindae Langobardorum Reginae celeberrimum suauium, quo Agilolfum simul maritum ac Regem fecit? Etsi enim Paulus Diaconus cum aliis fide dignis scriptoribus diserte hoc tradit; eoque de veritate facti minime dubitandum est; tamen id potius *sponsale*, quam *matrimoniale* osculum videtur. Paulo enim post demum nuptiae solenni ratione leguntur celebratae, hoc est, post consensum thalamum, accensasque faces & iuncta per amplexus corpora: vt proinde non ausim, aliorum more, ad ea, quae recensuimus, *oscula*, & *osclea* id exempli aggregare.

§. XLVII.

Vnum, sed singulare de Visigothis adhuc adferendum est. Vtut enim tales donationes, OSCLEA, SPONSALITIA, MORGENGABAE VXORI nouae die nuptiarum ac votorum solenni repraesentari consueuere; huius tamen populi leges toto post nuptias anno similes fieri donationes permisere; quo finito omnes id genus donationes cessabant, atque si fierent, irritae erant. Reperiuntur hanc in rem integrae litterae in Petri de Marca *Marca Hispanica* p. 1105. quibus Raymundus Comes Paliarenfis Valentiae Coniugi a. c. 1016. quaedam intra illud annui temporis spatium donat, vnde sequentia cum Lectore communicabimus:

Ego Raimundus in nomine Domini Comes Piliarensis donator sum tibi uxori meæ Valentie Comitissæ. Quia legibus est decretum & in tertio libro LEGIS GOTHORVM videlicet in primo titulo est scriptum, ut vir iam habens uxorem, transacto scilicet anno, pro dilectione vel merito coniugalis obsequii, si ei aliquid donare voluerit, licentiam incunctanter habebit, & aliter infra anni circulum nihil ei dare poterit, quod ipsa habere possit, idcirco ego iam dictus Comes elapso & transacto anno postquam te accepi in coniugio, a nullo coactus neque suasus, per meam bonam voluntatem propter amorem & dilectionem, quam circa te habeo, legaliter de meis rebus hoc tibi dono atque concedo. Dono namque tibi per hanc meæ donationis scripturam castrum de Muro, cetera.

§. XLVIII.

Atque hæc sane illustrandæ huic materiæ sufficerent; nisi tollendum restaret dubium, quod totam subruere tractationem nostram posset. Forte enim arguet aliquis, me quidem accurate ostendisse, morgengabam fuisse discretam a dotalitia, non autem a dote: hæcque toto cœlo differre. Cui repono, perperam adseuerari, nondum esse ostensam differentiam morgengabæ a dote. Quorsum enim pertineret locus e Gregorio Turonensi? quorsum Marculphi formula? quorsum tot loca ex omnium fere Germanicarum gentium legibus? Deinde vero non nego, me dotalitium illustrium feminarum certo sensu pro vicaria virorum dote habuisse. Nam dotalitium hodieque omnes fere Leibgeding appellant, Leibzucht, Versorgung, quemadmodum dos antiqua, priusquam dotalitii vox audita, non solum idem nomen tulit; verum etiam simili fine a maritis uxori præstabatur. Itaque dotalitium in locum illius dotis conventionalis, ut cum emblemate, seu adiecto, utique successisse videtur. Iam sumo: morgengabam non esse dotalitium;

P

quia

quia disertim tum leges, tum chartæ (*) separant: quin amplius pono, dotalitium non esse donationem propter nuptias, quia Wittum, quod tantundem valet, ab hac specie distinguitur, & alterius plane naturæ est. Vbi, vbi enim in donatione propter nuptias observatur duplum, vel quadruplum? Ergo si dotalitium donatio propter nuptias non est, nec morgengaba proprio dissentientium iudicio; certe dos erit. Si dos, iterum discrepabit a morgengaba; imo dos atque dotalitium, quæ idem sonant, ad aliud omnino genus pertinebunt. Ex quo relinquitur, omnia hæc tum ratione finium distinguî, tum ratione præstationis, tum dominiî ac fruitionis. Donatione propter nuptias vxor nequaquam fruitur, sed eam tanquam pignus doti æquale habet. Dotem vero post mortem mariti accipit, sicut dotalitium, & fructuario iure utitur; cum vicissim Morgengabam viuo marito iam seruet, eaque fruatur, & iure proprio statim post concubitum teneat, æternumque retineat tanquam amoris coniugalis & communionis arctissimæ primariæ tesseram, ferme, vt est in formula Henrici Brulæi *ICTi de renunciatione filiarum caus. 3. cap. 2.* Nos Petrus damus quoque & numeramus post primum thalami ingressum Coniugi nostræ, amicabilis compensationis (**) & recreationis gratia, duo millia imperialium cum liberrima administrandi potestate, in tantum, vt de hisce nummis libere disponere, eamque, cuicumque velit, etiam extraneo, donare, legare, vel tradere possit. Plura non addimus, sed ad alia properantes conclusiones primarias de morgengaba tam veras quam falsas excutimus. CAP.

(*) Euolue, si lubet, Mulleri part. IV. *Secretarii Politici* (Staats Cabinet) cap. I. vbi Wilhelmus Friderici Placidi frater separatis libellis dotalitium & morgengabam Annæ Coniugi Alberti II. Imperatoris filiæ adsignat.

(**) De hac compensatione infra nonnulla adnotabo: putoque a recentioribus scholis etiam Brulæum esse deceptum.

CAP. IV.

CONCLVSIONES PRAGMA-
TICAE DE MORGENGABA PAR-
TIM VERAЕ PARTIM
FALSAE.

§. I.

Vera est illatio I. *Feudum ex regula in morgengabam non posse dari.* Etsi enim prohibitum non est, dari res mobiles & immobiles, corporales atque incorporeales; tamen cum certum sit plenum dominium transire in uxorem: & vasallus vero plenum dominium non habeat, neque etiam utile sine domini sufficienti consensu alienari possit; hinc per se patet, frustra res beneficiarias huic fini deputari. Nec muto decisionem, quamlibet feudum quodammodo hæreditarium vocetur. Constat quippe, hæreditarii feudi quamplurimas inueniri differentias. Sunt talia atque appellantur, quæ masculorum & feminarum promiscuam successionem admittunt, aliqua ad successores ab intestato transferuntur: de quibusdam licet inter mortuos disponere; inter viuos non item: de aliquibus in vtrumque casum. Ergo in reliquis omnibus frustra morgengaba constituitur: in sola extrema specie licet. Hoc namque donum eius naturæ est, vt liberrimum in eo alienando arbitrium habeat mulier. Ex quo fluit, vt non nisi in eius generis feudo, quod a patrimonio *parum* differt, & quod plenissime hæreditarium est, relinqui possit. Ac persisto in proposita sententia, etiamsi Dominus supremus, seu directus consentiat. Aut enim hic cupit, vt feudum, quod sic permittendum vxori, maneat feudum ex pacto & prouidentia maiorum, aut qualitatem feudalem exuat. Si prius, inhabilis est illa res, vt

fiat *morgengaba*: quam pleno iure sibi vindicat femina. Sin-
 posterius, tum certe non amplius erit feudum, eoque pa-
 cto feudum tradetur nequaquam, sed res ab omni nexu li-
 bera, sed allodium (*), sed fundus optimus maxumufque:
 nisi quidem eo aliquis iterum delabatur, amittere tale feu-
 dum Domini voluntate omnes qualitates beneficii, excepta
 sola fidelitate. Et tum vero recurret responsio, feu-
 dum plenissime hæreditarium futurum eo modo materiam
 doni antelucani tandem: de quo iam diximus. Ceterum
 per se intelligitur, Dominum quidem ita præiudicaturum
 sibi, non autem agnatis aliisque, quibus ius quæsitum est.
 Vnde noue cogitur, & horum consensum in feudo antiquo
 necessarium videri, si morgannaticum ius exercere plenissi-
 me vel viuo, vel mortuo marito cupiat in re, quæ vel feu-
 dum fuit, vel hæreditarii beneficii plenissimam naturam in-
 duit, eoque pacto ad agnatos non nisi fortuito redibit.
 Ceterum caue putes, Morgengabam non etiam ex feudo
 posse solui. Etsi enim raro id fieri solet; tamen eueni-
 re potest atque aliquando actu euenit. Habet exemplum
 Lynkerus in *Resolut. iurid.* Ref. DLXXXVI.

§. II.

Quod si quæras, quare igitur dotalitium in feudo con-
 stitui queat, tunc repono, quia mortua vidua ad dominum re-

(*) Hinc Tancredus Atestinus, qui se Marchionem Lan-
 gobardorum vocat, & Hugonis filius erat, apud Mura-
 torium in *antiquitatibus Estensibus* seu *Atestinis* p. 332. v-
 xori suæ Gotæ in testamento feuda quædam iure allodii
 hisce verbis relinquit: *Volo etiam, ut vxor mea Gota ha-*
beat in ALLODIUM feudum Hugonis Totamassi, & feudum
Grassi de Runcho NOMINE scilicet MORGINCAP. Legun-
 tur plura hoc in documento scopo nostro congruentia;
 sed breuitati studemus.

redit: vtut ad tempus domini vtilis vidua femina particeps redditur. Deinde lubens consentio, etiam ad tempus secundum ius strictum dominium feudi vtile in vxorem transferri non posse; sed quia Fridericus II. Neapolitanis & Siculis Francorum more viuentibus *Lib. III. Tit. XV.* id permittit, in mores tandem (*) iuit, vt sine domini permissione etiam in beneficiis ac feudis dotalitium constitueretur, inprimis cum dotalitii fruitio efficiat, vt dos remaneat in fundis

P 3

cli-

(*) Haud temere adieci *tandem*. Multum enim temporis effluxit, antequam in Germania sine consensu Domini vxoribus suis dotalitia constituerent. Refert Schilterus de Ruperto Rege, eum Dynastæ *de Hobeneck* peculiari indulgentia permisisse, vt *feudum* suum *burgense* in dotalitium daret (vid. *Commentar. ad Jus Feudale Allemannicum* p. 187.) Copiosius vero doctissimus Joannes Joachimus Mullerus part. IV. cap. I. *Secretarii Politici* demonstrat, in feudis regalibus non solum consensum Cæsaris, verum etiam inuestituram fuisse petitam, & obtentam: quid? quod illustribus feminis tutores refert datos, atque simili ratione inuestitos. Ac, ne cui in mentem venire commentitia ratio possit, inoleuisse huiusmodi inuestituras propter regalia iura simul concessa; subiicit ille quoque de feudis nobilibus, & non regalibus exempla. Quæ res facit, vt ferius consensum dominorum in defuetudinem abiisse suspicer; atque sæculo potissimum XV, cum iura ciuilia & feudalita plenius velis ex Italia in Germaniam irruerent, & Neapolitani Doctores inprimis suspici cœpissent. Deinde vero vix negabo, etiam opinionem, vtut falsam, huic mori *stabilendo* ansam dedisse, dum hodieque autumant permulti, in dotalitio merum vsumfructum mulieri permitti. In vsumfructu autem Domini consensum atque inuestituram pro superfluo merito haberi. Ex quo ortum, vt multis in terris ac regionibus Germaniæ dotalitia vxoribus sine speciali consensu Dominorum constituentur.

clientelaribus, sicque non imminuantur, sed potius augeantur. Quæ ratio pervicisse videtur, quare mulier dotem suam amittat, si eligat dotalitium. Neque enim fas est, ut sine ullo commodo solum oneretur feudum; quod propter servitia primario datur. Dotis autem amissionem facile concoquere potest, quia tum ob mariti dotem, quam donationem propter nuptias vocant, tum dotem propriam duplicatis usuris seu redditibus, atque ita quadruplicatis cumulatur. At in morgengaba res longe aliter est comparata. *Morgengaba* nunquam redit ex ordine ad dominum, multo minus ad vasallum. Quod si quis arguat, posse dominum consentire ad tempus; tum reueniet quæstio, utrum consentiat, ut plenum vxor dominium habeat, an ut minus plenum? Si prius, tunc dominus non erit tempore intermedio dominus, eiusque dominium extinguendum foret utique. Sin posterius, sane mulier non fruitur plenissimo eius rei dominio; adeoque non habebit morgengabam, quæ tali privilegio est munita. Nec erubesco adfirmare, etiam intermedio tempore non effecturam huiusmodi concessionem, ut sit morgengaba, quia alienare ac pro lubitu in quemque transferre nequit. Ergo morgengaba maxime impropria nascetur. Impropria morgengaba vero non est morgengaba recepti usus, sed pactis ita circumscripta, ut eius ordinariam naturam vix agnoscas.

§. III.

Quod utcumque sit, probo interea hanc II. consecutionem: *Matrem etiam, præteritis liberis, donum suum in alios pro arbitrio transfundere, nec marito ius esse alienationem impediendi.* Nam dum plenissimam proprietatem consecuta est Faustina in rebus *morganaticis*, maritus autem rem donatam & a se dimissam repetere iure nequeat: hinc iterum concludendum, & liberorum & patris ac comparate mariti actionem futuram inanem. Pacta in contrarium inita ad quæstionem non per-

tinent. Quin nec vetusti mores obfistunt, vtut in speculo
 Saxonico dicitur lib. I. art. XX. seq. Die Frau erbet die Mor-
 gengab auf ihre Erben, und mag darmit thun und lassen,
 was Sie will. Aber Leibgeding nicht. Vocabulum Erben
 adeo late patet, vt liberos quoscunque & consanguineos &
 amicos denotet, quibus vxor sua tam inter viuos, quam mor-
 tuos relinquere pro lubitu potis est. Vnde haud male ratio-
 nes Mylerus cum aliis init, quando morgengabam e priori
 matrimonio acquisitam ad liberos e secundis nuptiis susce-
 ptos transferri posse existimat. In Gelria fieri quidem hoc
 nequit, si ipsa liberos habeat, aut ante maritum decedat; ob-
 servante id Antonio Matthæi in *parœmiis* p. 68. Sed vix in-
 fringunt statuta specialia ius *morgengabæ* vniuersale. Nec in-
 certum habeo, Gelros hac parte ius patrium cum Romano
 permutasse, legem 18. *Cod. de donat. ante nupt.* pessime rebus do-
 mesticis applicantes. Quid? quod ausim dicere, etiam ad pro-
 ximam cognatam neutiquam iri delatum morgengabam, etsi
 in vtensilibus consistit, quia plena proprietate, ac singulari &
 priuilegiario iure vxoris est. Proxima cognata vero, quæ or-
 dinario iure Saxonum succedit, non ita augere ius suum ex le-
 ge poterit, vt accipiat, quæ sunt viduæ præter ordinem, inque
 quibus priua prorsus atque peculiari prædita est facultate.
 Nec ambigo, quin etiam nonnulli Saxonici doctores in hoc
 conspirent. Sal em Barthius in tractatu Germaniæ *de gerada*
aliisque feminarum iuribus eo inclinat, cumque eo plures.
 Quod si dixeris, futurum ita, vt nec legitimam inde liberis re-
 linquere cogatur mater, facile respondeo: iure Romano
 testamentariis in causis inualecente, ad quod respiciendum
 sine noua lege, priuum in morgengaba ius hac parte, quan-
 do testamentum condere vult mulier, videri suspensum.
 Quod secus est in vtensilibus, seu *gerada* proximæ cognatæ
 relinquendis: de quo nihil disponunt Romanæ leges, nec

morgengabico iuri contrarium sanciant domestica statuta: ut ut varie hic dissentiunt aliqui.

§. IV.

Infero porro & III. concludo: *Maritum nihil in morgengaba seu prædio hoc ex capite donato mutare posse, nec faciem fundi vertere, nec servitutem alii concedere.* Est enim huiusmodi fundus, respectu mariti, res plane aliena. In re aliena vero nemo servitutem constituit, nemo hypothecam, nemoque vel tantillum iuris in rem transferre in alterum potest. Ideo etiam usufructum, usum, habitationem in alium sine maritæ consensu transcribere nequit: idque prohibitum censi omnino debet. Dico sine consensu maritæ. Neque enim Sabaudicum ius uniuersale est, nec rationibus Germaniæ penitus congruit, ut nec pactis aliquid mutare ipsa femina queat. Vbi nulla legis prohibitio, ibi libertas: & ubi hæc, pactorum sane vincula non sunt nullius momenti efficientiæque. Sed licet tamen marito, constante iam matrimonio, morgengabam vxoris augere. Vnde vix hæsito, posse eum fundo muliebri morganatico servitutem acquirere; ut tamen fructus ad illam redeant: quemadmodum etiam minime dubitandum, quin, si Rex territorium coniugi hac ex causa donauerit, metallifodinæ omnes, & redditus inde vxoris sint: nec maiori disquisitione indiget, si Princeps imperii terram allodiam in morgengabam illustrissimæ lecti sociæ pleno iure daret: ut ut hodie haud facile fieri solet, cum plerumque certa pecuniæ summa muneri suo modum figant. Dico pleno iure. Alioquin enim per se constat, iura illa summa videri excepta.

§. V.

De cetero quæri dignum, an faciem fundi sic donati mutare nequeat maritus, si melior tali imutatione reddatur coniugis conditio, puta, si hortus in agrum vertatur, & fructuum inde portio reddituumque maior quantitas conficiatur?

Et

Et credam, non posse absolute adfirmari hoc ζήτημα. Neque enim satis est, redditus augeri; cum potius eo redeat quæstionis summa, an magis coniugi placeant horti aprici, violaria, rosaria, pomaria, floralia? Neque enim amplius utilitatis ad vxorem pertinentis arbiter est maritus, sed illa ipsa debet arbitrari, & suo iudicio frui. Certe illustres feminae sæpius aliquot florenorum centena vix æstimant tanti, quanti faciunt iucunditatem, commodaque ex horti amœnitate speranda & percipienda. Vnde vix dubitem, refundendum fore a marito id, quod interest, coniugi, aut ab eius hæredibus, si illa inuita aliquid mutationis euenerit. Quomodo vero æstimatio instituatur, aliunde e iuris principiis suggeritur: constatque certe, iuriiurando tandem in litem locum futurum, si tenaciter tueri iura sua cupiens nullum compositioni locum relinquat. Simili modo nec permutare morgengabam licebit: cum permutatio sit alienationis species.

§. VI.

Sed amplius dubitatur, num, si ipse egeat maritus, nec habeat, vnde alatur, laxanda sit facultas tum ratione fructuum, tum alienationis, hoc est, an maritus retinere fructus, aut, si maior necessitas vrgeat, & liberorum educatio nec rite obtineri, nec ipse cum familia digne viuere queat, in alium plane transcribere totam morgengabam possit? Et certum est, non adeo facilem solutu videri hunc iuris nodum. Colliduntur hoc loco bina iura; totaque eo recidet causa, an alere marita coniugem obstringatur ad incitas redactum? Nihil hic iuuant notissima iuris: maritum ad alendam vxorem liberosque obstringi; in vxorem vero hoc onus neutiquam recumbere. Ponimus enim necessitatem, ponimus nouercantis fortunæ insultus, ponimus liberorum necessariam educationem, impendia interea & sumtus requirentem,

tem, quos ad egestatem sine sua culpa redactus præstare nequit. Hisce vero ita constitutis neutiquam verecundamur adfirmare, etiam morgengabæ non esse adscribendum ius tam seuerum, vt maritus ex illis rebus non sit sustentandus. Sane necare videtur maritum, quæ eum ad egestatem extremam redactum non alit: inprimis cum nulla ei facultas sit acquirendi maiorem copiam. Deinde in vulgus innotescit, etiam matrem, si bona mariti non sufficiant, vel iuris sensu nulla amplius sint, nec auus, nec maiores habeant, quod erogent, educationis onera ferre debere. Accedit, quod, quemadmodum ipsa femina dotem illatam in domum mariti repetere potest, si parentibus sit consulendum, si liberi prioris matrimonii ab hostibus redimendi, si æs alienum persoluendum; ita certe iniquum foret, si per eunti marito de suis rebus nihil largiri, & vacua ab amore, vacua ab omni misericordia, liberorum ac fidei coniugalis oblita fortunæ iniuriis expositum relinquere sine ope contendat. Sed id vero per se capitur, facultatibus mariti luculenter postea auctis, restituenda omnia; cum tunc necessitas cesset, quæ nec legem, nec priuilegium contuetur, sed omnia fere iura extinguit, quamdiu durat.

§. VII.

■ At si sine causa maritus alienauerit, seu oppignoraue- rit ea fini donata, tum ex more admissaque hypothese constat, vel maritum, vel eius hæredes ad reparationem vtique obligari. Duntaxat quælitum memini, an si negent hæredes, vxori, quod petit, huius iuriiurando decisio sit committenda, sicut veteri Saxonum Allemannorumque iure decernitur. Mylerus ab Ehrenbach, cui parua iudicii libella est, tricas hic nescit, & ad sacramentum illico admittere coniugem detrectat, nisi aliæ coniecturæ suppetant, ei aliquid, hoc intuitu, a marito vel datum, vel promissum. Pro-
be

be enim pensitare debuisset Mylerus, homines primarios & nobiles ex ordine sueuissse vxoribus suis antelucana munera ferre. Ordinarium præsumitur, eoque aliis coniecturis nullis opus est. Sed is vero inepte argutatur, quando promissionem augmenti dotis facti; & facta autem probanda adstruit: alioquin non defuturum ius, sed probationem: idque legibus Romanis absone illustrat cum Antonio Fabro in *Gamologia cap. XVII. p. 439.* Neque enim dubitatur, promissionem ac præstationem morgengabæ esse facti, sed id potius in questione est, an sit facti ordinarii ac recepti? Quod si est, onus probandi sane euanesceat: immo potius facti est rari, maritum nihil promississe, nouæque nuptæ donum consuetum atque maritalis charitatis arrhabonem præter morem subtraxisse. Itaque ius Saxonicum antiquum & Allemannicum haud dubie vincent, iusiurandum mulieri, nisi quid noui, simpliciter imponentia: vtut Antonius Faber Ictus alioquin acutus & pragmaticus in contrarium multa mouet ex peregrino iure, quod hoc loco iusto contemptu exhibilamus.

§. VIII.

Quibus bene ponderatis nullo negotio demum intelligitur, quid respondendum sit, si in publicis illustrium personarum tabulis occurrant verba: *nach Morgengabs-Recht?* quemadmodum Lunigius, cuius merita & industria ad posteritatem satis commendari nequeunt, in *spicilegio seculari*, quod agit *de Comitibus imperii*, vnâ inter Comitum Erpaciensium tabulas exhibet, in qua iterato repetit Comes Georgius, se filii sui Coniugi Ioannæ Oettingensi Comiti destinasse mille florenos *nach Morgengabs-Recht*: quod sane aliud nihil est, quam proprio iure illam summam ad nuptum suam transiturem, ita vt interea fruatur redditibus, donec tota quantitas reapse exsoluta in manus eiusdem proprio iure consignetur. Simile exemplum, &, quod no-

stræ opinioni valide opitulatur, idem Lunigius inter tabulas Comitum Franconiae *de Castello* suppeditat, recentem imperii praxin illustrans. Comes etenim Fridericus Magnus Susannam Ioannam Principem Comitem Oettingensem sponsam non solum propter dotem promissam 1) donatione simili propter nuptias securam reddit, verum etiam 2) morgengabam, ac dein 3) dotalitium (*Wittum*) seorsum pactæ destinat. Verba Morgengabam exprimentia huius tenoris sunt: Hierauf sollen und wollen wir Graff Friedrich Magnus von Castell gleich andern Tages nach gehaltenen Beylager unsere zukünftige Gemahlin Fräulein Susanna Johanna mit ein tausend Gulden beimorgengaben, und also versichern, daß Ihre Liebden jährlich funffzig Gulden davon Nuzung haben, und des Haupt-Guts vergewissert seyn mögen, und haben dieselbe mit solcher Morgengabe als ihrem freyen Eigenthum nach ihrem Gefallen zu schalten und zu walten, wie Morgengabs-Recht und Gewohnheit ist; Es sollen aber ihrer Liebden so lang sie im Leben, und im unverrückten Wittib-Stand sind, solche Morgengabs-Gelder, wider ihren guten freyen Willen nicht abgelöset, sondern erst verstandener massen verzinset, nach ihrem Tod, oder anderweiter Verheurathung aber länger wil er unser Graff Friedrich Magni, oder unserer Erben willen, unabgelöset nicht behalten, sondern Ihrer Liebden ihren Erben ab intestato, oder denjenigen, denen Ihre Liebden solche Gelder durch einen lekten Willen, oder sonst vermachtet, abgestattet werden. Dotalitium vero peculiaribus litteris eodem anno CIO IO CLXXVIII. describitur, quemadmodum de dote & donatione propter nuptias sigillatim illustrissimæ sponsæ est prouisum: certumque habeo, morem hunc in e-

minenti illa Franconiæ familia semper obtinuisse. Vt ita rationes ineam, hodierni Comitis Wolffgangi Dieterici & Dorotheæ Renatæ Zinzendorfiæ tabulæ nuptiales efficiunt, in quibus 1) Heurath; 2) Wiederlags; 3) Morgengaabs Gelder; in gleichen 4) Wittums-Nutzungen, und Einkünften clarissime seiunguntur. Quod profecto luculentissime com probat, quam illi incedant discincti ac confusi, qui pleraque miscent; & praxin interea sine teste iactant.

§. IX.

Ceterum nec minus veritati consentaneum est IV. confectarium: *tum demum deberi morgengabam solenniter promissam, si ibi alamus consensus, non autem si in domum duntaxat est deducta sponsa; multo minus si maritus efflauit animam post consecrationem sacerdotalem, aut si nec istud euenerit quidem.* Et si enim multi existimant, facere deductionem in domum, ut diuini humanique iuris consors fiat Caia, atque vna domus sit, communia omnia, promiscuus usus; cingendamque pro cincta haberi debere, aut latinius, zonam soluendam pro soluta: in primis cum sponsæ nihil tribuendum, vel imputandum videatur, si in torum non veniat, nec a marito recipiatur; tamen hæc omnia e iure peregrino adducta ne hilum proficiunt. Quippe de Germanico instituto & more sermo est, quæ perperam e legibus Quiritium conuelluntur: nisi quidem imperite adfirmetur, ius Romanum hac parte esse ius necessarium & vniuersale, ac Teutonum consuetudinem rationi contrariam. Sat est, ita habere usum nostrum ac modum, ne prius focia sit in domum deducta, quam recubuit, aut saltem sedit in lecto. Quæ ratio ex antiqua maiorum consuetudine petita tantæ virtutis est, ut nec sacerdotum solennia & statuta verba diuersum efficiant. Quare falsum atque absolum prorsus est, quod Neostadius de pactis antenuptialibus decis. XV. affert, et-

si Senatus supremæ Batauorum curiæ hoc modo censuit:
*Cum, inquit, per coniunctionem illam conjugalem in facie Ecclesiæ
 rite peractam, indiuidua ac indissolubilis vitæ societas contracta, &
 non iam amplius sponsus ac sponsa, sed reuera maritus & uxor effecti
 sint: nec ad vinculum matrimonii stabiliendum quidquam per concu-
 bitum, seu copulam carnalem adiici possit, merito etiam societas bono-
 rum iam ab eo ipso tempore inchoata atque inducta censeri debuit.*
 Neque enim Teutones de vinculo matrimonii solliciti fuere,
 neque sunt in præsenti, sed de communionem ac societate & a-
 micitia coniugali, quæ vetusto more tum demum incipere
 creditur, cum *σωματικῶς* iunguntur. Hinc nullæ fere tabulæ
 occurrunt nuptiales cum sollicitudine scriptæ, ubi concubi-
 tus mentio omittatur. Produxit Tœlnerus in codice diplo-
 matico Ruperti II. Palatini auspiciis confecta instrumenta
 nuptialia, in quibus bis, vel ter ille repetit, tum demum se at-
 que generum Carolum Lotharingum ad lucra nuptialia præ-
 standam obstrictum iri, si *vna dormiuerit* cum filia. Quid autem
 sit dormire vna, quid thalamum conscendere, deinde explica-
 bitur. Iam satis est, maiores nostros, etiam cum consecra-
 tionem sacerdotalem recepere, & Iudaico ac Christiano modo
 copulantur, initium communionis & veri coniugii distulisse.
 Vbi vero nulla tori communio, ibi morgengaba nulla; quod
 consimiliter in dotalitio ac dote Germanorum obtinet; quan-
 doquidem hoc loco plane non quæritur, an in cælitum atque
 ipsius DEI conspectu sic copulatæ sint vxores, sed an usu no-
 stro pro talibus habeantur? Deinde ambigua admodum phra-
 seologia est, *in DEI conspectu videri uxorem*. Quamuis enim
 DEVS clarissime intelligat, Caiam & Caium amorem iuga-
 lem sibi inuicem destinasse, & promisisse; neutiquam tamen
 ille ordinem propterea humanum conturbat, aut leges, aut
 mores licitos tollit, aut sustulisse creditur; alioquin enim ante
 flaminum sacra peracta sponsus & sponsa speluncam illico, si-
 cuti

cuti Dido & Æneas, intrare eandem, datisque dextris ruere in
 amplexus & inter basia mille, accedere ad rem ac genituræ da-
 re operam possent. Quod quum sit barbarum quadantenus,
 & inciuile, imo mos morus, vt Plautina phrasi vtar; idcirco
 minime credibile fit, DEO displicere Teutonicum ordinem,
 quando præter sacra recepta aliquid illi amplius præcipiunt,
 vt societas matrimonialis pro perfecta & consummata, vnde
 compendia in vxorem redundant, tum demum haberi debe-
 at, si thalami consortium iniuerint. Quin fac, consecrationem
 illam diuini esse ac necessarii iuris, vtut est neutiquam; tamen
 nihil impedit, quo minus Germani coniunctionibus hisce
 legem ampliorem dicentes vetusto modo inhæreant, qui
 sane nihil a ratione alienum continet. Ac mirum est, non
 percepisse Doctores leguleios, ipsos Romanos, etsi farre
 acciperent aliquando vxores, & flaminum murmura inter-
 uenirent; non existimasse tamen, eo modo factas coniu-
 ges & iuris omnis consortes, antequam solenni ductu, in-
 ter tubarum ac tympanorum strepitus, ad hortos ac limen
 denique mariti eiusue cubiculum pèruenissent. Perperam
 vero hic loci de vinculo matrimonii indissolubili disseri-
 tur; vbi de consummatione & implemento negotii & com-
 munionem, & vero, non ficto vxoris nomine disceptatur.
 Vnde multo insulsiore sunt, qui sponsam de præsentì, nec
 copula sacerdotali sponso iunctam illepide vxorem dicunt;
 maxime cum de solenni vxore & legitima hic agatur, non
 autem de minus solenni, aut impropria stilo Germanorum.
 Immo caue garrias, nos canonum decreta recepisse, & mo-
 res antiquum olentes canonibus contrarios eliminasse. Vbi
 enim, quæso, hoc factum est, & quando? Potius egregie
 decipiuntur, qui hic generatim recepta iura canonica cla-
 mitant. Nam vtut nemo inficiatur canonici iuris recepti-
 onem; tamen non nisi imperitissimus harum rerum adfir-
 mabit,

mabit, in omnibus esse admissum. Receptio specialis est, singularis, nec per auersionem statuenda vnquam; inprimis cum e contrario liqueat, Principes viros, leges, ac mores fere omnium nationum Teutonicarum obloqui sic opinantibus, eosque in pudorem dare. Quod vero e peregrinis annalibus aut tribunalibus Hispanorum hodiernorum ac Lusitanorum adducitur, id solum indicat, hasce gentes ob superstitiosum canonum & legum ecclesiasticarum cultum a veteri more & vsu quadantenus recessisse.

§. X.

At magis controuersum videtur, an, si sponsa præbisset sponso corpus ante sacerdotalem copulam, & hic prius deponeret vitam, quam in cubiculum coniugale is per tulisset pactam, an, inquam, tum petere lucra matutina queat, cuius virginitas iam est profecto interfecta? Ac puto, non petituram iure. Qui enim quæue ita concumbunt & corpus miscent, & lectum intrant; illi quidem lectum ex libidine intrasse, ac conscendisse merito dicuntur; non autem lectum genialem, aut matrimonialem lege requisitum. Et hic vero tum demum stratus videtur paratusque, cum sacra Christiano more peracta, cum sacerdotalis intonuit vox, cum ordine omnia transacta & ad præscriptum. Cui non obest, vix tamen futurum, vt huiusmodi sponsa pro stuprata sit habenda & ab honesto vxoris titulo excludenda, & liberi in naturalium classe collocandi. Actutum enim regero, agi hic de nuptialibus lucris, non de precario vxoris titulo, nec de filiorum legitima natiuitate, agi de more ac lege Teutonica. Vnde si quis ex Italiae aut Etruriæ annalibus repetat, Clementem VII. Pontificem Romanum Medicæo de sanguine natum ab omnibus pro filio legitimo agnitum, quantumuis publice nondum & in conspectu ecclesiæ iuncta fuerit Parenti Iuliano Medicæo mater,

ter, is sane nihil efficiet vel intelligendo, vel agendo, quod sit titiullitio dignum. Neque enim in Italia viuimus, nec, quid ex fauore sit tributum Iuliani suboli eiusque matri, respicimus, sed quid ex iure cogente de nuptialibus compendiis videatur statuendum, statuantque nostrates. Quin curamus scilicet Aymonis Aluernensis Icti ratiunculam *favorabile, favorabile* hoc loco crepantis. Quod enim vni *favorabile*, alteri sane odiosum censeretur debet: nisi lex faueat tali personæ, eiusque causam, commoda & lucra iudicibus speciatim ac diserte commendet. Enim vero sat scimus, silere non solum legem; sed illam quoque clare præcipere, vt in thalamum sese matrimonialem conferant candidati tam arctæ societatis eamque actu perficiant.

§. XI.

Alia & longe diuerſa quæſtio eſt, an, ſi quis concubinam in matrimonium ducat, atque ex poſtfacto coniugem declaret, morgengabæ locus ſit? Rationes, quæ in contrarium ſunt, eo redeunt: eſſe iam virginittis florem decerptum; tempusque tranſuiſſe ſat longum, cum reſpondi debuiffet illa. Sed facilis quoque reſponſio ſuccurrit: non iam virginittis ac pudicitie præmiũ in diſſertationem venire; ſed id magis conſiderari, an communio ſit denique orta, an Marcia ſit vxor ex lege, ſit ſocia tori, ſit aſſecla menſæ? Sed nemo vero contra audebit ire, aut negare, concubinam vxorem fieri poſſe. Quod ſi eſt, recte etiam concluditur, eam adſumi in torum, ac fieri ſociam; ſed iam demum, vbi ad legem & inſtitutum denuo thalamum intrant, nec libidine perciti, ſed coniugali amore ſtimulati publice, non clanculum lecti genialis gaudiis fruuntur. Nec enim quiuis congreſſus, ſed legitimus communione & pignora communionis parit.

§. XII.

Sed age V. veritatem e penitiori consideratione morgengabæ eliciamus, *hancque donationem, quamvis summam quingentorum solidorum excedat, nulla insinuatione indigere statuamus.* Scio equidem, esse nonnullos ICtos, qui insinuationem vrgeant, cum morgengaba sit *donatio*: sed sunt tamen plures Viri graves, qui in alia omnia eunt, inque primis Simon Pistoris in Consilio Iuris XX. p. 1075. qui non solum Principes, verum etiam ceteros nobiles ab hoc onere absoluit. Sunt enim talia munera antelucana iam lege permessa, nec ad D. solidos vnquam restricta. Immo Langobardorum more quartam, vel tertiam licebat hoc titulo donare. Quem limitem ac modum, si quis transiliuisset, nihil sane insinuatio profecisset; nec hodie, credo, proficeret, si profusa nimis largitio foret. Ex quo iterum colligitur, quam titubent pragmatici theoriæ genuinæ expertes: mirumque est, eos ab ipso iure Romano nihil præsidii petiuisse ad contrariam opinionem firmandam: cum sane notum sit, donationes ante nuptias nullo insinuationis præsidio indiguisset. Istud vero penitus infirmum est, quando in immobilibus nullum, saltem in Saxonix regione, dominium transferri scribunt, nisi iudiciali auctoritate dimissio domini peragatur. Etsi namque postremum veritati consonat; vix tamen apte consequitur, vt, quod propter domini translationem iudiciali testimonio stabiliendum, pro insinuatione donationis D. solidorum summam excedentis sit venditandum, quam Iustinianus stabiliuit. Sat est, modum præscriptum non migrari: vtut plura millia Marcix coniugi deputantur. Nec opinor, aliquem tam inepte conicere ac præsumere posse, legem Iustiniani de insinuatione donationum, receptam licet, priuilegiarum donationum & ex vetustissimo patrio iure fluentium libertatem restringere: inprimis

cum

cum talis inclusio facti sit, clarissimeque exprimi debeat. Sed ubi vero tam evidens Legislatorum inuenitur voluntas, quæ domesticos mores inter nobiles viros extinxisset?

§. XIII.

Magis disceptatur de VI. veritate: *an vxor ratione Morgengabæ iure tacitæ hypothecæ in bonis mariti fruatur, nimirum, si largitio in quantitate consistat, nec in re certa disertim eidem assignata?* Plerique doctores hic titubant; dum tacitas hypothecas non tam ex æquitate sola, quam expressa legis declaratione oriri persuasum habent. Addunt opinioni suæ nonnihil coloris, quando auctoribus iuris id facultatis denegant, ut hypothecas eius generis proprio ausu stabiliant; utpote qui non sint legislatores ipsimet, sed ministri legum. Quod argumenti non nullius roboris esse videtur: etsi æquum fortassis foret, securitatem ob summam semel destinatam conciliare vxori. At ego vero extra dubium collocandum existimo, veteres Germanos non tam hypothecam, quam dominium non solum in re certa, sed & designato capite ac summa coniugibus tribuisse; ita ut post mortem mariti, vel cum is facultatibus laberetur, præsumere talem summam potuerint iure. Fauet huic opinioni ipsum ius Saxonicum, quando post res expeditorias mulieri facultatem tribuit exigendi ante omnes *Morgengabam*. Nec obest, absurdum apparere, dominium affectare in pecuniæ quantitate generatim promissa, quæ ne quidem tradi possit; idque euenturum inconcinni, ut mulier in summa vniuerse promissa sigillatim hac formula vtatur: *Ego hanc rem meam esse aio.* Quod quam foret absonum, liquere: esse enim incomprehensibile, ut hæc trecenta abscisse sint vxoris, non alia. Enimvero nihil loci inter Germanos huiusmodi cauillationibus est. Potius simplicitati eorum congruit, præcepturam feminam trecenta tanquam patrimonium suum: haud secus atque il-

la retinet dominium in fundo dotali ac re depositâ. Quod enim semel morgánico iure firmiter promissum, donatum est. Quod donatum proprium manet, neque quisquam erit tam fatuus, qui adfirmet, feminam marito mutuo dare iterum. Administrat is quandoque morgengabam redditusque, quos vel coniugi præstat, vel separatim colligit & seruat. Quare statuendum potius, ut pleno iure præcipiat vxor suam donationem in quantitate consistentem, siue adsit argentum signatum, siue ex rebus mobilibus immobilibus aliisque, quibus inesse videtur semel determinata quantitas, conficienda demum sit pecunia. Quod illi bene comprehendent, qui dominium rerum propter nuptias donatarum uxorem apud Romanos acquisivisse statuunt. De Germanorum more vetusto vix dubitabunt, qui quod ex Allemannico iure cap. III. adduximus, legerit; & privilegia *morgengabæ* penitus circumspexerit. Vnde etiam sapissime legimus cautum, promitti nach Morgengab's Recht. Ex quo fluit, peculiare hic ius occurrere haudquaquam dimittendum ad Romanarum argutiarum decempedam. Quare nec de traditione sollicitos esse convenit hoc præsertim in dono, quod bene multis prærogatiuis est ornatum. Idque Langobardi & Itali doctores dudum agnovere, existimantes, sola promissione ac litteris transire dominium. Ceterum per se patet, prudentius acturam, quæ, propter doctorum dissonas opiniones, hypotheca expressa itemque vel generali, vel speciali, vel utraque sibi cauere curet: licet etiam in usu rerum id observamus haud raro. In transcurso adnotamus, etiam recentiores iuris magistros notiones suas non semper accurate connectere, dum aliquando in admittendis hypothecis tacitis difficillimi sunt, aliquando facillimi: obliti sæpius, etiam hypothecas tacitas ex usu & more, qui legi expressæ æquiparatur, oriri posse.

§. XIV.

Et esse vero morgengabæ ius singulare ipsi doctores nonnunquam agnoscunt. Saltem MOLLERVS speciem refert ex facto propositam: vir nobilis in Saxonia propriam non habens catenam a sorore commodatam vxori donauit. Hæc mariti precibus mota reddit dictam catenam restituendam dominæ, hoc est, sorori commodatarii: qui interea pollicitus est, se daturum aliam. Sed non dedit, eaque ratione excessit vita. Quæsitum, an ab hæredibus mariti aut æstimatio sit præstanda, aut catena? Faciebat pro hæredibus, redditam catenam, eoque ius morgengabæ proprium amissum. At petitionem mulieris æquissimam censuit MOLLERVS in *semestribus* L. I. cap. 32. hæredes ex promisso defuncti teneri adfirmans. Verum tamen magis dubium, an si nihil speciatim promississet maritus recipiens catenam, ius esset petendi mulieri. Et putem, nihilominus obligari hæredes. Neque enim iuri suo priuilegiario renunciauit sigillatim; sed ea fini restituisse est credenda, vt haberet *ισόρροπον*. Præsumptio pro restituyente est: cui reuera, non autem dicis causa est donatum; nec interea obligatio ad dandum remissa.

§. XV.

Quo obseruato VII. conclusio per se patefit: *Etiam in morgengaba euictionem videri præstandam.* Non dicam, habere mulierem eius generis donationem ex titulo oneroso; ac pensari ea virginitatem amissam: quod deinde confutabimus. Potius adseuerabo, non obseruari hic donationem simplicem, sed ex causa. Dedit maritus in signum matrimonii consummati; causaque in vtriusque commodum dirigitur. Quod si intellexisset coniux, nihil iri datum; forte non nupsisset marito a veteri & patrio more recedenti, alii-que dextram porrexisset viro. Sed nihil reuera datur, quando

retineri datum nequit, sed euincitur, & restituendum est melius ius habenti. Adde, eo ipso maritum, dum dedit rem certam æstimationem habentem, voluisse quoque, ut hæc æstimatio penes uxorem omni tempore maneat, signumque consortii contracti persistat. Reperitur hoc loco pactum tacitum, cui contrauenire nequit maritus. Quod difficultatem parit, eo tandem redigitur omne: in simplici & merum lucrum continente donatione damnum ex euictione resultans non refarciri, nec videri damnum: eique, cui beneficium potuit negari, sine iniuria quoque negari euictionis præstationem. Sed semper recurret quæstio, an qui non negauit, sed morgengabam, hoc est durabile munus deliberato animo promisit ac reapse dedit, sit in nexu? Saltem non contemnenda ratio videtur, maritum, etsi initio non fuisset obstrictus ad exhibendum munus; nunc tamen cum dedit, & mori se vetusto accommodauit, nec sine causa largus extitit; etiam donationem suam non debere relinquere inanem ac sine effectu.

§. XVI.

At enim aliud longe quæsitum videtur: An si extraneus dedisset morgengabam, vel hic, vel maritus ad euictionem obstringeretur? Puto ego minimeque dubito, neutrum teneri. Non maritum, quia ab illo vxor causam non habet: non extraneum, quia nec more, nec lege obstringebatur ad dandum, nec peculiari pollicitatione ad hoc se obstrinxit, sed fortuito dedit, aut promisit. Ac dum vero liberalis esse voluit, præstitit profecto, quod habuit: ac quo se carere posse existimauit. Atque hæc est illa species, ubi quis liberalitatis suæ pœnam sustinere non cogitur. Sed verte thema ac dic, sciuisse donatorem, rem esse alienam; & tum quoque referes responsionem: paratam esse de dolo actio-

actionem; quia neque leges ciuiles, neque naturales dolo-
fis vlla ratione solent fauere.

§. XVII.

Sed quid? Si socer fundum tradidisset nurui morga-
natico titulo? Qui socerum obstringi euieta morgengaba
credunt, sine dubio ponunt, eum ad dandum vel ex more,
vel ex promisso antecedente obligari. Si posterius, non
est satisfactum obligationi, quando rem alienam dedit. Si
præus, tanto certius constat, socerum ad rependendum, quod
interest, vinciri, quanto clarius innotescit, soceros alioquin
in se donandi munus suscipere solitos.

§. XVIII.

Sed vtut soceri, quid? quod mariti prospicere vxoribus & comparate nuribus suis solent; tamen FALSVM I. puto: *cogi posse maritum socerumque ad morgengabam nouæ nuptæ erogandam.* Quamquam enim lege multas inter Teutonicas gentes statutum est, quantum morgengabæ loco præstari nouis maritabus ad summum queat; non consequitur tamen, vt semper id fieri debeat, si quis nolit, nec promissit, nec præstitit; falsusque est Antonius Faber, ab hæredibus iure perfecto exigendum tale munus definiens *Lib. Cod. VII. defin. i. n. 9.* De Saxonum noua morgengaba & ex errore introducta iam non discepto. Ceterum Fabri *πρώτον ψεύδος* in eo cubat, quod ob virginitatis florem decerptum exigi posse credat, eoque titulo oneroso acquiri vxori cum multis somniet. Vnde vigilandum vtique illustribus feminis, vt vel promissione, vel effectiua constitutione sibi prospici curent. Ipsi Doctores Saxonici hac parte probe rationes subducunt, quando morgengabam, quæ donum est matutinum, voluntatis, non necessitatis esse crebro inculcant: etsi rarius contingit, vt personæ nobiles & illustres hac parte ab antiquo more desciscant. Quod si Antonius
Fa-

Faber hac ratione usus fuisset, morem pro lege esse; forte verisimiliorem opinionem effecisset suam. Sed cum tamen in legibus Teutoniæ omnibus, quas mihi quidem inspicere licuit, maritorum arbitrio sit relictum, an, quid & quale largiri vellent; fixum erit, neminem sic iri coactum, nec hæredes obligatum. Dependet hæc liberalitas ab amore & affectione noui mariti; estque in propatulo, ab hæredibus affectionem ne quidem æstimari posse, nisi vel speciatim, vel generaliter ad modum consuetum ac comparate sit aliquid promissum pactumque. Ex quo confit, non quidem ad æquatam rationem adferri, quando dicitur, morgengabam esse donationem inter viuos; idque circo intermittere licere. Posset enim vtique lex esse lata, vt quantitatem pro conditione sua maritus ipsemet decerneret; sicuti dos apud Romanos erat præstanda a patre; quæ non minus quam morgengaba donatio dicitur, ac liberalitati patris adscribitur. Quare verior ratio est, propterea omitti posse, quia eius generis largitio mariti iudicio integre est relicta. Hinc verba: *Ein Mann von Ritters Art mag seinem Weib wol geben, cetera.* Quod idem est, ac si speculum diceret: *in arbitrio viri omne id esse positum.*

§. XIX.

Ea vero ratione II. restat adsertum falsum, sed examinandum pluribus; *in pensationem ereptæ virginitatis fieri munerationem antelucanam.* Atque est fatendum, antiquam satis hanc videri opinionem: quandoquidem in ipso iure Bauarico prouinciali veteri id rationis adducitur, sicuti supra monitum. Sed cum tamen luculenter demonstraui-
mus, tori possessionem feminam, quæ in lecto recubuit, esse indeptam; atque ex illa communione possessionis demum apparuisse, eam nunc vxorem esse, ac diuini humanique iuris consortem; temerarium sane foret, exigere de-

striete, vt & coitus accedat, & virginitas interficiatur re-
apse. Iam iam enim consummatum Germanis matrimo-
nium creditur, si stragulum obductum, si lodix parata, si
culcitæ inuolutum par nobile coniugum, si osculum
fixum. Ergo sola deductio in torum sufficit, nec curiose
inquirendum, an ad rem atque vltimam veneris lineam sit
peruentum? Quid si enim senex sit, qui vxorem ducat, quem
non amplius respicit Cypria venus? Quid? si morbo corri-
piatur etiam ætate vicens, nec ad illa prælia prima nocte sit
aptus? Quid? si omine territi, aut auspice, voto & su-
perstitione vetante, aut fascino præpediti distulerint illos e-
roticos lusus? An tu coniuges non dices? an communio-
nem ac consortium nondum cœpisse adseuerabis? Quare
nolim vrgeas verbaque captes *Schlaffen, Beyschlaffen*, quæ
plerumque congressum maritalem signent. Quippe sem-
per in legibus & statutis interpretandis potentior est mens
dicentis, quam quæ primo obtutu leguntur verba. At-
que interea etiam vox *dormiendi* neutiquam flagitat, vt illi-
co libidine singultiant venæ, impetuque facto in sociam ad
latus cubantem irruatur & virginitati vltimum ac maximum
telum inferatur. Sat est, in tepido sinu mariti aut recubu-
isse illam, aut breui tempore in cubili sedisse. Hinc etiam
est, quod per procuratorem possessionem thalami occupa-
re non solum liceat, sed & inter illustres talis modus ac mos
frequentatus legatur. Quin probe intelligent, qui Impe-
ratoris Maximiliani I. res gestas perlustrant, Annam Britan-
nicam ab ipso adulterii propterea esse insimulatam, quod
lecti socia per procuratorem effecta turpiter maritum Impe-
ratorem deserens in manus Caroli VIII. & thalamum tandem
eiusdem conuenisset. Refert Petrus Bælius (*) concertatio-
nes

(*) Tom. II. *des Reponses aux questions d'un provincial.* p.
678. l.

nes virorum eruditorum ea tempestate flagrantes, cum vnus adulterium inconstanti impingeret Principi, alter negaret; ac tertius denique certo sensu cumque adiectione admitteret, atque alio iterum respectu inficiaretur. Sed sufficit, plerosque ad Teutonicum morem respicientes Annam Britannicam habuisse pro vxore Maximiliani, fidemque conjugalem ab ea fractam credidisse abque adulterii labe absolui Britannicam posse, penitus desperasse. Quæ vniuersa atque singula profecto indicio sunt euidenti, lucri nuptialis, quod morgengaba appellatur, merito fieri participem vxorem, etiam si virginitatem illibatam secum asportet, nec amoris calidissimi guttas persentiscat, nec tacta, nec cognita iis a marito locis sit, vbi libido prælia ciet, vndeque faucia plerumque redit nobilis virago. Ac peropportune nobis hic adsunt suisque argumentis succurrunt scriptores de communione bonorum inter coniuges clari: qui plus nihil tota in Germania ad complementum eius societatis requirunt, quam possessionem communis thalami. Nec aliud dicendum, etsi per vxorem stetit, quo minus veneris vexillum erigere potuerit maritus. Vti enim communio bonorum ac tori non impeditur maritusque commoda sueta percipit; ita nec commodis suis fraudanda est vxor, tametsi mulieri tribui possit aliquid culpæ eaque moræ auctor fuisset.

§. XX.

Sed difficilius paullo quæstio formatur, si quis feminam fingat impenetrabilem, si virum spadonem, si frigidum, si insanabilem, an tum mulier morgengabam ac nuptialia compendia acceptura esset? Quod si enim dicatur, nihil habituram feminam, quæ inepta sit procreandæ suboli ex illis commodis, tum orietur dubium, an quæ est adsumta in torum, non sit vxor? Et adsumta ve-

ro est, & ad latus mariti recubuit: sicque opinioni a nobis supra defensæ repugnare hæc adsertio videtur. Sed ego vero fidenter adfirmo, ita capiendam esse consensionem thalami, ut spes sit, etiam corporum commixtionem locum habituram. Vbi vero spes huiusmodi evanescit, ibi sane matrimonium est nullum; immo nunquam fuit: nec lectus genialis est dicendus, quem intrassent Faustina & Antoninus, sed lectus simpliciter, cuius consensio matrimonium neutiquam efficit, nec consequenter communionem inducit, nec vxorum maritorumque dulcia nomina parit. Vxoris vero notione & nomine facessente, facessit morgengaba: præsertim si in femina impedimenti causa & origo reperitur. Vnde diiudicanda quæstio de coniunctione cum eunucho. Quæ enim sic sese iungit euirato, stupri potius consuetudinem habuisse censenda est. Ad stuprum matrimonialia lucra non pertinent.

§. XXI.

At aliud iterum statuendum, si spado, vel frigidus sit effectus vir ac mulier expectare meliora fata constituat. Tunc enim matrimonium subsistit, nec statim nullum est; sed si omnes medicorum artes eludat malum, isteque Suecica niue frigidior appareat, nec, uti Theognis loquitur, ad aruum muliebrem arandum ullo remedio ac fomento impelli potest, coniugium demum dirimitur. Diuortium autem hoc cum sit *privatio*; ideo etiam *habitus* præponit; concluditurque haud temere, coniugium fuisse. Vbi vero coniugium, ibi lectus genialis est consensus. Vbi consensio, ibi consortium: ubi consortium, ibi munus consortium hoc significans & consignans, hoc est MORGENGABA. Nec aliter rationes suas ineunt lureconsulti de communione bonorum inter coniuges differentes.

§. XXII.

Enimuero *putatium* finge coniugium, quod palam & publice est contractum cum eo, qui maritus Marciae nequit esse: fac thalamum communicatum cum femina in errore ac bona fide versante: immo statue, etiam virum existimasse, se forma legitima esse sociatum; deinde comperiri, priorem mariti coniugem viuere, aut alio ex capite contractas subsistere nuptias nefas esse. Lucrabiturne munus suum infelix Marcia? Ratio dubitandi est, matrimonium nec extitisse, nec eo nomine insigniri posse, quod leges vetant. Sed est quoque responsio: Eam, quæ bonam fidem habuit, & errore lapsa est, nec causa ignorationis fuit, communi iure priuari non posse. Ac sumo, Marciam nesciuisse mariti coniugem viuere; eoque infero, bonam fidem tantundem præstare possidenti thalamum, quam veritatem: ac morgengabam vero communi iure deberi. Nec exempladesunt, in veterum annalibus: præsertim vbi ex postfacto sæpe vel Pontifices Romani, vel ipsi etiam Principes existimarunt, ob consanguinitatis, vel affinitatis vinculum coniugia stare non posse. Ac nemo offendet, morgengabam ceteraque lucra sic dimissis esse subtracta. Aliud foret, si ipsa mulier in dolo fuisset, non autem in bona fide. Neque enim tum leges scienti succurrerent, sed eam tanquam stupratam & adulteram omnis compendii exsortem viuere iustius iuberent. Præclara sunt, quæ in hanc rem eruditus congeffit Hertius in dissertatione *de matrimonio putatiuo*. Nec obest, frustra petere ab eo uxorem morgengabam, cuius vxor esse non potest. Facile enim regeritur, eam bona fide uxorem sese existimasse, ac publice quoque pro tali habitam. Nec desisto, etiamsi tradita res donata nondum fuerit. Neque enim in morgengaba iure patrio traditio requiritur: immo quidquid iam petit, non illa ob causam exigit futuram;

ram; sed præteritam. Bona fides, repeto, pro veritate est; atque etiam si nullum declaratur matrimonium, vix tamen retro in irritum deducitur.

§. XXIII.

Ceterum ambiguum manet, quæ sit ineunda ratio, si eo loco, ubi maritus uxorem duxit, congressus ob Doctorum errorem exigatur, & altero, ubi penates ac focum habet suum, consensio thalami sufficiat, isque moriatur, antequam inierit puellam secum recubantem, aut hæc abeat e vivis, priusquam virum sit experta? Observatur hic non levis collisio legum, committiturque locus contracti matrimonii cum loco domicilii. Sed puto, non tam locum celebrati matrimonii, quam maritalis domicilii fore spectandum. Nam vxor focia mariti fit, omniumque iurium, quibus ille fruitur, particeps redditur, quando in cubiculum eius transfertur. Vno verbo: Lectus genialis mariti est non solum Romano, sed patrio iure, quod hac parte cum primis contuemur. Quocirca verisimile efficitur, etiam secundum leges eius loci nuptias esse peractas, in quo fixo domicilio ætatem erant transacturi. Est hæc Pragmaticorum fere omnium sententia, quorum insignem globum cogit Antonius Matthæi pater in *paroemia secunda Belgica* p. 78. Nec displicet Chassanei ad *consuetudines Burgundicas* decisio tit. IV. §. 2. gloss. in *ducatu* n. 8. domicilium inspiciendum esse, ubi frequentius habitat vir, si forte hic pluribus sese locis instruxerit & plura domicilia habuerit.

§. XXIV.

Verum tamen novis litibus aperitur fenestra, si forte æstiuo semestri in Bauaria, hyberno in Saxonia agat: quid enim tum? Et hic sane diuturnitas temporis nodum ne quicquam soluet, nec frequentia rem conficiet. Vnde aliis argumentis in re obscura opus erit. Atque existimo inter-

ea, Bauariam fore respiciendam, si ibi simul thalamum conscendere amantes: nisi quidem initio declarassent, secundum quas leges decidi futuras controuersias velint. Exploratumque habeo, hoc a nonnullis evrematicum commendari, ac *cautelæ* loco adferri. Quod evrematicum etsi commendandum ipsemet opinor; tamen si omissum, si nulla declaratio antecessit, in dubio certe adducta in medium decisio primas obtinebit. Verum quid fiet, si alibi domicilium habeat, alibi prædia sua, puta in Bauaria domicilium, ubi virginitas debet decerpi; in Saxonia prædia, ubi consensio thalami nuptias absoluit? Nemo dubitet, scindi hic in contraria studia iuris auctores. Sed nos tamen ita animum iuducimus: societatem coniugalem hoc casu videri personalem, nec territorio mariti circumscribendam, nec distinctionem mobilium, immobiliumque bonorum ad rem facere quidquam. Igitur perimenda erit virginitas, uti Bauarorum mos fert; nec solius thalami consensio definitionis certæ fundamentum suggeret. Quia defensurus essem hanc sententiam, quanquam in Saxonia foret prædium situm ex munere matutino deferendum tori sociæ. Insuper namque hic habenda omnia, quæ de situ bonorum adferuntur; eoque domicilium cohabitantium perpetuo erit obseruandum.

§. XXV.

Extra hæc peculiaria locorum statuta, si secundum Germaniæ mores vniuersales sententia sit ferenda, omnis de virginitate delibata quæstio in auras vanescet, falsaque erit III. conclusio: *vitiata nullam morgengabam deberi*. Aut enim ducit, aut retinet maritus stupratam, quam perforatam inuenit, aut non retinet. Si postremum, nullum erit matrimonium; eoque nullo, thalami iugalis consensio deficiet, quemadmodum paullo ante arguimus. Sin prius, nihil

hil certe repugnabit, quin sit vxor: atque si hæc, erit etiam nunc illi thalamus communis, ob cuius communionem solui alioquin, vel præstari id genus dona solent. Nam qui stupratæ, quæ se pro virgine venditavit, dolum ac scelus remittit, vel non curat; is etiam promisso se staturum noue ipsoque facto declarat; præsertim cum ea, quæ pacto deputata sunt mulieri, non ideo promiserit, vt intacta esset virgo, sed vt sua coniux esset, atque vtriusque fortunæ sociæ, hocque symbolo accepto coniugii inchoati semper memor foret. Et vitiatam autem, quæque alii se subtrauit olim, vxorem fieri & in communionem omnis iuris recipi posse, extra controuersiam est. Quibus ita constitutis infumum abit conscientia casus scripturientium commentum, adfirmantium, sine salutis æternæ iactura retinere non posse vitiatam huiusmodi dona, sed cum propriæ turpitudinis prodicione restituenda vniversa atque singula videri.

§. XXVI.

Pari de caussa IV. quoque conclusio vt falsa reiicietur: *Vidua nullam morgengabam nec posse promitti, nec præstari: sed, si quid promittatur, aliud eam in rem nomen fore excogitandum.* Mirum est contra publica acta & morem inolitum potuisse iureconsultos talia memoriæ prodere. Ipsi nos supra morgengabam Mariæ Harcurtiæ a Raynaldo Gelriæ Duce litteris promissam, quo cum secundis est copulata nuptiis, in medium tulimus; nec hæere cuiquam dubium potest, quin fere innumera adduci exempla possent, si res clara indigeret probatione. Nec negat Gaspar Schmidius in *Commentariis ad Ius Bauaricum prouinciale Tit. I. art. I. n. 17.* praxin huic doctrinae prorsus repugnare. At semel imbibito de virginitatis remuneratione hæc in caussa errore; necesse fuit, vt etiam plures conclusiones falsas procuderent, procusasque venum exponerent. Sed notandum tamen, Ioachimum Mynsingerum

rum *Respons.* XLIII. n. 24, qui nostrates inter Iureconsultos haud infimi subsellii est, iam perspexisse, ficulneam a virginitate amissa duci rationem, ad palliandum hoc munus iugale. Quid? quod Thomas Sanctius, seu Sanchez de *Matrimonio* lib. VI. disp. 41. n. 5. fatetur: *pudicitiam, quam vxor viro prostituit, non esse dignam, ut remuneretur, quia frustraneum esset matrimonium, nisi vxor pudicitiam viro prostituenda foret.* Quæ verba, vtut barbara, commonefacere secus sentientes potuissent, causam hanc precariam & futilem esse certe. Ceterum id quoque obseruandum, ineptam videri locutionem, cum pudicitiam prostituere vxor marito dicitur. Nihil in matrimonio turpe est; nec credendum, ipsos Romanos existimasse, præmio, quod prima pro nocte dabatur, pensari verecundiam nouæ nuptæ. Potius consortium tori primaria totius negotii causa est; eiusque solum appendix censerī coitus debet, ob quem nihil promittitur, nihil exhibetur, nihil etiam petitur. Quin immo meretricium est, exigere vectigal ab amatoribus, quibus locatur corpus, & ad calentem libidinem porrigitur venter. Vnde cura me tetigit nequaquam leuis inueniendi erroris huius in ipsas leges publicas irrepen- tis vestigia atque originem. Ac deprehendi denum, Iureconsultos Italos atque Hispanos e lege 24. C. de donat. inter virum & vxorem, in qua **PRAEMIUM PUDICITIAE** occurrit, id rationis insulse perquam exquisuisse inque scholis ac voluminibus suis ad plures infelici errore propagasse. Neque enim ea in constitutione aliud occurrit, quam vxori relinquendas esse donationes, quas vir morte confirmat, siue naturali, siue ciuili: atque addit Constantinus **PRAEMIUM** eas **PUDICITIAE** videri. Quod profecto toto cælo diuersum ab illo est præmio, quod pro opera nocturna & virginitate amissa in murationem eius dispendii effinxere doctores cerebrosi. Hi namque admodum inepte persuadent sibi

sibi, datum aliquid esse inuerecundiæ rependendæ causa: quasi mulier inuerecunda, atque impudica esset censenda, quæ amplexus mariti non defugit, aut illa sese prostitueret, quæ procreandæ subolis gratia atque ad genus humanum immortale efficiendum amoris indulget nequaquam incesto, atque illicito. Neque vero assis est faciendum, quod latius urget Petrus Gregorius Tholosanus, uxorem deterioris, quæ sic deuirginetur, conditionis fieri, ac corrumpi; ideoque noua ei dote succurrendum fuisse, quo secundo facilius nuberet viro. Potius turpiter hic sese ipse Gregorius dat, & famam eruditionis alioquin non spernendæ prostituit, quando penitus obliuiscitur, quam fuerint secundæ nuptiæ tum Francis suis, tum Germanis inuisæ. Et is vero propterea opibus cumulas somniat uxores olim virgines, ut honestam nubendi conditionem inuenirent iam corruptæ & usu detritæ. Pignore decertarem, Tholosanum aliosque in errore suo admodum fuisse confirmatos, cum stupratis fertum rependi virginali cernerent. Sed sicuti nemo eiusmodi pensionem donum matutinum appellabit, sed quaecunque amissæ pudicitie solatium, quoniam eripuit, quod non debuit, stuprator; ita ineptus sit oportet, qui eandem impositurus esset maritis, qui quod debent, & ob quod ad nuptias animum appulere, faciunt ac masculi præstant. Itaque alia necesse est & verior fuerit muneris antelucani causa. Ex quo pellucet, quam obtusi sint cordis, qui morgengabam titulo oneroso obtingere uxori fabulantur; hincque insinuationis necessitatem hac in donatione vanescere scriptitant, aut cum Antonio Fabro nouum argumentum inde petunt, quare dono hoc nuptiali recreanda necessario sit Marcia mulier facta, quod virgineo sanguine rede-merit merueritque vniuersa, quæ ei de bonis ac facultatibus suis tribuat torosus maritus, cuius illa iugum tulerit, dum

venas inflavit flagrantissima libido, eiusque lampadion sit effecta, atque philema. Quas ineptias iam olim merito risit Ioannes Petrus Fontanella *de pactis dotalibus claus. 7. gloss. 1. part. l. n. 10.*

§. XXVI.

Sed maiori tamen ludibrio obnoxium sese reddidit Mylerus ab Ehrenbach, quando V. admisit conclusionem, quæ ostentui eruditis est: *nempe Iuuenem a vidua femina merito huiusmodi præmium atque donum iugale expetere, qui primam emorituræ virginitatis lympham cum ipsa communicasset.* Etsi enim neminem inuenit, qui tam insulsæ sit adstipulatus opinioni atque eius sectarium agere voluerit; est tamen hoc fere intolerabile in Iureconsulto, qui peculiare de nuptiis illustrium personarum volumen conscribillaui: in hoc commiseratione dignus, quod cum tam varia compilasset Iureconsultorum scripta, indeque quam plurima in suam farraginem transtulisset; semper tamen stultissimas amplexus sit opiniones, ac causas a doctoribus excogitatas perridiculas. At quis vero, ut ad putidam conclusionem redeamus, certiore faciet viduam mulierem, iuuenem virum summa integritate pudicitiaque extitisse. Dari enim in puellis virginitatis notas & antiquitas credidit & Iudæorum natio sibi persuasit: in viris autem ut talia sint *γυναικεία* atque inuiolati corporis signa, nemo vnquam ac ne per somnium quidem cogitavit. Vnde admodum arrident, quæ Gothofredus Barthius Lipsiensis Doctor percelebris hanc in rem porro adfert in supra laudato libello: valituram nempe Myleri miserrimam rationem adeo prolixè, ut vel a virgine vicissim reuera muneranda virginitas adolescenti, vel locus vtrique compositioni sit relinquendus breui manu, si vnquam aliquid foret tribuendum precario argumento. Noli dicas, idem obstiturum hypothese nostræ; consecuturum-
que

que, vt, si vir vxori donat ob lectum communem conscen-
sum, eadem etiam vicissim ferre munera sit obstricta nouo
marito; quia & in suum lectum intrasset. Disparia enim
sunt; nec vnum compingenda in fascem. Torus, vt iam
indicatum, mariti est, & manet, vbicunque sternatur. Ille
hunc cum coniuge communicat, non hæc vicissim cum il-
lo. Ille in cubiculum suum sponsam recipit, non hæc il-
lum in diætam & lectulum suum. Qua re dubium in spe-
ciem confictum facile sufflaminatur; luculenterque intelli-
gunt omnes, quam nihil sit tribuendum opinioni inuetera-
tæ, morgengabam in vicem summi honoris amissi, aut ex-
pugnati pudoris a maioribus nostris esse excogitatam & v-
su, more ac publica disciplina alicubi stabilitam.

§. XXVII.

De quo quamuis plura superessent lectu haud indigna;
tamen ad finem eoque VI. atque vltimum consecrarium
propero, quod quam sit fallax pauci percipiunt. Aiunt
enim: *Vxorem ob adulterium commissum perdere matutinum
donum, vel, si iam dilapidasset, refundere marito istud utique de-
bere.* Nullum mihi dubium est, quin plerique existiment,
hanc thesin non adeo videri absconam. Tenent quippe, dotem
amitti ab ea, quæue doti respondent, si fidem fregerit iu-
galem, & ad alienos sese amplexus prouoluerit. At sicu-
ti nemo negat, mœcham retinere bona propria, & para-
phernalia, ac tantum priuari dote adlata, ita certissime con-
cluditur, neutiquam eam spoliari dono suo matutino, cuius
est domina primo post nuptias die effecta. Qui morgen-
gabam virginitatis præmium dicunt, nobiscum quidem con-
sentiunt, sed aliam interea decidendi causam sequuntur. Gra-
uissima dubitandi ratio est, quod maritus donum istud de-
disse credatur in signum consortii coniugalis, quod violasset
infami delicto; eoque indigna videatur, quæ ex matrimo-

nio perfidia sua rupto fructum ferat, ac copias augeat suas. Verum tamen putem, non quidem fore iniquum, si impudicæ mulieri leges huiusmodi lucrum detraherent; sed quamdiu lex nondum apparet, eo sane modo puniri nequit. Et indubium autem est, tam tremendum iuris carmen nondum innotuisse. A dote Romana ad lucra nuptialia Germanis fere propria arguere non licet: ac perperam hoc loco ingeminatur, eam amoris haud mereri præmium, quæ amorem minime seruasset. Aut enim mos hic desideratur legi similis, aut lex disertæ, aut pactum speciale. Itaque videndum, an ex semel constitutis principiis solui quæstio possit? Dicendumque, semel constituisse iustas nuptias atque inde resultantem thalami communionem; in cuius testificationem facta est largitio. Accedit, quod sicuti communio bonorum per adulterium retro minime tollitur; ita nec ea, quæ retro sunt donata, amittentur. Qui adhuc hæsitant, cogitent porro, etiam sponsales arrhas patrio more retineri ab impudica coniuge, quæ fatuos est sectata ignes. Vnde recte Klockius Relat. Cam. LXXIV. n. 40. concludit, male alioquin de morgengabæ origine edoctus: *Hanc morganaticam ego inter paraphernalia & propria bona uxoris refero & ideo secundum veriorum Doctorum sententiam* ADVLTERAM EAM AMITTERE NON CENSEO. Aditipulatur Klockio Mynsingerus, quem is propterea testem aduocat, eiusque *Responsum* l. n. 41. & 43. dilaudat. Quod vero dotalitium amittat illa, alio ex fonte est. Hoc enim uxori in futurum prospicitur; semperque tacita conditio subest, eam perstituram uxorem; quod sane non fit, dum in thalamum mariti extraneos admittit atque in alienum hortum, contra fidem datam, ferere eos proterue permittit. Nec nego, amissuram quoque mœcham, quod e testamento mariti ab hoc scelere immunis po-

potuisset petere. Sed quæ lege vel pacto debentur, vel iam mulieris sunt, ordinario iure neutiquam perdet. Est hæc Mollerii in *semestribus* non spernenda opinio L. IV. c. 10.

§. XXVIII.

At obscuræ magis dilceptionis thema est: an, si malitiose ac sine causa deserat vxor maritum, antelucana ei sint adimenda dona, aut neganda, inprimis si paullo post nuptias celebratas illa se in pedes coniiceret, atque ad domum parentum properaret? Quod Princeps nostra ætate generosa indole stimulatus tali casu præstitit, ad ius strictum non pertinet. Igitur breuiter restat monendum: factum infectum fieri vix posse. Quod datum, in proprietatem maritæ semel legitime coniunctæ transit. At iustas nuptias celebravit femina desertor, & consummauit; igitur haud male cogitur, etiam hæc lucra in eius patrimonio relinqui, aut ab hæredibus peti, nec a mariti successoribus recte denegari: sicuti præter dotem, & quæ huic insunt, facultates suas ac bona cetera retinet. De poena desertionis iam nobis sermo nullus est. Quin nec disputandum reor, quid Rex, vel Princeps facturus sit absoluta potestate pollens, si tam perfida ei coniux obtingeret. Nos, quid mori & iuribus Germaniæ congruat, scripsimus, ac manum de tabula bona Lectorum venia subtrahimus tandem.

§. XXIX.

Quos antequam cum voto omnigenæ prosperitatis dimittamus, commonefacimus omnes, nos a legum multitudine atque auctorum congerie, qui sibi haud leuiter aduersantur, consulto abstinuisse, nisi cum necessitas & res ipsa postulare visa. Versamur enim in materia, de qua Romanorum decreta nihil signate decidunt, nec, quia pleraque iis ignota, definire vlla ratione potuerunt: Germanorum mores vero & instituta larga in præcedentibus manu sunt suppeditata. Et vbi au-

tem e iuris principiis variæ declarandæ conclusiones erant, animus haud temere induximus, ea non tam probanda peritis rerum, quam in omnibus præponenda: veterum Iureconsultorum more, qui rationum pondera adtulerunt, nec aliorum super alios ruentium nomina coaceruarunt. Ac credatis velim, neutiquam mihi illa tremenda Glossatorum volumina deesse; quorum in scholis regnat auctoritas, consiliorum, responforum, definitionum, decisionum, observationum, animaduersionum titulis elogiisque præscripta. Sed sedet sententia, non esse semper eundem, qua itur, nec credendum, usque dum summa dies veniat, sed iudicandum, atque vnum ex altero sine repugnantia proprio demum studio cogendum. Qui ad rumorem sese componunt, habent, quod agant; sequantur, per me licet, antecedentium gregem; venerentur barbam male olentis capri, qui dux gregis est; optimaque, quæ magno adsensu recepta sunt, existiment. Non edant, non bibant, non dormiant sine lege, permitto; nec denique ad operas qualescunque sine celebris Doctoris auctoritate sese conferant, consentio. Ego sane vniuersas hæc delicias lubens, quibus placent, relinquo; certusque sum, me interea vera, vel saltem verisimilia in medium tulisse; nec illas antiquas fabulas ac vulgi commenta recoxisse. Quod si enim vulgaria solum & erronea edenda, rectius sane agent, qui ab omni scriptione abstinere, quam iumentorum augere pabulum malunt. Qui potest, quæ diximus, confutet; palma in medio posita est. Iam enim næniarum satis; iamque abunde datum rabulis. Iudicent cordatiores; causidicorumque interea ac madentium magistrorum auara atque ignobilis turba penitus conticescat. Quidquid in pagellis dissertationis huius occurrit, ac cernitur, id mensis vnius spatio horis succisuis teneas confectum. Quare tanto facilius ignosces nobis, si

qua sit parte erratum,

TANTVM,

PRAESES
DAVIDI WILHELMO
FEYERABEND

IVRIVM CANDIDATO DOCTISSIMO.

S.

NEquaquam curas tuas præcipita-
sti AMICE, sed per spiramenta
temporum disciplinas seueriores
artesque liberales ita tractasti, vt apud
omnes amplissimum eruditi IUVENIS
nomen sis consecutus. Atque hoc ve-
ro nec commendatio, nec imperium
potest efficere, nec parva mediis qui-
buscunque gratia, sed studium, exerci-
tatio, ac natura optimis litteris excul-
ta. Ob id igitur cum sis magni facien-
dus; ideo meo deesse officio nolo, sed,
dum omnes tibi lætabundi gratulan-
tur, tuamque virtutem promeritis lau-
dibus

dibus euehant; ego quoque vota inter-
miscere mea audeo: multis & certissi-
mis signis edoctus, inesse ingenio tuo
nobile quiddam & solidum, atque ad
maximarum rerum gloriam adspirans.
Quocirca DEVM precor, vt, qui hanc
TIBI indolem dedit, & pectus ad virtu-
tem, animum ad scientiam parauit, ita
TE porro cælestibus donis illustret, quo
dignos artis & bonæ mentis præstan-
tia honores consequaris, inque patriam
redux talis habearis, qualem TE depre-
hendimus reuera. Eas igitur fausto
omine & ad domesticos focos proce-
dens illas capias fortunas, quas Pro-
fessores ominantur, commilitones vo-
uent, ac boni omnes contente exo-
ptant. Vale & mei musarumque no-
strarum memor felicissime perenna.
Halæ Magdeburgicæ pridie Idus Mar-
tias CIO IO CC XXII.

Gundling, Nicolaus Hieronymus, / Feyerabend, David Wilhelm / Bode, Alex. <<
von>>

De Emptione Vxorvm Dote Et Morgengaba Ex Ivre Germanico

Halae Magdebvrgicae [1722]

4 Diss. 2387#Beibd.11

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10835631-9

VD18 15067955